

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EV BAĞLAMINDA
MEKÂNLA OLAN İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE'YE UYUM
SÜREÇLERİ**

Berivan KARABAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

**SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EV BAĞLAMINDA MEKÂNLA OLAN
İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE'YE UYUM SÜREÇLERİ**

Berivan KARABAŞ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

Savaşın çocuklarına...

ÖZET

KARABAŞ, Berivan. *Suriyeli Göçmen Çocukların Ev Bağlamında Mekânla Olan İlişkileri Ve Türkiye'ye Uyum Süreçlerinde Çocukluk Deneyimleri*, H. Ü. Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018

Sosyo-kültürel, sosyo-mekansal ve sosyo-politik bir hareketlilik olarak göç olgusunu ve bir göçmen toplumunun inşasında çocuk aktör temelinde değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışma temelde ise Suriye'den Türkiye'de yaşanan göç hareketi ile birlikte göçmen çocukların yeni mekânlarında nasıl bir yaşam inşa ettiğini, evlerinin alt üst olmasından sonra yeni mekânsal kompozisyonu oluşturma sürecinde yeni mekânsal ve sosyal örüntüye uyum sağlama deneyimlerini ve bu deneyimi nasıl yorumladıklarını betimlemeye yöneliktir. Bu anlamda insanların yaşamında önemli bir referans noktası olarak ve çocukluk döneminin geçirildiği yer olarak ev, araştırmanın mekânını oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda ev ve evi refere edebilecek; çocuk-mekân, çocuk-sosyal çevre, barınma-ev mekânı gibi kavramlar operasyonel hale getirilerek, mekân ve çocuk arasındaki dönüştürücü ilişkiyi ifade eden olgular çocuğun iyilik hali gereği irdelenmiştir.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılarak 15 Suriyeli çocuk ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Göçmen çocukların göç deneyimlerinin analizi tematik kodlama yapılarak ve veri analiz yöntemlerinden NVIVO 11 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmayla birlikte göç pratiğinin mekânsal değişim ve dönüşüme etkisinin çocukluk olgusuna da mekansallık kattığını bu yüzden de ev, mahalle, okul, şehir gibi mekanların fiziki birer oluşumun ötesinde çeşitli kültürel ve toplumsal örüntülerle etkileşimli öğeler olduğunu ve göçle gelinen ortamın mekânsal bağlamı ile varılana noktada ki bölgenin mekânsal bağlamı arasındaki benzerliklerin, farklılıkların uyum sürecini etkilediği ve çocukların böyle bir bağlam içerisindeki çocukluk organizasyonunda özellikle sosyal ve duygusal boyutlarda bölüntülere sebep olduğu, daha önce geliştirdikleri sosyal ve duygusal bağların da zedelendiği anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Göçmen çocuk, ev, mekân, sosyal çevre, yere bağlılık, sosyal uyum, çocuğun iyilik hali, sosyal hizmet.

ABSTRACT

KARABAŞ, Berivan. *Syrien Migrant Children's Relation To Space Within The Content Of House And Their Proces Of Integration To Turkey*, Master's Thesis Ankara, 2018.

On the basis of this study aims to evaluate the child actors in the consturction of on imigrant society as socio-culturel, socio-spatial, socio-political mobility of immigration basically this study is directed with migration movement that accured from Syrria to Turkey and how immigrabt children built a life in new places after then howes we down and how they adaptes a new spatial and social pattersin in a new spatial compostion process and how they interpreted this exprence.

In this sense home constitutes places of research because it is an importtant reference point and a place of childhood.

On that point home and refered home child-place, child-place environment, shelter-house and the facts express relationship between child and place were examined according to child favor by making operational concepts.

In this study, dept interviews were carried outwith 15 Syrian children by using qualitative research methods. Analysis of immigration experience of immigrant children were mate bu using thematic coding and Nvivo 11 programme which is fate analysis method.

With this research everybody understood that effect of immigration on spation change and transformation add spatiality to childhood so some placess such as homes, streets, schools andcites we interactive cultural social patters beyond and physical formation. It has been understood that the point of diffrences and similarities between spatial context and reached centexts with immgiration affected intagrations process and it causes partition in childhood context espacially socialy and emotionally and also this statiob undermines social and emotional bands which they developed before

Keywords

Immigrant child, home, spatual, social environment, loyalty, social harmony, child's favow, social service.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ÖZET vi	
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ 1	
BÖLÜM I	12
KURAMSAL ÇERÇEVE	12
1.1. GÖÇ	12
1.1.1. Göçün Ontolojik Döngüsü İçerisinde ‘Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’ye Göç Gündeliği’	15
1.1.2. Göçün Toplumsal Etkileri ve Uyum.....	20
1.1.2.1. Suriyeli Göçmenler ve Türkiye Açısından Göçün Bağlamsal Etkileri ‘Etkilenen konumdan etkileyen konuma’.....	24
1.1.3. Çocukluğun Sosyal Olarak İnşası	28
1.1.4. Çocukların Korunması ve Sosyal Hizmet.....	34
1.1.5. Bir Sosyal Hizmet Meselesi Ve Toplumsal Kategori Olarak ‘Göçmen Çocuk’	38
1.2. ÇOCUK ve MEKÂN	46
1.2.1. Mekânla İlişkinin Toplumsal Doğası.....	46
1.2.2. Mekân ve Çocuğun İyilik Hali.....	50
1.2.3. Bir Barınma Pratiği Olarak; Ev Mekânı Ve Sosyal Çevre İlişkisine Sosyal Hizmet Temelli Bir Yaklaşım.....	53
1.2.4. Sosyal Hizmet İçin Ev Bağlamı: Çocuk Büyürken.....	59
1.2.5. Bölüm Sonucu	62
1.3. ARAŞTIRMA PROBLEMİ	63

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI	65
1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	66
1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	67
BÖLÜM II	68
YÖNTEM.....	68
2.1. ARAŞTIRMA MODELİ	68
2.2. KATILIMCILAR	70
2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	72
2.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ.....	72
2.5. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE ANALİZİ.....	73
2.6. ARAŞTIRMACI GÜNLÜĞÜ	74
BÖLÜM III	76
BULGULAR VE YORUM.....	76
3.1. ÇOCUKLUĞUN VE EV MEKÂNININ ‘GÖÇMEN HALİ’	77
3.1.1. “Evin Hali”	79
3.1.2. “Oda Paylaşımı”	81
3.1.3. “Aile Kompozisyonu”	82
3.2. SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN “OKUL, MAHALLE VE KENT YAŞAMINA UYUMU”	86
3.2.1. “Tanıdıklık İlişkisi”	88
3.2.2. “Dil”	89
3.2.3. “Sosyo Kültürel İlişkiler”	91
3.2.4. “Arkadaşlık”	92
3.2.5. “Okul”	94
3.2.6. “Yoksulluk”	97
3.2.7. “Mekâna Mecbur Olma”	100
3.2.8. “Mekân Sevgisi”	102

3.3. Bulgulara İlişkin Genel Tespitler ve Yorum	104
BÖLÜM IV	113
SONUÇ VE ÖNERİLER	113
4.1. Sonuçlar	113
4.2. Öneriler	117
KAYNAKÇA.....	122
EKLER	133
EK 1. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	133
EK 2. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖZLEM FORMU	136
EK 3. ORJİNALLİK RAPORU.....	137
EK 4. ETİK KURUL İZİNİ.....	138
EK 5. GÖRÜŞÜLENLERE AİT TANITICI BİLGİLER	140
EK 6. AYDINLATILMIŞ ONAY FORMU	141
EK 7. ÇOCUK RIZA FORMU	138
EK 8. EBEVEYN RIZA FORMU	147

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Çocukluğun ve Ev Mekânının 'Göçmen Hali' tema haritası.....	78
Şekil 3.2: Görüşmelere ait kelime frekansı.....	82
Şekil 3.3: Kelime ilişkilendirme grafiği: Annem.....	83
Şekil 3.4: Kelime ilişkilendirme grafiği: Babam.....	84
Şekil 3.5: Okul, Mahalle ve Kent Yaşamına Uyum tema haritası	87
Şekil 3.6: Kelime ilişkilendirme grafiği: Okula.....	97

GİRİŞ

Göç-mekân ilişkisi ve göçmenlik hallerinin daha fazla aydınlatılmasını amaçlayan böyle bir çalışmada bir barınma mekânı olarak da 'ev mekânları' üzerinden konu analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışma, ev mekânları ve sosyal hizmet meslek pratiği arasındaki ilişki ve etkileşimin varlığı üzerinden biçimlenmiş ve geliştirilmiştir. Bu ilişkisellik kişilerin hayatında önemli bir yeri olan çocukluk döneminin geçirildiği ev bağlamında değerlendirilmiştir.

Bundan hareketle çalışmanın amacı; fiziksel çevre ve sosyal çevrenin çocuğun gelişimde ne kadar önemli bir yerde durduğu bilgisinden hareketle sosyo-mekansal bir yer olarak ev mekanlarının çocuk göçmenlerin sosyalizasyon sürecinde ve ihtiyaçlarında işlevselliği irdelenerek, çevrenin mekânsal ve sosyal içeriği arasındaki etkileşimi bulup çıkarmaya çalışılmaktadır. Asıl projeksiyon ise yeniden yerleşmenin, temel problemlerinden yersiz ve yurtsuzlaştırılmak olan göç edenlerin sürekli olarak kovaladığı bir hayatta kalma mücadelesine dönüşmesi pratiğine çevrilmiştir. Bu hayatta kalma mücadelesine ev mekanları üzerinden bakmak spesifik ama çok değişkenli bir probleme ışık tutmak pratiğine katkı sağlayacaktır.

Zorunlu göç ve yerinden edilme bu pratiği deneyimleme koşullarının dramatikliğinin yanında zoraki göç ettirilmiş olmanın sebebiyet verdiği, tekrardan yerleşik hayata geçişin yol açtığı sorunları da beraberinde getiren kaotik bir süreçtir. Eğer yitirilen bir yer olarak ev mekânının sahiplik/aidiyet boyutlarında anlamı genişleyen bir öneminin olduğunu göz önünde bulundurursak yeniden yerleşme bağlamında bir binadan yaşam bağlamına doğru genişleyen bir anlam çokluğu karşımıza çıkar (Pala, 2015; 96). Bu noktada ev bizim yaşamımızdaki referans noktasıdır diyebiliriz. Önce ev ve eve ilişkin diğer dinamiklerle bağımız yakınlık ve aşinalık üzerinden kurulmaya başlar. Evin içindeki aile, aileyi özgüleştiren ev, komşu, mahalle... Sonra da bu çevresel faktörlerle algılarımız, aidiyetlerimiz, anlam dünyamız, duygulanımlar ilk burada şekillenmeye başlar.

Bunun için de ev mekânlarının geçmiş-şimdi-gelecek doğrusallığında yaşattığı temel deneyimlerin özellikle de çocuklar başta olmak üzere bedensel ve ruhsal olarak büyük önem taşıdığını söyleyebiliriz. Ancak bu durum en belirgin anlamda, evin yitildiği, geçmişle bağlarının koptuğu şartlarda anlaşılabilir. Evin süreklilik zinciri istem dışı sebeplerle kopabilir ve genelde de bu durum insan adına bir rahatsızlık yaratır. Göçmenlerin ya da mültecilerin bu zincirinden kopuşundan duydukları rahatsızlık ve uyumsuzluk çeşitli sosyal çalışmanın araştırma alanlarına konu olmuştur. Göçebeler böyle durumlarda kendi barınma modelleri içinde bir süreklilik kurarlar (Ersoy, 2002; 75). Yani bir bakıma insanların evsel yaşam kompozisyonu oluşturan özellikler insanların kendi tasarrufları dışında değişkenlik göstermesi kaçınılmaz bir hal alabilmektedir. Dolayısıyla bu da insanların mekânsal organizasyonlarını şekillendirmektedir. Bu mekânsal kurgunun ihtiyaca cevap verebilmesi için fiziksel ve kültürel anlamda modifikasyonunun sağlanması gerekmektedir.

İşte bu araştırmanın odak noktasını ve temel sorun alanını çocuğun iyilik hali ve refahı için vazgeçilmez bir gereklilik (ön koşul) olan, yitildiğinde ise evsizlik ve yersizlik sorunlarıyla sonuçlanan (Ersoy, 2002; 4) gündelik hayatın en temel mekânlarından olan ev ve göçmen çocuk arasındaki inşacı-dönüştürücü ilişkinin kavranması sorunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda bütünü bilebilmek için parçaların farkında olmak gerekir. Sözelimi, kuşlardan bahsetmek istediğimizde ister istemez gökyüzünden de bahsetmiş oluruz. Bu deyişteki kuşlar yerine ev'i yerleştirdiğimizde evden bahsederken, ev olgusunun yer aldığı sosyal çevreden bahsetmek ya da söz konusu ev olduğunda mahalle, okul gibi, çevresel unsurlarla ilişkilendirmek olasıdır.

Çocuk ilk bağlılık, aidiyet ve güvenlik hissini ilk olarak evin içinde hisseder. Evden doğru aileye, mahalleye, çevreye olan bağlılık şeklinde giderek anlamı artarak devam eden süreçte çocuk aşinalık kazandığı çevreye kendi mekânı olarak bağlılık geliştirir. Bu bakımdan çocukluğun ilk gerçekliği evdir (Berger ve Luckmann, 2008: 208). Dolayısıyla çocuk ve ev bağlamı incelenirken sadece ev değil, eve referans olabilecek ve ona ilişkin bazı kavramları aydınlatmak adına aile, mahalle, sosyal çevre gibi unsurların da göz ardı edilmemesi bu unsurların

kendi bağlamlarında ele alınması gerekmektedir. Bu bağlam göz önünde bulundurularak göçmen çocuk ve ev bağlamını anlamlandırmaya çalışan bu araştırma göç olgusu etrafında, çocuğun mekân ile olan ilişkisi, yerinden edilen ve yeni bir sosyal çevrede çocukluk sürecine dair deneyimlerini, yeni evlerine ve sosyal çevrelerine uyum süreçlerinin nasıl olduğu anlamak gibi hedeflere odaklanmıştır.

Bu doğrultuda da tez çalışmasının arka planını oluşturan kuramsal çerçeve en genel hatlarıyla güncellik taşıdığı düşünülen, -sosyal hizmet disiplini için de ayrı bir yerde duran- 'çevresi içerisinde insan' ve 'etnik duyarlı sosyal hizmet' perspektifine göre şekil almıştır. Çünkü sosyal hizmetin baskı karşıtı uygulama modeli çerçevesinde etnik duyarlı yaklaşımı, etnisiteler nedeniyle mağduriyet yaşayan grupların savunuculuğunu yapma açısından önemlidir (Payne, 1997: 239).

Özellikle göçmen çocuk ve ev mekânlarının ilişkiselliğinin/modifikasyonunun açıklanmasına yönelik bir deneme niteliği taşıyan bu çalışmada sosyal hizmet literatürünün yanı sıra çevre psikolojisi, çocuk davranış bilimleri, fenomenoloji gibi yaklaşımlardan büyük ölçüde yararlanılmış, ancak özellikle tek bir tür söyleme adapte edilmemeye, yaklaşımlara eşit uzaklıkta durulmaya dikkat edilmiştir. Çünkü ev bağlamının bilakis çocuk için sadece nesnel veya fiziki bir doğası yoktur. Aynı zamanda pek çok deneyim alanına da işaret eder. Bu gerçeklikten dolayı da meseleyi tek bir söyleme veya nedene indirgemek söz konusu durumu eksik anlatmak olacaktır. Bunun için göç süreciyle birlikte evlerinden olan ve yeni ve farklı bir yaşamla karşılaşan gelişim sürecindeki çocuk için mesele hem makro hem de mikro düzeylerde çok boyutlu bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Neden Ev Mekânı Bir Sosyal Hizmet Sorun Alanındadır?

Çalışmada barınma eyleminin somut dışavurum örneklerinden olan ev mekânları mercek altına alınmış, evlerin hem mekânsal ve hem de sosyo-kültürel bağlamları açısından sosyal hizmet disiplininin sorun alanına girdiği görülmüştür. Öyle ki sosyal hizmet disiplini, bireylerin sosyal ortam/çevre içerisindeki etkinliğinin

bütünsel olarak tüm alanlara bakılmasına olanak verir. Çünkü ev mekânları sadece içinde yaşanan yerler olmaktan öte dışarıdan algılanan, kavranan, insanların çevreleriyle olan iletişimine etki eden kültürel ve mimari bir yapıtlardır (Ersoy, 2002; 40).

Bir çevre elemanı olarak da ev mekânları kültürel, toplumsal, ekonomik ve politik işleyişlerinin somut teşhiri olarak onun oluşumunu motive eden bu temel dürtülerin veya arketiplerin (duygular, deneyimler, eylemler, temel davranış kalıpları vb.) tümü ev mekânı deneyimi olarak anılır. Her ne kadar barınma eyleminin fiziksel bir kalıbı gibi dursa da bir yaşam mekânı olarak aynı zamanda bir ilişkiler deneyimini anlatır. Bir bakıma ev mekânı salt barınma eylemini sağlamaya yarayan bir araç olmaktan çok daha fazla bir deneyim ağını; insanın sübjektif ve karmaşık doğasını sunan mekânlardır. Dolayısıyla mekânsal biçimleri cansız nesnelere olarak değil, toplumsal süreçler ile bütünleşmiş eklektik bir yapı olarak görmek gerekmektedir (Ersoy, 2002; 44). Çünkü mekânlar toplumsal süreçten etkilenen ve etkileyen aktif bir unsurdur. Bu perspektiften hareketle mekânların hem somut hem soyut, hem maddi hem manevi özelliği olan kültürel bir girdi ve çıktı olmak gibi bir işlevinin olduğunu söyleyebiliriz.

Bu durum mekânların genel olarak insan toplumları için katmerli anlam boyutlarına sahip olduğunu gösterir. İnsanların toplumsal süreçlere dair mekânsal hafızası vardır. Hem o mekânı inşa eden hem de yıkıcı etkileyip dönüştürme gücüne sahiptir. Dolayısıyla diyebiliriz ki bireyin içinde yaşadığı mekânın dönüşümü ile onun yaşam şeklinin dönüşmesi arasında organik bir ilişki vardır. Bu değişim ve dönüşüm ya da yıkıcı ve inşacı bir süreçten eşitsiz ilişkiler ve gruplar çıkabilmektedir.

Bu durum sosyal hizmet disiplininin mekânı inceleme konusu edinmesini gerektirmektedir. Çünkü sosyal hizmet eşitsizlikten kaynaklı oluşan mağduriyetlerinin giderilmesine hizmet veren de bir disiplindir. Bu gerçekten hareketle bu araştırmanın esas konusunu insanın yaşamını idame ettirdiği en önemli mekânlardan biri olan ev mekânlarının alt üst olmasıyla birlikte çocuk

göçmenlerin yaşamında nelerin değişip dönüştüğü ve ev mekânlarının, çevresinin sosyal hayatta ne tür işlevler üstlendiğini tespit etmek oluşturur.

Bu noktada toplumsal bir sürecin ürünü olarak ev mekânları, hem göçmen çocukların çocukluk deneyimlerini barınma olgusu üzerinden betimleyebilmemiz ve hem de bu çalışmanın ihtiyaç duyduğu toplumsal çözümleme için önemli bağlamlardan olması sebebiyle araştırmamızın temel dinamiklerindedir.

Buradan hareketle araştırmada mekân yeniden ve farklı boyutlarıyla tanımlanarak göçle birlikte değişip dönüşen ev mekânlarının göçmen çocuk açısından anlamı açığa çıkartılmaya çalışılmıştır. Çalışmada kavramsal olarak göç olgusu irdelendikten sonra, göçün bilhassa 2011'den sonra Suriye'den büyük oranda göç alan bir yer olarak Türkiye'de kitlesel göç hareketinin sosyal ve mekânsal yapısına etkileri incelenerek ve göç sebepleri, sosyal adaptasyon ya da sosyal ayrışma arasındaki ilişkiselliğin sosyal yapıdaki yansımalarına değinilmiştir.

Peki, Neden Göçmen Çocuk Üzerinden Çalışmak?

Tez bağlamında göçmen çocuk, 'mekâna' ilişkin değerlerle ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Buna göre çocuğun zihinsel, ruhsal ve bedensel gelişim dönemlerindeyken mekânsal bağlılığının bir anda darmadağın olması çocuğun nitelikli gelişimini etkileyen bir unsur olarak ele alınmıştır. Ayrıca göç sürecinin en dramatik etkisi çocuk profili üzerindeki sonuçlarıyla daha net karşımıza çıkması çalışmanın öznesi olarak seçilmesinin en önemli sebebidir. Bir sebebi de çocuğun gerçekçi olması öznenin varlığından ve düşüncenin içselliklerinden habersiz olması ve çocuğun gerçekliğinin spontan ve dolaysız bir eğilimle ilişkili olması (Piaget, 2010; 82, 112) ve çocukluk deneyimlerinin yetişkinlerin eylemlerinin sonucuyla şekillenmesi gerçeğidir.

Bu perspektiften baktığımızda hiç kuşku yok ki göç olgusunun toplumsal/politik sonuçlarından ilk elden/doğrudan etkilenen öznelerden biri olarak karşımıza çıkar çocuk. Hakeza iş bulma, eğitim, sağlık, barınma ve güvenlik benzeri göçmenlerin

ilk etapta baş etmek durumunda kaldığı problemler öncelikle çocuklara yansımaktadır. Bu yüzden çocuklarla yapılacak çalışmalar bir bakıma gündelik hayatı betimlemeye yarar. O gündelik hayat ki beslenmedir, giyinmedir, barınmadır, evdir, komşuluktur, çevredir. Bunlar maddi kültür unsurları gibi görünse de sosyolojiktir, ekonomiktir ya da psikolojiktir; özel teknikler ile anlaşılması gereken özel unsurlar ve alanlar gibi pek çok şeydir. (Lefebvre, 2010: 32).

Sosyal politikaların ve dolayısıyla sosyal hizmetin odağında olan, hedef kitleleri betimlerken kullandığı terminolojiye baktığımızda en başta sosyal kırılganlık/dezavantaj/risk gibi kavramlar karşımıza çıkar. Esasen bu kavramlar literatürde ve çeşitli alanlarda 19. yüzyıldan beridir kullanılmaya başlanmıştır. Bilhassa sağlık alanında risk kavramının, yoksulluk çalışmalarında dezavantajlılık kavramının, çevre çalışmalarında kırılganlık kavramlarının kullanıldıkları bilinmektedir. Bu üç tanımlama, yaygın bir şekilde kullanılmış olmalarına rağmen üzerinde yeterince anlaşma sağlanamamış, birbirleri yerine kullanılan, geçişken kavramlar olsa da genel anlamda bireylerin ya da toplulukların maruz kaldığı toplumsal eşitsizlikleri/problemleri, şartları, karakteristikleri ifade etmeleri bakımından sosyal hizmet sorun alanındadırlar. Başka bir tanımlamayla hâlihazırda sosyal hizmetin başlıca hitap ettiği 'dezavantajlı toplum kesimlerini' yoksullar, evsizler, engelliler, bağımlılar, mülteciler, göçmenler, yaşlılar, kadınlar oluşturmaktadır (Çarıkçı, Hoşgör ve Tılıç, 2017; 627).

Türkiye'ye Suriyeli göçmen çocukların gelmesiyle de sosyal hizmetin göçmen çocukları meseleleştirmesi (ki zaten çocuğun göçmenler arasında yeni bir grup olarak ortaya çıkışının yeni bir oluşum olduğunu söylemiştik) ve bu gibi toplumsal konularda söz sahibi olması görece yeni bir durum olmakla birlikte sosyal hizmet disiplinin kendi konumunu pekiştirmiştir. Böylece çok sayıda göçmen çocuğun varlığı gittikçe daha fazla görünür hale gelince de yaşanan göç olgusunun kentteki dönüştürücü boyutları sosyal hizmetin bu problem karşısındaki pozisyonunu belirgin bir hale sokmuştur.

Tomanbay (2013; 299) göçmen çocuğun neden sosyal hizmet meselesi olduğunu şöyle açıklar: Göçmen ve sığınmacılarla sosyal çalışma ya da göçmen ve sığınmacılara verilen sosyal hizmet diğer sorun gruplarıyla, diğer özel gereksinim gruplarıyla yapılan sosyal çalışma uygulaması gibi bir başka uygulama konusu, bir başka sosyal hizmet alanıdır. Sosyal çalışma için göçmen ve sığınmacılar “özel gereksinim grubudur”. Bu anlamda göçmen çocuklara yönelik gündelik hayat pratiklerini kolaylaştırmada ya da işlevsel kılmada sosyal hizmete önemli roller düşmektedir. Çocuğun fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan iyi olma halinin sağlanması için mekânın koşullarının iyileştirilmesi gerekir.

Bu noktada sosyal hizmet çeşitli nedenlerle sosyal işlevselliğini yitiren kişilere sosyal işlevselliğini yeniden kazandırmayı, güçlendirme yolu ile sağlamaya çalışan, birey, grup ve toplum düzeyinde etkili müdahalelerde bulunan bir meslek olarak özellikle ihtiyaç içinde bulunan gruplarla çalışan sığınmacılar alanında da var olması gereken temel mesleklerden biridir.

Bu noktada “sığınmacıların/göçmenlerin ülkelerinden kaçmalarına sebep olan baskı yaratıcı faktörler ve ülkemizde varlık gösterirlerken karşılaştıkları birtakım sorunlar ve belirsizliklerle birleştiğinde baş edemeyecek sorunlara yol açmakta, bu sorunları yaşayan göçmenlere yönelik makro, mikro, mezzo düzeyde pek çok müdahalenin planlanması ve yürütülmesinde de gerekli olan sosyal hizmet mesleğinin önemi ön plana çıkmaktadır” (Buz, 2002; 2).

Öte yandan insan ile mekân arasında romantik bir ilişkiselliğin söz konusu olması, göç pratiğinin dramatik bir o kadar da duygusal yanına –sınırları genişleyen anlama- vurgu yapar. Bu bakımdan sosyo-mekansal bakımdan göçmen çocuğun değerlendirilmesi kritiktir. Mevcut bir sosyo-politik göçmen grupların bir üyesi olarak göçmen çocuklar nihayetinde farklı sosyal formasyonların olduğu toplumun içerisine dâhil olmaktadır. Söz konusu problemlerin çocuklara yansımaları, çocuk göçmenleri dezavantajlı duruma getirir. Bu yönüyle de sosyal hizmetin bir meselesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü sosyal hizmetin durduğu noktada hem bireyin ve hem de çevresinin birlikte değerlendirilmesi

başka bir tanımlamayla ‘çevresi içinde insan’ yaklaşımı esas olduğundan sosyal hizmetin müdahale pratiği alanına girmektedir.

Öyle ki sosyal hizmet felsefesi açısından korunmaya muhtaç çocuklar meselesi olarak içselleştirilen göçmen çocuk konusu sosyal direnci artırmayı öngören bir hedefe hizmet eder ki en başta da toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenen sosyal hizmet pratiği gereği çocukların ihtiyaçlarını belirleyip çalışmayı buna göre dizayn etmek son derece yaşamsal bir amaca hizmet eder. Bu sayede çocukların gerek duyduğu hizmetlerin sunulması şansı artacaktır (Acar, 2006; 48).

Literatürdeki bilgiler göz önüne alındığında çoğunlukla göç çalışmalarında, göç kuramlarının ve göç nedenlerinin hep aynı tanımlamalarla dolu olduğu görülmüştür. Bu ayrıntıdan hareketle çalışmada; göç, kültür ve aidiyet konularına dair kapsamlı bir özet yapmaktansa, bu alanda eksik olduğu fark edilen göç olgusunun ev boyutunda mekânsal bağlamına vurgu yapılması hedeflenmiştir. Çok-kültürlü sosyal hizmet yaklaşımıyla, “evsel bağlam” kavramı daha ziyade göç edilen yerin fiziksel özellikleri, göçmen (lerin) çocukların uyum düzeylerindeki rolü şeklinde tartışılmış fakat çok az araştırmada temel belirleyicilerden biri olarak kritize edilmiştir. Hakeza sosyal hizmet disiplininde de göç olgusu, farklı kültürel örüntülerin karşılaşması sürecine dair daha çok kültürlerarası bir perspektifle ele alınmıştır. Ancak etnik duyarlı sosyal hizmet yaklaşımında göç pratiğinin çok boyutlu ve etkileşimsel özelliğini vurgulayan esas kavram “ev mekânının arka (örtük) bağlamı”dır.

Bu anlamda önemli olanın artık göç çalışmalarının göç gibi dinamik bir süreci çalışması gerektiği için yeni kavram, kuram ve yaklaşımlara açık olması gerektiği bilincinden hareketle bu çalışma mevcut kuramsal zemin de göz önünde bulundurularak göçmen çocuğu ev mekânı ve sosyal hizmet üzerinden diyalektik bir yaklaşımla irdelemiştir.

Bu düzeyde çocuğun ev mekânları ile ilişkisi zihinsel ve deneyimsel boyutta öznel ve karmaşık bir ortam olarak ele alınmıştır. Göçmen çocuk olmanın sosyal, psikolojik, deneyimsel ve varoluşsal gibi kapsamlı boyutları ele alınmıştır. Bu

saptamayı daha da belirginleştirmek ve somutlaştırmak için yapılan alan çalışmasının çıktıları aşağıdaki şekilde dizayn edilmiştir.

Bir göç araştırması olarak dizayn edilen bu çalışmanın en önemli aktörleri Suriyeli göçmen çocuklar olup özelinde ise kamp dışında yaşamlarını idame ettiren ve Türkiye’de kent mekânlarında kentin yerleşikleri ile iç içe yaşayan göçmenlerdir. Bu bağlamda Batman’da yaşayan Suriyeli göçmen çocuklar üzerinden Türkiye toplumu ile ilişki durumları ve uyum durumlarını belirlemek çalışmanın en temel konularını oluşturmaktadır. Nitel veri analiz yöntemi kullanılarak, göçmen çocuğun yeni ev mekânı deneyiminin sorgulandığı, mekânsal unsurların sosyal hizmet meslek pratiği açısından önemini değerlendirildiği, sosyal adaptasyon sürecinin incelendiği bu çalışmada içerik analizleri ve tematik kodlamalar yapılmıştır. Bu doğrultuda çalışma genel olarak dört üniteden oluşmaktadır;

Çalışmanın İlk ünitesi araştırmanın kuramsal altyapısını oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında ev mekânının göçmen çocukların çocukluk deneyimlerine etkisine dair anlam okuması, iki alt bölümde yürütülmüştür. Bu alt bölümlerden ilki Türkiye’ye doğru gerçekleşen Suriyeli göç pratiği ve bu pratiğin içerisinde hatırı sayılır bir çoğunluğu oluşturan göçmen çocukların toplumsal boyutlarını içeren bölüm ki çalışmamızın ana yapısını oluşturur. İkinci alt bölümün başlığı ise, “çocuk ve mekân” dır. Bu bölümde insanın barınma ihtiyacına temellenen ancak çocuğun sosyalizasyonu etkileyen bir kavram olarak ev/mekâna dair kavramlar çocukların sosyal işlevselliği bağlamında irdelenmiştir. Buna göre ev mekânlarını ve dolayısıyla sosyal çevre, mahalle, sokak faktörlerini de açıklayan arketipsel öğeler ve niteliklerin bütünü ev mekânlarının değişken ilişkileri ve süreçleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla ilk aşama için tezin bütünde ve kendi içerisinde değerlendirmesidir diyebiliriz.

İkinci ünite araştırmanın metodolojisi hakkındadır. Bu kısımda, araştırmanın evreni, örnekleme, veri toplama araçları, verilerin işlenmesi ve yorumlanması hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü ünite Batman'da yaşayan Suriyeli göçmenlerle ilgili alandan elde edilen bulgular ve bunların yorumlarından oluşmaktadır. Bulgular iki ana başlık ve birçok alt temalar kullanılarak sistematize edilmiştir. Bu bölümde Suriyeli göçmenlerin tanıtıcı bilgilerine, uyum durumlarına ve göç ile birlikte gelen yeni evsel mekân ve yaşam deneyimlerine ilişkin bulgular değerlendirilmektedir. Araştırmada ortaya ev mekânının zorunlu bir şekilde farklılaşması ile yeni evsel mekâna adaptasyon sürecindeki çocukluk deneyimine ilişkin yapılan görüşmeler analiz edilmiştir. Buna göre çocuğun ev ile kurmuş olduğu olumlu veya olumsuz tecrübelerin sadece yaşandığı zamana ait olmayıp bireyin kendisiyle yaşam yolculuğunda zaman zaman nüksettireceği bir gerçekliği olduğu ve mekânsal oluşumların fiziki bir oluşumdan daha çok psikolojik, toplumsal boyutlarının da olduğu gerçeği ortaya konmuştur.

Çalışmanın dördüncü ve son ünitesinde ise, sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir. Çocukluk sürecinde yaşadıkları ev özelinden mahalle ve kent farklılaşmasına kadar bu farklılaşmayı değişim ve gelişim sürecinde nasıl tecrübe ettiği gün yüzüne çıkartılmıştır. Araştırmada bulgular iki genel sorunsal çerçevesinde incelenmiştir. Birincisi ev mekânı bağlamı, ikincisi ise çocukların bu bağlam değişikliği içerisinde uyum deneyimleridir. Dolayısıyla göç sonrası gerçekleştirilen mekânsal farklılaşma olgusu coğrafi bir anlamı ifade etmesinden daha farklı ve derinlikli olarak araştırmanın içerisinde hayat bulmuştur.

Göç örüntüsünün kaçınılmaz boyutları ve sonuçları hem göç eden halkı hem de yereldeki halkı birlikte etkilediği gerçeğine somut vurgular da yapılmıştır. Araştırmayla birlikte göçle gelinen ortamın mekânsal bağlamı ile varılan noktadaki bölgenin mekânsal bağlamı arasındaki benzerliklerin, farklılıkların uyum sürecini etkilediği ve çocukların böyle bir bağlam içerisindeki çocukluk organizasyonunda bölüntülere sebep olduğu, daha önce geliştirdikleri sosyal ve duygusal bağların zedelendiği anlaşılmıştır

Genel olarak da Suriyeli göçmen çocukların yaşadıkları şehir mekânlarına adaptasyon sağlamada güçlük yaşamadıkları ve uyumlarının kolaylaştırılmasını sağlayan pek çok dinamiğin öne çıktığı bilgisi yapılan görüşmelerden

anlaşılmıştır. Özellikle de dil bileşenin ortaklığı gibi temel kültür unsurlarının mekâna modifikasyon sürecini kolaylaştırıcı etkenler olduğu görülmüştür.

Bunun sonucu olarak da göçmen çocuk ve ev mekân ilişkisine odaklanan bu çalışmada, mekânsal bağlamın çeşitli yanlarıyla kavramsallaştırılarak sosyal hizmetin ilişkiler anlamında yorumlanmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Bu kavramlar mekânda göçmen çocuk, şehir, mahalle, ev ve çevre gibi birbiriyle ilişkili farklı ölçekler ve bağlantıların anlaşılabilmesine olanak vermesi bakımından önemlidir. Bu noktada ev hem yaşam niteliğinde bir referans noktası olarak hem de çocukluk döneminin önemli bir belirleyicisi olarak çocuğun iyilik haline etki eden bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmıştır.

Konu ve sorunun kökeni başta politik nedenlere dayansa da sonuçları itibariyle toplumsal, psikolojik ve ekonomik boyutlarının da olduğu gözlemlenmiştir. Bunun için de meseleye daha çözüm odaklı yaklaşarak siyasi alanın dışına taşan ve taşıdığı yerde derin sosyal problemler üreten yanlarıyla tekrar ele alınması gerektiği anlaşılmıştır.

BÖLÜM I

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÖÇ

İnsan toplumları daima inşa halinde olduğundan dolayı karmaşık toplumsal gerçeklerini sadeleştirerek anlatabilmek zorlu bir çabayı gerektirir. Toplumsal roller, sabitler ve değişkenler insanlar tarafından belirlense de insanlar da sonunda inşa ettiği şey tarafından dönüştürülür. Ona göre tutum alır. Göçmen olmak kendimizi, çevremizi, ilişkilerimizi değiştirip dönüştürmeye katkı sağlarken diğer taraftan da sahip olunan ve bilinen her şeyi yok etmekle tehdit eden bir dayatmaya da katkı sağlar. Farklı bir deyişle, varlık ve yokluğun aynı anda hissedilmesini sağlayan duygu inşacı ve yıkıcı ilişki örüntüsüne de katkı sağlar.

Buradan çıkıp göç olgusunu en genel ve en sade anlatmaya çalışalım. Göç izole ya da durağan bir olgu olmamakla birlikte: metaların ve sermayenin sirkülasyonu hemen hemen her zaman insan toplumlarının hareketliliğini sağlamış; gelişen taşımacılık sistemi ve dijital medya gibi unsurlar göçü kolaylaştıran bir olgu hale getirmiştir. Baktığımız zaten tarihin erken dönemlerinden itibaren göç ve ulus aşırı göç insanlık tarihinin bir parçası olmuştur. Tarih boyunca görülen bir olgu olmasına rağmen göç, özellikle günümüzde önemi her geçen gün artmaktadır. Hatta Castles&Miller başta olmak üzere birtakım sosyal bilimciler günümüz dönemini “göçler çağı” olarak nitelendirmektedirler. Öyle ki Stephan Castles ve Mark J. Miller “Göçler Çağı” kitabında geçmişten günümüze süre gelen göç biçimlerinin genel eğilimlerini “göçün küreselleşmesi, göçün hızlanması, göçün farklılaşması, göçün kadınsallaşması” (Miller, 2008: 12) şeklinde tanımlayarak çeşitli kategorilere ayırmıştır.

Uluslararası göç örgütü (IOM) tarafından yayımlanan rapora göre, 1990 yılında 154 milyon olan uluslararası göçmen sayısı, 2000 yılında 175 milyona ve 2013 yılı itibariyle ise 232 milyona ulaşmıştır (UN, 2013). Geçen her on dakikada bir de

yurtsuz bir çocuk doğmaktadır (UNCHR, Urban Refugees, 2016). Yani göç, 20. Yüzyılın ya da modern dönemin bir sonucu olmamakla birlikte 1945’ler sonrası bilhassa 1980’lerle birlikte özellikle uluslararası göç pratiğinin önemi ve hacmi artmıştır.

Dolayısıyla göçün modern bir olgu olarak göstermenin aksine, modern dönemde niteliksel bir değişim yaşadığını söyleyebiliriz. Çok fazla sayıda unsur işin içindedir. Ulus devletlerin ortaya çıkışı, demografik büyümeler, teknolojik değişimler, siyasal çatışmalar, savaşlar, endüstrileşmeyle birlikte kapitalist pazarın gelişmesi gibi unsurların göçe etkisi yadsınamaz bir gerçektir.

Göç pek çok değişkenli bir olgu olduğundan neden gerçekleştiğine ilişkin farklı teorik açıklamalar getirilmiştir. Göçün nedenlerini oluşturabilecek etmenler genel olarak literatürde itme ve çekme, makro ve mikro perspektiflerden üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Daha açık bir ifadeyle makro teoriler göçün nedenini insanın etkisinden ziyade sosyal, ekonomik, siyasal vb koşulların olumsuz etkisiyle açıklamaktadır. Tam tersine mikro teoriler, göçün nedenini birey odaklı açıklar (Çelik, 2016: 84). Bunlar genel olarak;

Makro Etmenler: Bölgedeki siyasal yapıyı, bölgenin göç hareketlerini sistematize eden yasalar ve düzenlemeler bütünüdür. *Mikro* Etmenler: Göç edenlerin daha çok öznel gerekçelerle kendi ilgi ve çekici faktörlerin etkisi doğrultusunda hareket ettikleri konuları kapsamaktadır.

Diğer taraftan *itme-çekme* teorisinde kişisel özellikler, yaş, cinsiyet, eğitim, din, ırk gibi hususlar önemlidir. Çünkü bu sahip olunan özellikler itici ve çekici faktörleri belirler. *İtme* Etmenleri: Savaş, kıtlık, siyasi baskı vs. gibi kişinin kendi tasarrufu dışında gerçekleşen unsurlardır. *Çekme* Etmenleri: Gelişen emek pazarı, daha iyi yaşama koşullarıdır.

Göç olgusunu tanımlarken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise göçlerin gerçekleşme şeklidir. Fichter (1990: 142) bireyin tercihini dikkate alarak göç pratiğini “*gönüllü* göçler” ve “*zorunlu* göçler” olarak ayırarak göçü fiziki hareketlilik

olarak değerlendirmiştir. Gönüllü göçler genellikle ekonomik sebeplere dayalı olarak gerçekleşirken, bir bireyin hem mekân olarak hem de fikirsel anlamda hayatının riskli bir durumda kaldığını hissetmesi ve bu bağlamda bağlı olarak da ev mekanını, barkını, ocağını ya da içinde bulunduğu toplumdaki ayrılmak mecburiyetinde olması genellikle zorunlu bir göç olarak nitelendirilmektedir. Ama genel olarak diyebiliriz ki sosyolojik yapıyı değiştiren bir olgu olarak göç, kişilerin tercihlerine bağlı olması nedeniyle sübjektif ve savaş gibi nedenlere bağlı olması nedeniyle de objektif bir olgudur.

Ancak şu bir gerçek ki tarih boyunca insanların sirkülasyonları çoğunlukla göçmenlerin kendi istekleri doğrultusunda buldukları düzeni terk etmeleri şeklinde olmamıştır (Giddens,2010:522). Yani daha çok insan toplumları kendilerine dayatılan ya da alternatifsiz bırakılan dinamiklerin etkisiyle zorunlu olarak ait oldukları yeri bırakarak terk etmek zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla tüm varlıklarını geride bırakarak ve güvencesiz bir şekilde zorunlu göçe mecbur bırakılan insanlar kendilerini tamamen hazırlıksız olarak bulmaktadırlar. Bu durum ise göç eden insanların en başta sosyal-moral dünyasında ciddi travmalara neden olmaktadır (Arslan, 2008: 61). Bu şekilde travmatik bir başlangıca sahip olan göç yine travmatik olarak kendini diğer kuşaklarda da yeniden üreterek sürdürür. Bu perspektiften insan toplumlarında göç pratiğinin, hem bir neden ve hem de bir sonuç olduğunu söyleyebiliriz.

İşte bu toplumsal sistemlerin iktisadi, siyasal, kültürle ilgili yapılarda görülen dönüşümler ve beklentilerin neticesinde ortaya çıkan oluşumlardan biri olarak göç olgusunun ciddi derecede değişikliklere sebep olan kabaca mekânın değiştirilmesi hareketinden çok daha fazlası olduğunu söyleyebiliriz. Yaşamımız süresince çeşitli yerlerde aynı oranda paylaştırılmamış ekonomik imkânlara sahip olmak, yerinden yurdundan olmak ayrıca savaş gibi sebeplerle meydana gelen göçlerin tarih süresince bizleri bir yerden diğer bir yere taşımış olması gerçeği göç pratiğinin en önemli boyutunun doğal olarak mekânsal ilişkiye dayandığını göstermektedir (Kaygalak, 2009: 9).

Öyle ki bu pratik mekânları sürekli olarak dönüştürürken, toplumsal ilişkileri de dönüştürmektedir. Diğer taraftan ekonomik, kültürel ya da siyasal nedenlerle daha iyi bir yaşam standart beklentisiyle, ülkelerini terk ederek başka bir ülkeye yerleşen kimseler olarak nitelenen göçmenlerin ihtiyaç ve geliş şekillerinin çeşitlilik göstermesi de onların çeşitli kategoriler içerisinde değerlendirilmesine sebep olmuştur. Simon ise politikacıların zorunlu göçmenleri üç boyutta sınıflandırır; mekân, neden ve zaman. Mekânın temel alındığı sınıflandırmada ülke sınırlarını geçenler ‘mülteci’, ‘sığınmacı’ ve ‘uluslararası göçmen’ olarak isimlendirilir. Kendi ülkesi içinde farklı yerleşim bölgeleri arasında değişiklik yapanlar ise “ülke içi göçmenler” olarak tanımlanır (Simon,2010, Akt, Hazan, 2012: 184). Castles ve Miller günümüzde yaşanan emek göçü, mülteci ve sığınmacı gibi farklı formların etkisinde oluşan birden fazla göç tipini ifade eden bu göç eğilimlerini genel itibariyle göçün farklılaşması olarak nitelendirmiştir.

Bütün kavramsallaştırmaların benzer özellikleri insani bir dolaşımın altının çizilmesidir ki hakeza göçler de kişilerin istek ve gereksinimlerini cevap bulmadan kaynaklı olan dolaşımlarının doğal neticesidir.

1.1.1. Göçün Ontolojik Döngüsü İçerisinde ‘Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’ye Göç Gündeliği’

Ortadoğu’da ortaya çıkan sosyo-politik hareketler, çatışma ile savaşlar yıllardır birçok kişinin ülkelerinden ayrılmalarına sebep olmuştur. Yakın tarihte de Suriye ve çevresinde ortaya çıkan halkın kendi içinde birbirleriyle savaşma ve çatışma nedeniyle binlerce kişi evini terk etmek zorunda bırakılmış ve Türkiye’ye çok ciddi derecede mülteci hareketleri başlamıştır. Türkiye’ye yönelik ilk toplu göç 300-400 arası bir Suriyeli nüfusun 29.04.2011 tarihinde Cilvegözü Sınır Kapısına gelmesiyle başlamıştır. Herhangi özel bir şart belirtmeksizin ülkeye sığınan tüm mülteciler kabul edilmiştir. 15.01.2018 tarihi itibariyle de ülkemizdeki toplam Suriyeli sayısı 3.439.019 olmuştur (Afad, 2018).

Sayıları milyonları aşan oranlarda Suriyeli, evlerini, mahallerini, ailelerini bombaların ve kurşunların verdiği zarardan kurtarmak için ulusal sınırları aşarak

Ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu kadar büyük göçmen nüfusun Türkiye'ye gelmesi gç ve göçmen sorunlarını çok canlı olarak Türkiye'nin gündemine taşımış ve Suriyeli göçmenlerin Türkiye toplumunun sosyal doku, yapı ve ilişkiler kısacası kültürel örüntüye etkisi ya da etkileşimleri gç olgusunun tekrar gözden geçirilmesini gerekli ve önemli kılmıştır.

Suriyeli göçmenlerin yasal statüleri, 2013 yılında yayınlanan "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" ile sağlanmaktadır. Kanun Suriyelilerin toplu olarak göçünü tam olarak kapsamamakla birlikte bireylere tanınan haklar bu kanunla sağlanmaktadır. Suriyeli göçmenlerin durumu 1994 yönetmeliğin çerçevesinde toplu sığınmadır. 2013 yılı kanununa göre bireysel veya toplu, kişinin geliş biçimine veya yoluna bakılmaksızın gelenlere geçici sığınma hakkı verilmektedir. Dolayısıyla Suriyeliler de Türkiye'de buldukları sürece kanunun belirlediği haklardan faydalanmaktadır. Türkiye devleti tercihen Suriyelileri uluslararası bir tanımlama biçimi olan mülteci statüsünde tanımlamamaktadır. Bu kişilere Türkiye'de geçici koruma ve tüm insani yaşam koşullarından faydalanma hakkı tanınmaktadır. Bunlar arasında çalışma ve iş yeri açma hakları dahi bulunmaktadır (Ercoşkun, 2015: 32).

Mülteci sayısındaki büyüklük beraberinde ciddi sosyal/siyasal/kentsel sorunsalları da getirmiştir. Dolayısıyla nu durum Suriyeli göçmenler konusunun ekonomik sosyal siyasal boyutlarıyla ele alınması gereken meselenin çok boyutluluğuna vurgu yapmaktadır. Ancak göçmenlerin hedef ülkeye geldikten sonra yasal düzenlemelerden sonraki ilk karşılaştıkları sıkıntı barınma meselesi olmuştur.

Gç olgusunun yoğun bir şekilde yaşandığı ülkelerde bulunan, buraya yerleşmiş, ülkeden geçmekte olan veya ülke içinde hareket halindeki sığınmacıların geçicilik-kalıcılık belirsizliklerinin yarattığı ikilemler içinde temel ihtiyaçları olan barınma ihtiyaçlarını karşılamak adına çeşitli üretimlere başvurulmaktadır. "Sığınmacılar için üretilen mekânlar denildiğinde akla ilk gelen imge 'mülteci kampları'dır. Sığınmacılar için alınan en hızlı toplu barınak çözümü mülteci kamplarıdır. Genellikle lke sınırlarına yakın olarak konumlandırılan bu kamplar

çoğunlukla çadırlar ve/veya konteynerler kullanılarak tasarlanır. Kısa vadeli çözüm olan bu barınaklar, kalıcılık hedefiyle inşa edilmemişlerdir” (Petti, 2015; Kara, 2017: 37).

“Sığınmacılar için devlet tarafından yasal çerçevelerde üretilen mekânlara bakıldığında, bu mekânların -çoğunlukla- kullanıcılarla ilişkisinin zayıf olduğu ve aidiyet duygusundan yoksun, geçiciliği vurgulayan mekânlar olduğu gözlemlenmektedir. Sığınmacılar tarafından ve/veya çeşitli gönüllü kuruluşlarıyla üretilen mekânların ise sığınmacılar için ‘geçici’ birer mekân çözümünden öte onların yeni oldukları çevreyle iletişimini kuvvetlendirebilecekleri mekânlar olduğu saptanmıştır” (Kara, 2017: 2,47).

Son rakamlara göre geçici barınma merkezleri totalde 235.404, geçici barınma merkezlerinde ikamet eden Suriyeli göçmenlerin nüfusları 228.916’dır. (Afad,2018). Dolayısıyla Suriyeli göçmenlerin neredeyse %85 oranındaki nüfusu da kamp haricinde ikamet etmektedirler. Yani Suriyeli göçmenlerin bir kısmı Türkiye hükümetinin oluşturduğu kamplar ve konteyner kentlerde kalmakta iken çok daha büyük bir kısmı ise Türkiye’nin birçok ilinde hayatlarını idame ettirmektedirler. Bu durum sığınmacıların toplam sayısının %90’a yakınının gündelik yaşantılarının genellikle o bölgenin yerleşikleri olan Türkiye toplumu ile birlikte geçirdiği anlamına gelir. “Tabi olarak bu da son derece ciddi etki(leşimleri)leri beraberinde getirmektedir” (Erdoğan, 2015: 37). Baktığımız zaman Suriyeli göçmenlerin kamplar haricindeki varlığı ve metropollerin merkezlerinde, kenar mahallerinde, derme çatma ev mekânlarında, gecekondularda kısıtlı yaşam şartları içindeki görünürlüğü ile dikkat çekmektedir (Doğnay ve Keneş, 2016: 145). Dolayısıyla kamp dışında yaşayanlar yeni çevreye uyum, dil, yabancılara karşı tutum, yerleşik toplumla adaptasyon problemi ve yabancılaşma hatta fiziksel şiddet gibi sosyal olaylarla karşılaşabilmektedirler. Durum böyle olunca mekânsal oluşumların, farklılıkların vurgulanmasında, somutlaştırılmasında ya da bedenselleştirilmesinde belirleyici bir rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Göç pratiği sosyolojik olarak incelendiğinde, bu süreçle birlikte toplumun da yeniden bir inşa sürecine girdiği pek çok alanda yeni bir oluşumun gerçekleştiği ve böylece uluslar ötesi bir boyut kazandığı görülür. İlk olarak siyasi, toplumsal ve ekonomik unsurlar farklı kültürel dokulardaki bireyleri gerek gönüllü gerekse zorunlu bir şekilde bir araya getirir. Sonra da bu farklı diller dinler, etnik köken, sınıflar ve mezheplerden gelen birey ya da toplulukların birbirleriyle ilişkisellikleri gittikçe artar ve farklı kültür çevrelerinde deneyimlenen endişe ve bilinmezlik sorunsalı çözümlenmesi gereken ciddi bir mesele hâline gelir. Farklı kültürel örüntülerin içine dâhil olan göçmenler, ülkenin yerleşik halkı hakkında çeşitli algılara ve düşüncelere sahip olabilirler ya da kendi kültürel formlarından ötürü ortak bir yerde buluşamayabilirler. İşte bu durum da yerleşik halka sahip ülkenin kendilerine sığınan bütün göçmenlere karşı ortak yaklaşımını güçleştirir.

Genellikle yerel halkın dışından ayrı bir topluluğun gelmesiyle gelen grup değişik kültürel örüntüleri nedeniyle yeterince yerleşik halk tarafından kabul edilmemesi sonucu ötekileştirme sorunlarını gün yüzüne çıkartabilmektedirler. Savaşların tetikleyici etmen olarak Suriyelilerin göç hareketliliğinde; bölgesel mesafenin kısalığı, güvenli alan ve tanıdık ilişkiler vb. kolaylaştırıcı ihtiyaçlarından ötürü göçmenler Türkiye hududundaki illere yerleşmişleridir. Ancak yerleştikleri bu kent mekânlarında göçmen aidiyetleri ile tecrübe ettikleri trajik olaylar, şehir hayatına uyum sağlamak amacıyla sarf ettikleri gayretler tanıdık kişilerin varlığı sebebiyle problemlerini çözümlenebilecekleri bir mecra edinseler de kendilerinin çok ciddi çaba halinde olmaları durumunun göstergesidir. Kuşkusuz farklı bir hayata karşı durma pratiğidir bu. “Bütün zor durumları katmerli hale getiren toplumların genel kültürel örüntüleri dışarısında kalmak ve bu şekilde hayata tutunma zorunluluğunda bulunan göçmenlerin tıpkı alinyazısı durumuna gelme pratiklerinin bir görünümü olan toplumsal ötekileştirme halidir” (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 19).

Baumann yerli halk-mülteci karşılaşmasını efendi-köle diyalektiğinin yerine getirdiği model oluşturucu rolünü ‘yerleşik-dışlanmış diyalektiği’ ile tekrar çağımızda yerine getirmektedir. Ona göre geçici/daimi çadırlarının kurulduğu yerlerde, mülteciler açıkça ‘dışlanmış’ olarak kalırlar; ‘yerleşiklerin’ tartışması

günlük alışkanlıklarının o zamana kadar menşei şeklinde algıladıkları korunmak amacıyla tehdit unsuru sayarlar. Gerçekten hiçbir bir mekânda varlık göstermemektedirler. Buldukları yerde bedensel anlamda var olmakla beraber kendilerinin duygu ve zihin dünyalarında değildirler. “Mülteci ve sığınma kamplarında kalan kişiler sürgün edildikleri coğrafyaya tekrar dönmeleri mümkün değildir. Çünkü onların arkalarında bıraktığı vatanları artık onları kabullenmemektedir. Bauman’a göre bu kişilerin geriye gidecek bir yerleri bulunmadığı gibi varacakları herhangi bir adresleri de olmayacaktır” (Bauman, 2012: 196).

Belki de Bauman’ın dediği gibi: “mülteci topluluklar mekânı farklılaştırıyor gibi olsalar da onlar gerçekte dünyadaki mekânlarını kaybediyorlar” (Bauman, 2012; 197). Bauman’ın bu tespiti sadece mekânsal olanın yitimi değil aynı zamanda tüm yaşamsal habitüsleri yitirme sorunsalına vurgu yapar.

İşte Bauman’ın “kalıcı geçicilik” olarak kavramsallaştırdığı bu duruma göre; prefabrik konutların inşa edildiği ve çadırların kurulduğu bölgelerde kalmaları istenirken onlar gerçekten de ülkeye ait kimseler olarak görülmemesi isteniyor belki de. “Kabul edilen kesim ülkenin hâkim olan yerleşiklerinden görülmemeyen fakat böyle olsa da belirgin ve geçirimsiz bir endişe ve hınç perdesiyle ayrıştırılmışlardır. Zamanın içerisinde duran mekânsal bir boşluğa takılı kalmış gibidirler. Ne yerleşmişlerdir, ne hareket halinde ve ne de göçebe” (Bauman, 2012: 193). Çünkü onlar hem geçmiş hem de gelecekteki aidiyetlerinden olmuşlardır.

Kuşkusuz “göç onları kişilerin ve toplulukların simgesel ya da siyasal hudutların öte tarafına taşırken, farklı yerleşkelerde, farklı insan toplumlarına dönük daimi hareketliliği” (Marshall, 1999: 685) her gün yeniden üretilir.

Hakeza göçerlik hem kalkılan hem de varılan güzergâhlardan keskin veya belirli olan pratikleri barındırır. Göçmenlik, daima değişikliğe uğrayanın dilinde, geçmişlerinde (tarihsel kodlarında) ayrıca aidiyetlerinde yaşamayı koşullar. “Ulaşılan bütün yerlerin bir nevi geçilen güzergâhı olan göç pratiğinde eve geri

gelmek –öyküyü sonlandırmak, eve doğru gidilen kısa bir yol bulma- şeklindeki ümidin gerçekleşmesi olasılıksızlaşır”. (Chambers, 2005: 14,15) ki bu pratik de önceki kısımlarda bahsettiğimiz göçmenlerin dünyadaki yerlerini yitirme haline adres gösterir.

Bu durum göç olgusunun insanların evsel yaşantılarını, sosyo kültürel ilişkilerini ve duygusal bağlılıklarını, öznel olarak inşa ettikleri yaşam biçimlerini alt üst eden ve gündelik rutinleri farklılaştıran çok yönlü bir deneyim olduğunu gösterir. Göçmenler göç ederken sadece fiziki ya da nesnel yaşam unsurlarından değil, o güne inşa ettikleri manevi/soyut düzeydeki bağlılıklarından da uzaklaşmak zorunda kalmışlardır.

Bu konuda sosyal hizmet disiplininin tutumu önemlidir. İnsan hakları ve sosyal adalet gibi kavramlar ise sosyal hizmet mesleğinde geniş yer tutması gerçeğinden hareketle zaten sosyal hizmeti öbür hizmet pratiklerinden ayrı koyan en önemli ayrıntı sosyal hizmetin, sosyal adalet amacıyla olmasıdır. Bu bakımdan benzersiz olduğu gibi aynı zamanda da çok işlevlidir. Bu bakımdan sosyal hizmet toplumu oluşturan tüm bireylerin yaşam niteliğinin yükseltilmesi ve toplumsal yaşam koşullarının bireylere eşit bir şekilde hizmet edecek şekilde organize edilmesini sağlama gibi bir rolü vardır. Bu rolünün Suriyeli göçmenler üzerindeki etkisine ilerleyen kısımlarda değinilecektir.

1.1.2. Göçün Toplumsal Etkileri ve Uyum

Göç, ister bireysel tercihlere dayansın isterse de zorunlu olarak dayatılan bir eylem olsun, bu pratik en nihayetinde kişinin bağlılık ve sahiplik hissiyatları geliştirebileceği bir grup ya da coğrafya ile özdeşleşme deneyimidir ki dolayısı ile tek başına yaşanan bir tecrübe değildir. Göçmen, göç ettiği yerden hafızasında ve yaşantısında biriktirdiği kültürel kodlarla farklı bir topluma dâhil olur. Bu aşamada yerleşik olduğu varsayılan toplumla aralarındaki benzerlikler, farklılıklar hemen görünür olur. Bu farklılıklar karşılıklı olarak hem göç edenin hem de göçmenin geldiği yerdeki toplumun yaşantısında değişikliklere sebep olur. Bir anlamda göçle birlikte insan toplumları yeni dahi oldukları ortamlarında sosyal,

kültürel ve davranış farklılıklarına sebep olmalarının yanı sıra onlar da farklılaşırlar. Netice itibariyle gönüllü ve zorunlu sebeplerden dolayı ya da göç etme hikâyelerine göre göçerliğin, toplumsal dokuda, kültürel örüntülerde ve politik hamlelerde farklılıklara sebebiyet vermektedir. Ancak bu değişim olgusuna ayrı bir parantez de açmak gerekirse, değişim salt eskinin yerine yeninin geçmesi değil, eski ile yeninin karmaşık bir biçimde birbirine eklenildiği bir olgu olarak da bir dizi oluşuma yol açan eklektik bir pratik olarak değerlendirilebilir.

Bu pratik bir bakıma sosyal hayatın en mikrodan en makroya dek sosyal yapıları var eden bütün etkileşimleri ve bu etkileşimlerin meydana getirdiği bütün kurumları, yapıyı yani somut veya soyut olan bütün kültürel ögesini etki eden ve içine alan olgulardandır. “Ancak toplumsal değişimin ne ölçüde rastlantısal, ne ölçüde amaçlı bir değişim olduğu tartışmasına bakıldığında doğaldır ki bir bakıma tüm toplumsal değişimler amaçlı değişimlerdir. Çünkü bireylerin amaçlı eylemlerinin sonucudurlar. Fakat bu tür eylemlerin de amaç dışı (istenmeyen) sonuçları olabilmektedir” (Bottomore, 2000: 344).

Bu toplumsal değişim hali bazı sosyal problemleri de beraberinde getirmektedir ki bütün toplumların onların kendilerine has farklı toplumsal sorunları olmakla beraber bütün toplumların da böyle sorunlarını çözümlenebilmek adına daima bir şekilde çaba gösterir. İnsan toplumlarının kendine içkin problemleri, o toplum hakkında -kendi yapısına ilişkin- önemli ipuçları verir. Bu durum toplumların problemleri o toplumun kültürel örüntüsü, kültürel kodları, sorun karşısında mücadele tarz ve durumu gibi pek çok ayrıntıyı ortaya koyar. Bu şekilde belli toplumsal problemlerin sebeplerini açıklayabilme, olası çözüm yollarını analiz etmede yol göstermeye yarayabilir. “Toplum odaklı sorunsallar, toplum içinde birlikte hayatlarını idame ettiren kişilerin muhatap olurken aynı zamanda kendilerine problem yaratan faktörlerdir. Böyle problemlerin ortadan kalkmasını sağlamak adına ilk başta problemin kaynağının ne olduğunu, ne gibi durumların tetiklediğini ya da gerçekleşmesinde etkide bulunan değişkenlerin benzerliklerinin ne olduğuna ilişkin sorgulamaların yanıtını almak en başta problemi saptamak pratiğine katkı verecektir” (Adak, 2009: 16).

Bir sorunun ortadan kalkması noktasında özellikle sorunun net bir şekilde kavranılması önemlidir. Bütüncül bir perspektifle toplumsal sorunlar irdelendiğinde başka kişilerin benzer sorunlarla ne şekilde kurtulduklarının ya da bu sorunlardan ne şekilde korunduklarının bilinmesine imkân sağlayabilir. Meydana gelen sorunların birçoğu yerel topluluğa özgü olabilir. “Şayet böyle ise bir toplum için açığa çıkacak olan çözümler başka toplumlara da katkı sağlayabilir” (Adak, 2009: 16-17).

Sosyolojik olarak potansiyel problem pratiği olan göç olgusunun, kendine içkin var ettiği etkiler toplumsal hayatta çeşitli şekillerde karşılık bulmaktadır. Bu gerçeklik göçün çok düzeyli bir ivmenin sonucu olması gerçeği göç olgusunun hem bir değişim incelemesi boyutunda ve hem de uyum, kültürel bütünleşme, sosyalleşme, kültürleşme süreci içerisinde değerlendirilmesini gerektiğini vurgular. “Göç kişilerin bir yerden diğer bir yere göç etmesiyle, göçmenlerin kendileri üzerinde ve geldikleri grup ve yapı üzerinde çok çeşitli etkenlerde-etkileşimlerde- bulunur. Göç süresince oluşan mekânsal dolaşım nedeni ile açıklığa kavuşan bütün belirleyiciler bu etkileşimselliği canlandırır” (Bağlı ve Binici, 2005: 88).

Bu etkileşimlilik durumu göçerliği kişilerin basit bir şekilde kendi yerleşim yerinden ayrılıp başka bir yerleşim yerine gitmesi demek olmadığını dolayısıyla geçilen sınırlarda basit bir biçimde ülke hudutlarına indirgenmemesi gerektiğini açıkça ortaya koyar. Çünkü ülkeden kopuş bir anlamda da günlük yaşantınızdan, habitusunuzdan ve pek çok şeyden kopmak manasını taşır. Gözle görülür bir biçime kavuşmuş bir toplumsal alanı ifade eden bu habituslar bireyin içerisinde var olduğu, doğrudan anlamlar ve menfaatlerle birlikte içselleştirdiği yerleşkesidir. (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 119).

Dolayısıyla bu durum normatif bir pratik değildir. Yani teoride insanın alışkanlıklarını bir tarafa koyması gerektiği için koyması kolay değildir ki göçmen insanlar gittiği yerde hemen mevcut olan yasa ve gündelik hayat pratiklerini üzerlerine giyip, kendini mevcut kültüre adapte edebilsinler.

Bütün bunlar göç olgusunun toplumsal ve mekânsal yapı ve daha pek çok değişken arasında sürekli bir ilişkisellik bulunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla göç olgusunu yalnız fiziki olarak, mekânın değişmesi ile ya da demografik boyutlu bir farklılaşma biçiminde değerlendirmek, göçü alıp ve veren yerleşkelerde hayatını sürdüren bireylerin anlaşılmasını zorlaştırır. Göç etmiş buldukları sosyo-kültürel yapıların da kendilerine özgü toplumsal değerlerinin olduğunu unutmamak gerekir.

Göç edenlerin ve göç kabul edenlerin toplumsal değerleri karşı karşıya geldiğinde göç alan bölgenin kendi kültürel değerlerinin baskın olması beklenir. Çünkü insanlar göç ederken toplumsal değerleri ve zihniyetleri ile birlikte göç eder ve karşı karşıya kaldıkları kültürel farklılık nedeniyle uyum güçlüğü çekebilmektedir. Bu yüzden göç edenler, kendi coğrafyalarından veya vatanlarından kopma nedenleri nasıl ya da ne olsa da geldikleri bölgede onları ne şekilde karşılasa da, göç pratiğinin biçimsel, zamansal, zoraki veya gönüllü olması, göçü gerçekleştiren bireyin cinsiyeti, göçle birlikte gidilen bölgenin farklılıkları gibi pek çok değişken çeşitli düzeylerde olsa da birtakım adaptasyon problemleri yaşatmaktadır. Bu durumu Suriye'den Türkiye'ye büyük oranda gerçekleştirilen göç olgusunda da gözlemleyebiliriz. Farklı dil, kültür ve coğrafyadan zorunlu nedenlerle gelen Suriyeliler geldikleri yerde farklı yaşam pratikleri ve kültürel örüntüyle karşılaşmışlardır. Bu farklılık ve yabancılık hissiyle en yumuşak şekilde baş edebilmek için de başlangıçta kendileri gibi olanların yanına yerleşmişlerdir.

Ancak bu şekilde sosyal ayrışmalarla başlayan süreç mekânlarda da ayrışmalara neden olmuş ve göçmenler kendilerini daha güvende hissettikleri kendi ortamlarında, kendileriyle benzer geçmişe sahip insanlarla yaşamayı tercih etmişlerdir. "Böylece mekânların kullanımında etno-kültürel ve sosyoekonomik açıdan homojenlik" (Tümtaş ve Ergun,2016:1351) ya da gettolaşma şeklinde bir olguya ortaya çıkartmıştır. "Böylece göçle birlikte farklı bir cemaatimsi oluşum ve etkileşim şekilleri meydana çıkmıştır" (Ekici ve Tuncel,2015;18). Bu biçim göçmenlere kendilerini kısmen de olsa güvende hissetme rahatlığı verir. En başta da bir cemaatin içinde olma kişiye sıcak bir ortam, emniyet hissi, kişinin kendisini iyi hissetmesini ve kendin olma halini sağlayan ayrıcalık sunar. Cemaatin insan

toplumları içerisinde sunmuş olduğu ayrıcalık ya da kısmi bir özgürlük alanının diğer bir ucunda güvenliksiz bir niteliği de vardır. Tıpkı Bauman'ın ifade ettiği gibi, “hem özgürlükten yoksun bir güvenlik hem de güvenlikten yoksun bir özgürlük kıskacında hoş olmayan anlamlarla dolu” (Bauman, 2017: 11).

İşte bu sosyal dönüşüm pratiği içinde bağımlı veya bağımsız belirleyicilerle göç olgusunu bir bütün olarak değerlendirdiğimizde göç pratiğinin neden, sonuç ve etkileri bakımından toplumsallığın bütün katmanlarına etki eden aynı zamanda kendilerinin grift belirleyicilerini iyileştiren bir pratiktir. Bütün bu faktörlerden dolayı göç olgusuna, göçü alan ve göçü veren bölgedeki tüm toplumu etkilediğinden toplum odaklı dönüşüme sebebiyet veren kolektif eylemlerdir diyebiliriz (Casteles ve Miller,2008:29). Bu yüzden de bu çok katmanlılığı iyi analiz edebilmek için göç pratiği gibi pek çok olgunun benzer zamanda, çeşitli etkileşimsel unsurlarla farklılaşması olgusunun tüm boyutlarıyla değerlendirilmesi önemlidir.

1.1.2.1. Suriyeli Göçmenler ve Türkiye Açısından Göçün Bağlamsal Etkileri 'Etkilenen konumdan etkileyen konuma'...

Suriyeli göçmenlerin yer edindikleri bölgeyle oluşturdukları iletişim biçimi, o toplumdan farklılaşma veya aynılaşma şekilleri, aidiyetlerini belirleyen mekân faktörü siyasal, toplumsal ve kültürel örüntüleri, toplumsal davranış biçimleri gibi pek çok konunun anlaşılmasına ihtiyacı vardır. Ayrıca bu kavrayış biçimi, hem yer değiştirenler açısından hem de o yerin yerleşikleri bakımından da gereklidir. “Netice itibariyle isteyerek veya zorla yer değiştirenler yeni yeri, yerleşikleri ve orasının ilişkilerini dönüştürüp farklılaştırmaktadır” (Duman, 2013: 2) Bu şekilde göçerliğin ile kültürel örüntünün birbirleriyle bu etkileşimsellik durumu göç edenlerin kültürel dokularını gittikleri bölgelere götürmekte aynı zamanda da yerleşik toplumun yaşamsal biçimlerinden etkilenmesi neticesini doğurmaktadır.

2011'de Suriye'de yaşanan siyasi hareketlilikler ve ardından başlayan iç savaş tarih boyunca yaşanan en ciddi toplumsal kriz hallerinden biri olmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra deneyimlenen bu en ciddi kriz sürecinde, 22 milyon nüfusa sahip olan Suriye toplumunun yarısından daha da fazlası evlerini, 5,5

milyondan daha fazlası da kendi ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır (Erdoğan, 2018: 521). An itibariyle de (14.12.2017 itibari ile) Türkiye'de kayıtlı olan Suriyeli sığınmacı sayısı 3 milyon 412 bin 368'dir.

Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin %90'ı kampların haricindeki yerlerde hayatlarını sürdürürken, günlük yaşantılarının büyük kısmını şehrin yerleşik toplumuyla geçirmektedir. Dolayısıyla göçün olası etkilerini sadece göçmenler değil, o kentin gündelik hayatındaki insanları da deneyimlemektedirler.

Başlarda sınır illerinde başlayan Suriyeli yoğunlaşması giderek Türkiye geneline yayılmıştır. Bir anlamda yoğun göç dalgasının en başında başında savaştan "etkilenen" pozisyonunda olan Suriyeli göçmenler, bundan sonraki süreçte Türkiye toplumsal denklemi içinde "etkileyen" pozisyonuna da gelmişlerdir. Suriyeli göçmenler gelirken kültürel bagajlarında "kültürel sermaye"lerini de (Bourdieu) taşımışlardır. Bu bagajın içerisindeki kültürel sermayenin bilhassa anadili bileşeni bireyin kendi temel ve tabii gelişiminde belirleyici unsur olmuştur (Karaca, 2013: 34). Dil unsuru yeni gelinen farklı kültürel örüntüyü kendileme konusunda en büyük kolaylık ya da zorluk olabilmektedir. Suriyelilerin kendi dillerinden yaşam biçimlerinden çok da bağımsız olmayan bir hayat idame ettirme durumları gelinen yerle aralarındaki kültürel farklılığı ortaya koymuştur. Genel itibariyle toplumsal uyum şeklinde isimlendirilen yeni gelen grubun deneyimlemek zorunda kaldığı bu süreç hem yeni gelen grubun hem de yerleşik olduğu varsayılan toplumun kültürel örüntülerinin sorgulandığı kabul veya dışlanma olasılıklarının olduğu karmaşık bir durumdur.

Dolayısıyla Suriye göçünün toplumsal yapı ve ilişkiler üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçeklik olmuştur. Öyle ki kentin yerleşikleri olarak varsayılan toplumun, gelen göçmenlerin sayısındaki artışla beraber kendi kaygılarını da arttırmıştır. Daha açık ifadeyle toplumsal etki ve tepkiyi değerlendirirsek;

Göçün gönüllü ya da zorunlu şekilde gerçekleşmesinin yanında rakamsal olarak büyük olması da göç pratiğinin etkilerinin temel belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Baktığımız zaman uzun soluklu kişisel ya da ufak çaptaki göçlerle,

kısa süre içinde gerçekleşen kitlesel şekillerdeki göç pratiğinin etkileme oranı birbirlerinden çok ayrı neticeler ortaya çıkarmaktadır. Bilhassa hâkim siyasal iktidarların kontrol etmede güçlük çektiği ya da kontrol edemediği büyük göç pratikleri toplumsal, politik, mekânsal olarak pek çok kaotik sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Frieze, 2012; Akt: Ekici ve Tuncel, 2015: 14). Bu gerçeklik Suriye'den Türkiye'ye 2011 den sonra yoğun bir şekilde gerçekleştirilen göç olgusunda da söz konusu pek çok probleme kaynaklık etmiştir. Suriye göçü özelinde yapılan çalışma bulguları bu sorunu ortaya koymuştur. Buna göre; Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin toplumsal etkileri boyutunda yapılan alan araştırmalarında risk ve tehditlerin fırsatlardan daha fazla olduğu, bu tehlike ve fırsatların da kendi içinde toplumsal tehdit algısı, kişisel tehdit algısı, kentlere yönelik tehdit algısı ve Suriyeli göçmenlere yönelik tehdit şeklinde birçok risk unsurunun da var olduğunu açığa çıkartmıştır (Tunç, 2015: 45).

Kuşkusuz bir gerçeğin bir bütün olarak kavranabilmesi ve kabul edilmesi için onun içinde bulunduğu kültürel formların farkında olunması gerekir. Çünkü kültürel formlar toplumsal gerçekliklerin farklı yorumlanışını gerektirir. Her ne kadar barınma, güvenlik, mahremiyet ihtiyaç pratiklerimiz ortak/evrensel/nesnel unsurlar olsa da konuşulan dillerin ayrı oluşu, farklı kültürlere sahip olunması ve yaşam tarzlarının bambaşka olması gibi farklılıklar toplumsal olarak uyum sağlamada önemli unsurlardır.

Suriyeli göçmenler ilk geldikleri sıralarda yerleşik toplum tarafından misafirperver ve yardımsever bir şekilde karşılanırlar da zamanla sığınmacı nüfusunun artmasıyla birlikte, yerleşik toplumun alışık olduğu temel hizmetlerin alımındaki aksamalar, iş kaybı, kira artışı, ekonomik kayıplar, güvenlik kaygıları gibi endişelere sebep olmuş ve bu durum da yerleşik olduğu varsayılan toplumla gelen göçmenler arasında birtakım çatışmalar yaşanmasına, sosyal dışlanma gerçeğinin görünür olmasına neden olmuştur (Erdoğan, 2015: 22-23).

Özellikle de Suriyelilerin sosyal yaşamın önemli unsurlarından komşuluklarda, evliliklerde, ucuz işgücü ve yoksulluk sarmalında öte yandan da etno-kültürel farklılıklarından dolayı ayrıştırılarak temellendirilmiştir. Bir bütün olarak da

diyebiliriz ki Suriyeli meselesi olarak Türkiye toplumunun davranış, beklenti, algı ve kaygılarının ortaklaştırdığı bir sorun haline gelmiştir.

Öte yandan da sığınmacıların/göçmenlerin de sayılarında büyük bir ivme olunca sığınma taleplerinin başlaması dolayısıyla ev mekânı en öncelikli mekânsal ihtiyaç olmuştur göçmenler için. Hem bu ihtiyacı karşılamak adına hem de varlık yokluk savaşını sürdürme için bir tür mekansallaşmalara gidilmiştir. Mekansallaşmadan kastedilen şey göçmen grupların geldikleri yerdeki farklı yaşam formlarıyla ve yabancılaşma hissi ile baş etmedeki en makul çözüm olarak aynı yerlerde kümelenmelere gitmiş olmalarıdır. Böylece geldikleri yerlerde kendileri gibi ortak geçmişe sahip insanların bulunması sayesinde geldikleri yeri -mekânı- kendilemeleri daha kolay olmuştur. Çünkü bir yeri yurt edinmek, o yere ait olmakla başlar. Gündelik alışkanlıklar, aidiyetler ve kültürel yapı ait olunan yerin ekseninde kimlik kazanmaya başlar. Konumlanmış bir yere (adres) gelince, bu yer sadece coğrafi olarak bir mekân değil, psiko-sosyal bir yer, kişi veya grubun aidiyetleri, kendisini kimlere uzak ya da yakın olduğunu belirlediği ve bu noktada oluşturduğu zayıf ve güçlü bağlarla belirlenen konumlarıdır (Bilgin, 2007: 11).

Ancak her ne şekilde de olsa göçmenler gittikleri yerde ya da geldikleri yerde 'göçmen bir benlik' olarak yaşantılarına devam ederler. Tabii burada bahsedilen göçmen benlik somut kişilikler değildirler, bu bir yaklaşım ve daha ziyade bakış açısıdır. Toplumların farklılıkları veya zıtlıklarıyla daha da belirgin hale gelen göçmen benlikler toplumun çoğunluğundan ayrı olarak farklı örüntüleri ortaya çıkartır. Mesela sonradan karşı karşıya kaldıkları bir savaşın ya da çatışmanın yüzünden kendi ait olduğu yeri terk edip başka bir bölgedeki yerin dezavantajlarıyla sosyalleşen ancak o toplumsal normları hiçbir zaman tam anlamıyla içselleştiremeyecek bir örüntü. Bu durumda halden anlayan ötekiler kategorisinde ilk sırada kuşkusuz söz konusu durumu tecrübe eden benzer damgaya sahip olanlar ile aynı sosyal ortamları paylaşırken görürüz. Çünkü bireylerin varsayılan kimlikleri ile fiili kimlikleri arasında uyumsuzluk aynı durumu deneyimleyenler ile aynı ortamda bulunarak tolere edilebilir. Örselenen kimliğin idare edişin bir gayreti olarak (Goffman, 2018: 49).

Bundan dolayı Suriyeli göçmenlere ilişkin aklımıza gelen kavramları, imgeleri hemen sıralamaya kalktığımızda karşımıza sınır kapıları ve dikenli teller, yollar ve çadırlar, botlar, can yelekleri, kamplar ve çocuklar çıkmaktadır (Özgül,2016:4). Hiç kuşku yok ki bu kavramların (imgelerin) hemen hemen hepsi yerle bir edilen bir evsel bağlamdan yeni bir evsel bağlama uzanan derinliği ve kesintisizliği içermektedir. Zorunlu göçe maruz kalanların da ilk öncelikleri bir yer edinmek, bir ev mekânına sahip olmaktır. Çünkü insanların barınma formasyonuna sahip bir mekândan olmuş olsalar bile tekrar başka bir mekânda yeniden varlık savaşı vermesi şeklinde süreklilik içerisinde olması gereken bir doğası vardır.

Bu noktada sosyal hizmet bunun gibi çeşitli sebeplerle sosyal hayatta bölüntülere kaynaklık eden problemlerle ilgilenmektedir. Sosyal hizmet disiplini farklı sosyal, kültürel yapılardan gelen ve göç olgusunun kendine ilişkin var ettiği sorunlar neticesinde maddi ve manevi kayıpları olan göçmenleri kendi sorun sahası içerisinde değerlendirmektedir. Onların sonradan dahil olduğu toplum içerisinde eşitsizlikten kaynaklanan mağduriyetlerini minimize edebilmek için sosyal ve ekonomik olarak hem mikro hem de makro düzeylerde çözüm pratikleri geliştirmektedir.

Bütün bu kafa yürütmelerden yola çıkarak Suriyeli göçmenlerin üzerindeki en etkili bağlamsal değişikliklerinden en önemlisinin insanın içinde doğduğu, büyüdüğü bir yaşam örüntüsünden başka bir bağlama gitmesi olgusu olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlam ki ilk olarak sosyalizasyonun gerçekleşeceği ev mekânı ve çevresi üzerinden yeniden inşa edilir. Tabi bu inşa edilen mekân sadece yeni bir yaşam örüntüsünü içermiyor, geçmişten kalan yaşam, kimlik, aidiyetler de bu bağlama taşınmaktadır.

1.1.3. Çocukluğun Sosyal Olarak İnşası

Çocuğun genel olarak biyolojiye dayanan özellikle yetişkinlere bağımlılık, bakıma ihtiyaç duyma gibi ortak özellikleri olsa da çocukluk, her kavram gibi sosyal olarak tanımlanan ve kültürler arasında farklılıklar gösteren kültürel bir üründür. (Kagıtçıbaşı, 2007: 54). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere çocuk ve çocukluk

hem aynı hem farklı kavramlardır. Kuşkusuz çocuklar somut varlıklardır oysa çocukluk soyut düşünceler, imgeler ve değerler bütünüdür (İnal, 2014: 24).

Bahsettiğimiz gibi çocuk (luk) olgusu kültürel bir üründür nitekim çağlara ve toplumlara göre çocuk farklı konumlandırılmıştır. Baktığımız zaman da literatürde çocukluğun kavramsallaştırılmasındaki kültürel farklılıkların ve buna ilişkin sosyal değerlerin birçok örneğine rastlanır (Kağıtçıbaşı, 2007: 55); Afrika taraflarında çocuklar yürümeye başladıktan sonra ev etrafında küçük işler yapmaya başlıyorlar (Afrika hala çocukların oransal olarak en fazla çalıştığı ülkedir, Türkiye’de ise 7 milyon gibi hatırı sayılır sayıda çalışan çocuk vardır). Yine genel olarak kırsal toplumlarda da orta çocukluk zamanından itibaren çocuklar uyanık oldukları zamanının büyük çoğunluğunu bir iş yaparak geçirmektedir.

Bütün bu sürecin aslında, o toplumdaki yetişkin bireylerin çıkarları çerçevesinde şekillendiği anlaşılıyor. Küçük işlerde çocuk emeğinin kullanılması yetişkinlerin ekonomik kazanç getiren işler üzerinde yoğunlaşmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda çocuğun statüsünün yetişkinlerin sosyal ve ekonomik beklentileri tarafından şekillendiği söylenebilir (Mayall, 2016: 165).

Sosyolojik olarak baktığımızda ise geleneksel toplumlarla ve günümüz toplumlar arasında çocuklara yaklaşım pratikleri açısından belirgin farklılıklar vardır. Örneğin geleneksel toplumlar için çocukluğu kapsayan süreç erken sonlandırılması gereken bir süreç olarak görülmüştür. Öyle ki çocuklar bu dönemde toplum geneline uyum sağlayacak şekilde, hem içerisinde buldukları ailenin kültürel öğelerini öncelikle ailelerinin içerisinde devam ettirme zorunluluğunu üstlenirken, hem de aile içerisinde edinmiş olduğu kültürel öğeler ile içerisinde varlık gösterdiği toplumun geneli arasında bir dengeyi sağlama zorunluluğu altındaydı (Güzel, 2013: 18). Çocukluğun toplumsal bir inşa süreci içinde geliştiğini ileri süren tarihçilerden Philippe Aries çocukların ortaçağın sonuna kadar yetişkinlerin dünyasının bir parçası olarak kabul edildiğini, yetişkinler gibi giydirildiğinden bahseder. Bütün bu ayrıntılara bakarak kültürel, sosyal ve fikrinsel bir gerçeklik olarak tarihin önemli bir bölümünde çocukluk

olgusunun ayrı bir yerde ya da özel olarak dillendirilmediğini söylemek mümkündür (Aries,1962; Semerci, 2012: 7,9).

Geleneksel dönemlerde gerek kilisenin olumsuz bakışı, gerekse demografik nedenler ve savaş gibi dönemin genel havasından dolayı çocukların çocukluktan kaynaklı hassasiyetleri söz konusu edilmemiştir (Aries, 1973; İnal, 2017: 19). Ancak ilerleyen zamanlarda Locke gibi dönemin düşünürlerin yazdıkları didaktik eserlerde çocuğun *tabula rasa* (boş bir kağıt) gibi olduğunu, ana ve babaların çocuklarını iyi yetiştirmeleri için inisiyatif almaya davet ettikleri (Locke, 2003; İnal, 2017; 19) bilincini görmeye başlıyoruz.

Heywood da çocuk emeğine takınılan tutumun nispeten yeni bir olgu olduğunu, erken modern dönem boyunca ebeveynlerin çocuklarına sürekli iş aradığını, çocuk ve gençlerin fazla çalıştırılmalarından ziyade, onların tembellikleri ve aylaklıklarından dolayı endişe duyduklarını belirtmiştir. Buna karşın Avrupa, Amerika'da çocuk emeği yasaları ve zorunlu eğitimin çocukların ana-babalarına bağlı hale gelmelerinden ve bir dereceye kadar büyüklerin dünyasından korunmalarını sağladığından söz eder (Heywood, 2003; İnal, 2017: 28).

19. yy. da çocuk emeğine karşı ortaya konan bu tepki sadece toplumsal alanda olmadı. Dönemin entelektüellerinin romantik tepkisi, çocukluk konusunda saf bir idealleştirmeye giderek kapitalist sanayileşmenin yol açtığı yaraları gerçekçi olamayan ama edebi bir dille betimledi. Romantik çocuk duyarlılığı, çocuk ve çocukluğu adeta mitleştirerek yüce bir kata yükseltti. Özellikle 19. yy romanında prüten günahkâr ve kötümser çocuk (luk) anlayışının tersine saf ve iyimser çocuk kavrayışı çoğunlukla işlendi. Öyle ki Pinokyo, Heidi, Pollyna gibi edebi çocuk karakterlerle çocuğun toplumsallaşmasında iyimser bir tablo çizilmiştir (Byrnes, 1995; İnal, 2017: 28).

Modern dönemlere gelindiğinde çocukluğun geçtiği süreç, büyüklerden ayrı kendine has psiko-sosyal nitelikleri olduğundan dolayı büyüklerden ayrı şekillerde gereksinimlere ihtiyaç duyulan önemli bir dönem olarak değerlendirilmiştir (Işıklı, 2016; 71). Kimlerin çocuk kimlerin yetişkin olduğu konusunda da, günümüzde en

fazla Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi referans alınır. Türkiye devletinin de tarafı olduğu sözleşmeye göre çocuk şu şekilde tanımlanmıştır: “Madde 1- Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır (http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html).” Bu sözleşme ile birlikte çocukluk modern toplumlarda evrensel bir tanımlamaya kavuşmuştur.

Modern çocukluğa dair tüm kavramsal yaklaşımların çıkış noktasında ise, çocukluğun sosyal olarak inşa edildiği fikri oluşmuştur (James, Jenks ve Prout;1996, Semerci, 2012: 7). Öyle ki Postman da bebekliğin aksine çocukluk olgusunun biyolojik değil toplum odaklı bir kategori şeklinde çocukluk olgusunu değerlendirmiştir (1995: 13 - 32). Modern çocukluk anlayışına göre çocuk kendi hayatının aktörü, birtakım haklara sahip bireyidir; fakat varlığı toplum genelinin çocukluğa yönelik yaklaşımlarına paralel olarak biçim almaktadır.

Çocukluk incelemelerinde üç temel öncül hâkimdir. Bunlar çağdaş çocukluk incelemelerinin temel taşlarını oluştururlar. İlk öncül çocuğun sosyal olarak yapılandırıldığı, ikinci öncül çocukların kendileri için incelenmeye değer oldukları, üçüncü öncül ise çocukların (competent) sosyal aktörler olduğudur (Prout ve James, 1990: Onur, 2005: 28).

Çocukluğun toplumsal ve kültürel olarak inşa edilen bir olgu olduğu fikrine göre; genel geçer bir çocukluk anlayışının savunulmasının bir gereği yoktur. Çünkü çocukluğu sosyal bir inşa olduğu gerçeğini kanıksayabileceğimiz bir zemin ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle modern çağla birlikte çocukluğu ne şekilde algıladığımızı kritize edebileceğimize dair kafa yürütmelerin yoğunlaştığı bir döneme girilmiştir (Akbaş ve Topçuoğlu, 2009: 95).

Genel anlamda ise modern toplumun çocukluk anlayışının savunduğu çocuk koruma mantalitesinin iki önemli odağı ortaya konulmuştur: Bunların ilki, çocuğun korunması gereken pasif bir nesne şeklinde görülmemesi gereğidir. Buna göre; bir anlamda çocuk bir özne olarak değerlendirildiğinden devlet veya aile kurumlarının bir malı şeklinde görülmesi kabul edilir değildir. İkinci önemli nokta

ise, çocukların özel olarak bakım ve korunma gereksinimlerinin kabul edilerek, çocukların korunması sorumluluğunun yetişkinlere verilmesidir (Kırımsoy ve diğerleri, 2013; Elmacı, 2016; 15). Yani değişen yaşam tarzları, özellikle kentleşme ve ana-babanın eğitiminin artmasıyla çocuğun çalışmasına olan ihtiyaç önemini yitirmiştir. Bu hem çocuğun daha az çalışması hem de ailenin buna daha az önem vermesiyle kendini gösterir olmuştur (Kağıtçıbaşı, 2007; 56).

Böylelikle yaşam doğum aşamasından ölüme kadar aralıksız bir süreç olduğu anlayışı terkedilmiş, bir evreden başka bir evreye geçişlerden söz edilmeye başlanmıştır. Artık çocukluğun güçsüzlük, akıldışılık çaresizlik ve bağımlılık şeklindeki negatif niteliklerle özdeşleştirilmeye başlandığı döneme girilmiştir. Bu şekilde çocuğun önce fiziki olarak büyümesi, sonra da güçlenip akıllanana dek çocukların bakılması ve korunması gerektiği düşüncesi olgunlaşmıştır.

Böylece çocuklar ansızın daha önce sahip olmadıkları güçsüzlük ve masumiyet büründürülmüşler ve büyüklerin disiplinine bağımlı hale getirilmişlerdir. (Kırdök,1998; 16, Akt; Işıkçı, 2015; 24,25). Tabi bu durum yeni bağımsızlık alanı yarattığı gibi yeni bir bağımlılık alanı da yaratmıştır. Bir bakıma dönem, çağ, zaman, mekân değişmiş çocukluğun sorunları çoğunlukla aynı olmakla birlikte güncel sorun alanları da yaratmıştır.

Yani her ne kadar bir yandan 20. Yüzyıl çocuğun ve çocukluğun yararına olduğu savı savunulsa da diğer taraftan çocukluk kavramının yetişkinliğe mutlak bağımlılık temelinde sosyal ve kültürel bir yaşam devresi içerisinde, ayakaltında dolaşan varlıklara kayıtsız kalınan dönemlerden, üretici gücü askıya alınarak devasa bir tüketici kitlesine dönüştüğü iddia edilen çocukların bu yeni/modern varoluş biçimlerinin gelişmesinde içinde yaşadığımız yüzyılın birçok düşünce ve uygulamanın etkili olduğu, 20. yüzyılın sonlarına yaklaştıkça da çocuğun/çocukluğun yüzyılının sona erdiği savunulmaktadır (İnal, 2014; 93).

Çocukluk bu sefer de başka bir şekilde tanımlanmaya başlanmıştır. Çocuklar ailelerinin üyesi olarak, yetişkinler kadar haklara sahip birer birey haline gelmişlerdir. Ailelerin çocuklara geçici olarak bakan bireyler kabul edildiği bu

anlayışta, aile eğer bakım görevlerini gereği kadar yerine getiremezse, devlet vatandaşının hakkını koruyarak onun en iyi şekilde bakılacağı yeni ailesine teslim edebilmektedir. Bu sayede çocuklar yetişkinlerin mutlak hâkimiyetinden özgürleşmiş olurlar (Mayall, 2016: 164).

Çocuk tıpkı yetişkinlerde olduğu gibi, toplumun bir parçası olarak, kamunun sunduğu tüm hizmetlerden faydalanma hakkına sahiptir. O artık toplumun bir parçası olarak kabul edilmektedir. Ailenin yetişkin üyelerinin çalışması çocuk bakım işinin bu alanda uzmanlaşmış kişiler tarafından yürütülmesi gereğini doğurdu. Çocuk böylece kamu hizmeti alan, tüketici odaklı bir varlık haline geldi. Burada yaşanan en büyük sorun, artık eskisi kadar ailesiyle zamana geçirmeyen çocuğun aileye ait olma, onlarla yakın bağlar kurma şansının azalmasıdır. Bu durum, aileyi bir arada tutan bağların geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için düzenlemeler yapılması gereğini ortaya koymuştur (Barre, 1984: 15).

Üstelik modern dönemlerin çocukluk sürecinde yarattığı farklılaştırmalar bununla sınırlı değildir. Ayrıca modernizmin çocukluk kurgulamasının ardından çocuğun sahip olduğu özgürlüğün kısıtlandığını, korunma ve gözetilme adı altında sosyal kontrolün baskıcı hapsine maruz bırakıldığını ve tamamen yetişkinlerin tekelinde geliştirilen, eğitilen bir varlığa dönüştüğünü belirtirken, diğer taraftan da bazı teorisyenler bu yorumlara haklılık payı bulmakla birlikte çocukların yaşadığı korumasız bir özgürlüğün onları istismarlara ve hak ihlallerine açık bıraktığını da göz ardı etmemek gerektiğini bu bakımdan araştırmacının yönelimi, pragmatist bakış açısıyla hem modernitenin gündeme getirdiği gibi çocukluğun koruma-destekleme altında geçirilmesi ve bu dönemin biricikliğinin vurgulanması hem de çocukların özgürlükçü bakış açısı içinde yaşamlarıyla ilgili her konuda katılımlarının sağlanması gereğini vurgular (Erbay, 2011: 13).

Bu yüzden de günümüz modernleşme sürecinde çocuk başına düşen süt miktarı ne kadar artarsa artsın, çocukluk çağı ne kadar uzarsa uzasın, çocuklar kaliteli bir eğitimi ne kadar yüksek oranda alırlarsa alsınlar, çocukluğun sosyal tarihi özellikle yakın dönemin güncel tarihi gelişmişliklerden ziyade gelişmemişliklere daha fazla yer vermek zorundadır. Zira çocuklar yetişkinlerin başlarına ördükleri

sorunları karşılayabilecek kapasite ve yetenekte olmayıp, kırılğan duyarlılıklara sahip (İnal, 2017: 50) bireyler olduğu bilinci yaygınlaşmaktadır.

Üstelik sosyal hayatla entegre olmayan, sadece tüketici odaklı evlere ve anaokulu gibi kurumsallaşmış mekânlara mecbur bırakılan çocuklar görülmektedir (Bilgin, 1984: 18). Yani bir bakıma toplumdaki topluma, zamandan zaman çocuklara yönelik toplumun mental yapısı değişmekle birlikte, çocuğun birçok yan endüstrinin bir aracı olarak da arzu edilen anlamlar yüklenmiştir. Çocuk burada birey kimliğini geliştirmekle birlikte diğer taraftan modern teknolojik araçlar sayesinde sokağı eve, evi de sokağa, odasını da eve kapatarak daha mikro yaşam kurgusuna kendini hapseder. Bu modern çocukluğun ayrı bir sorunsalı olarak ayrı bir tarafta durmaktadır.

Bir bütün olarak denilebilir ki 20. yüzyılın çocuğun ve çocukluğun yararına olduğu öne sürülen değişimlere tedbirli yaklaşmak gerekiyor. Çünkü çocukluk yukarıdan belirlenen ve çok yönlü denetlenen bir kültürün içerisine sokulmuştur artık. Çocuk olgusu ayakaltında dolaşan, varlıklarına kayıtsız kalınan dönemlerden üretici gücü askıya alınarak devasa bir tüketici kitlesine dönüşerek yeni ve modern bir var oluş biçimiyle görünür olmuştur (İnal, 2017: 73). Şüphesiz bunda çocuklar için üretilmiş çeşitli kurum, kural ve uygulamaların zaman içerisinde çocukluğu nesneleştirme faktörünün (Alankuş, 2007: 44) payı yadsınamaz. Kısacası da modern çocukluk algısı ve pratiği bir yandan çocukluğu yeni bir kategori olarak oluştururken, bir yandan da bunu sağladığı kurumlar yoluyla çocukları nesneleştiren ve çocukların yetişkinlere bağlı kalmalarının devamını sağlayan bir sistem şekline dönüştürmüştür.

1.1.4. Çocukların Korunması ve Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet disiplinde çocuk refahı anlayışı gereği çocukların nesneleştirilmediği ve aksine çocukların toplumun önemli aktörleri olarak değerlendirildiği yaklaşımı esastır. Bir bakıma çocukların kendilerine sunulan hizmetlerin pasif yararlanıcıları olduğu varsayımı yerine, kendi hayatları ve

toplumsal koşullar üzerinde etkin aktörler olduğu düşüncesini sosyal hizmetin özgürlükçü düşünce temeli de savunmaktadır.

Normal koşullarda çocuğun bakılmasında ve eğitilmesinde, en önemli sorumluluk ailesine; ailesinin olmayışı, dağılması ya da bir sebeple üstüne düşeni yapamaması halinde ise devlet kurumuna düşmektedir. Bu şekilde aile bakım ve eğitiminden mahrum kalmış çocuklara "Korunmaya Muhtaç Çocuklar" adı verilmektedir (Bıyıklı,1995:3).

Doğumdan itibaren veya sonradan dezavantajlı duruma düşen çocukların, küçük yaşlarında karşılaştığı olumsuzluklar yetişkin olarak sürdürülecekleri yaşantılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Çocukların korunmaya muhtaç oldukları yaşamlarının ilk evreleri, hayatlarının bütünü düşünüldüğünde oldukça kısadır. Bununla birlikte bu kısa aşamada yaşanan sorunlar, tüm yaşantılarını değiştirecek, psikolojik veya sosyal sorunların ortaya çıkmasına yol açacak kadar güçlüdür (Karakuş, Kırılıoğlu, Başer ve Batı; 2013: 125).

Bu değişkenlerden ötürü çocukluk olgusunun fiziki, toplumsal, psikolojik açılarından değerlendirilmesi ve desteklenmesi gerektiği tartışılmaz bir gerçekliktir. Çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmaması psikolojide 'çocuğun terkedilmesi' şeklinde tanımlanır. Terk edilen bu çocuk normal bir şekilde gelişimini tamamlayamazsa ihmal edilen gereksinimlerine denk bir gelişim aşamasındaki çocuk olarak kalır ve böylece bedence büyüse de, görünüm olarak yetişkindir ancak psikolojik olgunluk açısından henüz çocuktur (Cüceloğlu, 2013: 117).

Öte yandan çocukların yaşadıkları ortamlarda maruz kaldıkları ekonomik sosyal, kültürel ve politik farklılıkların; sahip oldukları olanakların, yapabilirliklerinin ve yoksunluklarının, onların bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimleri üzerinde son derece büyük bir etki yaptığı bilinmektedir. Bir bakıma çocukların içinde yaşadıkları fiziksel ve mekânsal koşullarda ilişkili oldukları eğitim, sağlık, barınma gibi öğelerin toplumsal yapı üzerinden öznel iyi olma algılarını etkilemektedir (Semerci, 2012: 20). Dolayısıyla yaşam hakkını yalnızca dünyaya gelerek ve fiziki anlamda varlığını tanımlama çabası, modern toplum anlayışı açısından yetersiz

olduğu için çocuğun yaşam hakkını toplumsal, ekonomik, korunma, katılım hakları gibi haklarla genişletmek gerekmektedir (Işıkçı, 2015: 261). Ancak tarihsel süreçte uzun bir zaman boyunca çocukluk ayrı/özel bir süreç olarak görülmediği için çocuk konusundaki kurumsallaşma gerek ulusal gerekse uluslararası sistemde çok geç hayata geçirilmiştir. Örneğin;

1789 yılında yayımlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, bütün herkesin bazı haklara sahip olduğu gerçeğini belirtse de ancak çocuklara özgü haklardan bahsetmemiştir. Yani 1. Dünya Savaşı'nın sonlarına dek, çocukların haklarını kapsayan bir tek bildiri oluşturulmamıştır. Bu durum yetişkinlerden farklı hakları olabileceğinin yeteri düzeyde fark edilememiş olması ile ilgilidir.

1924 yılına gelindiğinde çocukların fiziki ve ruhsal olarak güvenilir çevrelerde yetişmelerini, beslenme ve barınma gibi imkânlardan yararlandırılmalarını ve her türlü istismar tehlikesinden korunmalarını öngören sözleşme olan "Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi" yayınlanmıştır.

1959 yılında ise "BM Genel Kurulunda" oybirliğiyle alınan kararla çocuğun yüksek yararını gözetilen bir içeriğe sahip olan "Çocuk Hakları Bildirisi" hazırlanmıştır. Böylece çocukların yüksek yararının birinci derecede gözetildiği, çocuklara saygılı, çocukları koruyan ve gözetilen toplumların oluşturulması amacı yasal bir nitelik kazanmıştır.

1989 yılında da Birleşmiş Milletler Çocuk hakları sözleşmesini genişleterek yetişkinlere tanımlanmış olan pek çok sosyal hakları, çocuğun refahı ve gelişimsel süreci göz önünde bulundurularak çocuğun korunmasına yönelik maddeler eklemiştir. Böylece 1989 yılında benimsenen sözleşme 1995 yılında ancak yürürlüğe girmiştir. BM sistemi içindeki en geniş katılımı olan anlaşmayla çocukların yaşamlarını sürdürme, gelişim, güvenlik, eşitlik ve katılım hakları koruma altına alınmıştır.

Bu şekilde çocuk(luk) olgusu giderek kendini kurumsallaştırmaya başlamıştır. Genel anlamda korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili yasal düzenlemeler ile

belirlenen sınırlar içine giren ve devletin bilahare korunmasını istediği çocukların çerçevesi ortaya konulmuştur (Tomanbay,1999:158). Koruma kavramı giderek daha detaylı tanımlanmaya başlanmıştır. Çocuklar bu zamanda artık geleceği kuracak özneler olarak değil şu andaki koşullar içinde haklara sahip bireyler olarak kabul edilmektedir ve ailesi ya da mensubu devletin ideallerinden bağımsız olarak bir değere ve hakka sahiptir.

Yani tarihsel süreç içinde çocuk algısı çocukların yaş grubuna bağlı özel bir kategori olarak kabul edilmeyip çok erken yaştan itibaren yetişkinlerin dünyasına gönderildiği –onlar- gibi giyindirildiği- onlar gibi çalıştırıldığı özel olarak korunmadığı-eğitilmediği bir durumdan dünyanın birçok yerinde temel eğitimi tamamlaması zorunlu olan, belli bir yaş altında çalışması yasaklanan (ILO standartlarına göre 15 yaş), aile içi şiddet ve kötü muameleye karşı 18 yaşına kadar korunması gereken bireyler olarak görüldüğü bir duruma gelmiştir. Bu koruma süreci zamanla çeşitli uluslararası ve ulusal yasalar ve sosyal koruma kurumları, okullar, kültür ve spor merkezleri gibi çocuklara yönelik kamusal hizmetler ile zenginleşmiş ve bu sürecin küresel anlamda zirve noktası 'B.M. Çocuk Hakları Sözleşmesi' olmuştur (Semerci, 2012: 8).

Böylece Çocuk Hakları Sözleşmesi ile birlikte 20. yüzyıl, çocukluk olgusunun en yoğun şekilde kritize edildiği ve çocuğun çocukluktan kaynaklı haklara sahip olması gerektiği anlayışını güvence altına alan bir dönem olmuştur (Yolcuoğlu, 2009; 5). Sosyal hizmetin de çocuk refahı alanındaki önemli referanslarından olan Çocuk Hakları Sözleşmesi ayrı bir yerde durmaktadır. Süreç içerisinde çocuklar ve çocukluk dönemi, çocukların birey olmaları kabulü ile birlikte devletin ona müdahale etme hakkının olduğunun gerekçesi haline gelmiştir.

Bu yüzden çocuk hakları, insan hakları kavramı ve düzenlemeleri içinde özel yer ve öneme sahiptir. Bu önemin göstergelerinden biri de hakkında bu ölçüde geniş ve ayrıntılı düzenlemeler yapılmış bir başka nüfus kategorisinin olmayışıdır (Karataş ve Kuşgözoğlu,1997: 32-42). Bu noktada diyebiliriz ki İnsan hakları anlayışı içinde çocukların hak ve özgürlüklerini düzenleyen ve taraf devletlere

yükümlülükler getiren, çocuk haklarına referans olabilen Çocuk Hakları Sözleşmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu şekilde zamanla çocuğun korunulması fikri toplumlar ve kurumlar bünyesinde içselleştirilerek bunlardan başka sivil toplum kuruluşları da çocukluktan ileri gelen hassasiyetlere sahip çıkmaya yönelik yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Örneğin UNICEF iyi olma hali göstergeleri içinde de çocuk ve mekân meselesi üzerinde durularak sosyal çevrenin dramatik etkisi araştırmaya konu edinmiştir (UNICEF,20009).

1.1.5. Bir Sosyal Hizmet Meselesi Ve Toplumsal Kategori Olarak ‘Göçmen Çocuk’

Bir toplumda kendilerini diğerlerinden ayırıcı özellikleri ortaklaşa olan bireylerin bütünü bir ‘toplumsal kategori’ oluşturur. Toplumun içindeki bireyler yaş, cins, medeni durum, meslek, konuşma dili, okuma yazma durumu, yıllık gelir durumu din ve inançlar, soy durumu (yerli, göçmen, siyah, beyaz ırk) gibi çeşitli ölçütler bakımından pek çok kategorilere ayrılır. Gerçek yaşamdaki ilişkilerinde birbirlerinden habersiz olan aynı kategorideki insanlar birbirleriyle belirli bir hususta benzerlik gösterirler. Bunlarsa sadece kategorileri oluşturan araştırmacının zihninde birleşirler. Toplumsal kategoriye girenler çok kez böyle bir kategoriye sokulduklarının farkında bile değildirler.

Sınıflandırma yapabilmeyenin ilk koşulu ise, dünyanın birbirinden farklı varlıklardan oluştuğunun kabulüdür. Sonrasında, varlıklar benzerlikleri sayesinde aynı gruba ama zıtlıklarına dayalı olarak ta karşı gruba dahil edilirler. Bu anlayışla, varlıklar grupları ile anlamlandırılır, tanımlanır, bir grup tek tek varlıklar üzerinden değil de bütün olarak karşıdaki grubun zıddı olurlar. Nihayetinde, varlıkların yaptıkları davranışları sınıflanmanın doğruluğuna kanıt olarak sunar (özgül davranış kalıbının bir kategorinin geçerli tanımı olduğunu düşündürerek) ve hipotezlerini doğrular. Sınıflandırmak, farklı bir anlatımla, dünyaya düzen getirme çabasıdır. Bu düzen sayesinde kendiliğinden olma durumunun getirdiği karmaşanın önüne

geçerek, her şeyin sınıflandırma yoluyla anlamlandırılabilceği düşünölmektedir (Bauman, 2003: 10).

Bütün bu ayrımlar yapay bir kategorilendirme olmakla birlikte insanın çevresindeki olayları anlamlı bir bütün olarak çözümlayebilmemizi katkı sağlar. Bundan doğru toplum gerçeğinin hiçbir parçası ötekenden ayrılamayacağı için olayları bütünsel olarak değerlendirmek daha pragmatik olacaktır. Bunun gibi toplumsal hayatta aktörlerin bir araya gelmesi sosyal sistemi ortaya çıkartır. Sosyal sistem içerisindeki kurallarını ve kalıplarını toplumsal kurumlar ve toplumsal süreçler belirler. Toplumsal kurum ve olguları belirlenmiş olan toplumsal sistem, toplumsal yapıyı ortaya çıkartır. Toplumsal yapı mülkiyet/üretim ilişkilerini alt yapı/üst yapı gibi toplumsal bilinci ve nihayetinde ortaya çıkan anlamlar değerler, kurallar kültürel karakteri ortaya çıkartır (Kongar, 2013; 35).

İşte bu çalışma göç olgusundan daha çok göçmen olgusunun karakteristiğini anlamaya yapı ve üst-yapıdan hareketle göçü; kişi ve kişisel pratiklerden hareketle de göçmeni kavramak, göç çalışmalarının makro-mikro ikilemi üzerinden kendisini yöntemsel olarak yapı-fail ikilemi ile yakından ilgilidir (Çağlayan, 2006: 90).

Buradan yola çıkarak göçmen çocukları ayrı bir toplumsal kategoride değerlendirmek, sorunu daha kapsamlı anlamamızı sağlayacak mecraaya sokacaktır. Göçmen çocuklar bugünün önemli bir toplumsal kategorisi olarak karşımızda durmaktadır. Ancak hemen söyleyelim ki göçmen çocuklar konusu 2000'lerden itibaren göç tartışmalarının içerisinde girmiş ve çocuklar göçmenler arasında bu tarihten sonra yeni ve önemli bir grup olarak karşımıza çıkmıştır. 2014 yılında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nca "20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü" çerçevesinde yapılan faaliyette, ilk defa göçmen çocuklar resmi bir etkinlikte yer almıştır. Bu etkinlik Türkiye'deki tüm illerden gelen "Çocuk Hakları Komiteleri Temsilcileri" ile Suriyeli göçmen çocukların katılımıyla "Acil Durumlarda Çocukların Hakları ve Rollerini" konulu "15. Ulusal Çocuk Forumu" şeklinde yapılmıştır.

Çocuk göç pratiği içinde göçün etkilerini ve sonuçlarını ortaya koymamız için önemli bir aktör konumundadır. Bu bakımdan toplumsal sistemin bir devam ettiricisi olarak çocuklar kritik bir yerdedir. İstatiksel olarak da baktığımız zaman ise, “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR)” istatistiklerine göre çocuk mülteci sayısı sadece 10 yıl içinde iki kat arttığını, Mart 2016 tarihiyle de Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların yüzde 50'den fazlasının çocuklardan oluştuğunu görmekteyiz (Atasü-Topçuoğlu, 2014; 92). Daha açıkçası Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenlerin %53'ten daha da fazla sayısı 18 yaşın altında olan çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Böyle olunca göçmen çocuklar hem sayısal üstünlüklerinden ve hem de korunmaya muhtaç durumlarından dolayı sosyal hizmetin kendine içkin problematiğinin bir parçasını oluşturmaktadır. Böylece zaten kırılgan ve savunmasız olan çocuklar, göçmenliğin getirmiş olduğu risklerle birlikte sömürüye daha açık hale gelmektedir (Sirkeci, 2016: 14).

Atasü-Topçuoğlu (2014: 92) bu konuda Türkiye'de giderek artan şekilde bir seyir izleyen çocuk göçmen sorunsalının üç doğurgusundan bahseder. Buna göre;

- (a) Çocuklar gün geçtikçe başvurucu olarak çoğalmaktadır;
- (b) Yerleşik halkın içerisindeki çocuklar gittikçe daha yoğun bir şekilde farklı kültürel örüntülerin içerisine dâhil olmaktadır;
- (c) Göçmen çocukların Türkiye'ye tamamen yerleşme ihtimalleri de söz konusudur.

Bu faktörlerden dolayı göçmen çocukların halihazırdaki sosyal politika ve sosyal hizmet sunumu sırasında gözden kaçırmamız gereken gruplardır. Bu çocukların isimleri “mülteci”, “yerinden edilmiş” veya “göçmen” olsa da, onlar her şeyden önce çocuktur: Kimlikleri ne olursa olsun veya nereden gelmiş olurlarsa olsunlar, bütün hepsi çocuktur... Ancak ne yazık ki savaş, çatışma, iklim değişikliği ve yoksulluk gibi faktörlerden ilk başta etkilenen de onlardır. Söz konusu şartlardaki çocuklar dünyadaki en savunmasız durumda olan gruplardan

biridir ve gittikçe daha da savunmasız hale gelmektedirler. Dolayısıyla göçmen çocuk grubu en önemli öncelikler arasındadır (Özservet, 2015: 99).

Göçmen ailelerin yeni yerlerinde karşılaştıkları, eğitim, sağlık gibi çok sayıda sorun, öncelikle direk ve ilk elden çocuklara yansımaktadır. Bu tür problemlerin öncelikle çocuklara yansması, onları hem aile içinde hem de yerli halkın çocukları karşısında dezavantajlı duruma sokmaktadır (Güzel, 2013: 2).

Böyle olunca savunmasız durumdaki çocuklar göç serüveninden ayrıca göçün yarattığı neticelerden etkilenenlerin başında çocuklar gelmektedir. Yapılan çalışmalar, göçü deneyimleyen çocukların böyle bir tecrübesi olmayan çocuklara göre daha az uyumlu olup ve sorunlu davranışlar gösterdiğini (Polat, 2009: 35) göçün çocukların ruhsal ve zihinsel yapısını etkilediğini doğrulamıştır.

Göçün seçiciliği dolayısıyla göç edenlerin kompozisyonuna ait politikalar geliştirmek sosyal hizmet açısından çok önemlidir. Göç gibi, kişinin ortamını toplumsal ilişki pratiklerini ve yaşam kompozisyonlarını düzenlemek ve iyileştirmek konusunda sosyal çalışmacılara ciddi anlamda sorumluluklar düşmektedir.

Bu noktada sosyal hizmet objektif ya da sübjektif, mikro ya da makro sorunlar karşısında sorunu tolere edebilmeye yardımcı içerik ve işleve sahip olmasının yanında ayrıca sosyal problemlerin gelişmesine neden olan spesifik faktörleri ve durumları teşhis edebilmesi gibi bir rolü de vardır. Bu noktada sosyal hizmetin faaliyet alanı mikro-mezzo ve makro düzeydedir. Bazı uygulama yaklaşımlarında her üç düzey müdahaleye de başvurulabilmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2015: 2).

Yani sosyal hizmet birey, grupların özel durumlarından kaynaklanan veya dışsal etkenlerle ortaya çıkan fiziki, zihinsel ve ruhsal eksikliği veya eşitsizliği ortadan kaldırmak ya da hafifletmek, toplumun farklılaşan koşullarından kaynaklanan toplumsal problemleri çözmek, insan kaynaklarını geliştirmek, yaşam koşullarını iyileştirmek ve geliştirmek, bireylerin birbirleriyle ve sosyal çevresiyle uyum sağlamasını kolaylaştırmak amacıyla insan onuruna yaraşır eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbi ve psiko-sosyal rehabilitasyon alanlarında devlet veya gönüllü-özel

kuruluşlar tarafından sistematik olarak gerçekleştirilen hizmet programına sahiptir (Sheafor ve Horejsi, 2015: 25-28). Bu noktada mekân olgusu da toplumsal ve deneysel bir alan olarak sosyal hizmetin önemseydiği bir mevzudur. Çünkü bireysel ve toplumsal ilişkiler burada yapılandırılarak bireyin gelişiminde önemli bir yer edinir. Mekânın toplumsal sürecin etkisinde değişip dönüşen dinamik bir yapısının olması ve bireylerin iyi olma haline etki eden dokusu onu sosyal çalışma için araştırma unsuru olmasına kaynaklık eder. Özellikle zorunlu bir şekilde yerinden edilen göçmenler için yeni bir yaşam ve evin oluşturulmasında mekân konusu soyut ve somut pek çok boyutta önemli bir inceleme alanıdır.

İnsan hakları, toplumsal adalet ve savunuculuk gibi bütüncül paydaşlardan destek alan bu perspektifle bütün insan toplumlarını kapsamaya çalışan sosyal hizmetin (Özgür, 2009: 32) risk grubunda değerlendirdiği grupların başında göçmen, göçmen çocuklar ve mülteciler gelmektedir. Sosyal hizmet bu risk gruplarına yönelik güçlendirme yaklaşımı ile bu grupların aile, grup ve toplumun içinde baş etme ve uyum yeteneklerini arttırmaya odaklanmaktadır. Sosyal hizmetin, bireyin bir insan olarak hak ettiği yaşam şartlarının sunulması gerektiği açısından da tanımlanmaktadır. Sosyal hizmet bu anlamda önleyici, iyileştirici, değiştirici ve geliştirici özellikteki uygulamalar ve etkinlikler bütünüdür (Taşçı, 2010: 33; Birinci ve Altun, 2015: 120) diyebiliriz. Sosyal hizmetin işlevsel bir müdahale bulunabilmesi için de benzer probleme kaynaklık eden olguların ya da kavramların birlikte ele alınması gerekmektedir. Özellikle araştırmamızda söz konusu ettiğimiz ve bireylerin yaşamında gerek fiziksel gerekse toplumsal olarak birbiriyle yakından ilişkili olan mekân ve çevre kavramlarının bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi önemlidir. Çünkü mekân ve çevre arasında, toplumsalla siyasal olan arasında kaçınılmaz bir inşacı ve dönüştürücü bir ilişki ağı vardır. Her ne kadar mekân fiziki bir strüktür gibi görünse de pek çok sosyal sistem ve disiplin içinde sosyal, kültürel, politik etki boyutu bulunan bir yapıdadır.

Sosyal hizmetin temel amaç ve uygulamalarından biri olarak güçlendirme ve savunuculuk yaklaşımının amacı bu risk altındaki gruplarla uyumlu ilişkiler yaratabilmek ve onları güçlü hale getirme konusunda diğer sosyal sistemlerle bağlantı kurarak onların kapasitelerini arttırmalarına yardımcı olmaktır (Buz,

2002: 61,189). Bireylerin en asgari düzeyde iyilik halinin sağlanması için onun hem bireyselliğine hem de toplumsallığına etki edecek faktörlerin ortaya konulması gerekmektedir. Mekân ve bağlamında çevre faktörü sosyal sistemlerce birlikte değerlendirilmesi gereken bir bütünsel eklektik bir alandır.

Cılga (2004: 32) Türkiye’de Sosyal Hizmet adlı eserinde sosyal hizmetin beş temel amacını şu şekilde belirtir: (1) bireyin toplum içerisinde aktif olarak katılımın sağlanması. (2) bireyin kararlarını alabilmesine destek olmak. (3) bireyin potansiyelini ortaya çıkaracağı ortam sağlamak yoluyla üretime katılmasını ve yaratıcılığını ortaya çıkarmasına destek olmak. (4) mensubu olduğu toplum içerisinde eşit haklara ve yaşam koşullarına sahip olmasını sağlamak ve (5) insanların özgür ve mutlu bir hayat yaşamalarına katkı sağlamaktır. Fiziksel ve sosyal bir çevre elemanı olarak mekânların da bireylerin yaşamında sosyal işlevselliğinde pratik işlevselliği vardır. Örneğin bir çevre elemanı olarak ev mekânının en temel korunma, güvenlik, mahremiyet gibi dürtülerle inşa edilen mekanlar sembolik niteliğinin çok daha ötesinde dışardan içeriye içerden de dışarıya karşı çeşitli etkileşimleri olan bir karakterdedir. Sosyal hizmetin olayları ve olguları değerlendirirken ‘çevresi içinde birey’ yaklaşımını esas alması sosyal problemleri bütünsel bir şekilde değerlendirme amacına hizmet eder.

Sosyal hizmetin bu temel amaçları, bireyleri özneleştiren, bireylere yönelik müdahalelerde kendi kaderini tayin hakkını temel ilke olarak kabul eden ve bireylerin özgürlüğünü temel alan uygulamalar oluşturmasını sağlamaktadır. Çocukların yaşadıkları toplumsal koşullar hakkında düşüncelerinin tespit edilmesi ve bu düşünceleri doğrultusunda toplumsal koşullara etkide bulunacak eylemliliklerinin incelenmesinin sosyal hizmetin temel amaçları doğrultusunda önemli bir gereklilik olduğu düşünülmektedir.

Sosyal hizmetin kuramsal bilgi temeli, davranışsal beceri temeli ve tutumsal değer temeli; toplumların politik değişimlerini değerlendirerek, politik şiddet ortamında yaşayan birey ya da gruplara yönelik baskı karşıtı uygulama temelinde hizmet modelleri geliştirebilecek donanımı sağlamaktadır. Sosyal hizmet bu bağlamda kişi ve grupların denetimleri dışında kalan dışsal şartlardan

kaynaklanan, değişen koşullara bağlı olarak meydana gelen problemleri ortaya çıkımadan önlemek ve refahlarını sağlamaya yönelik toplumsal kurum ve kurallar oluşturmaktadır (Yazıcı, 2013: 372).

Sosyal hizmet kavramsal anlayış farklılığı içinde gelişen dinamik bir alandır. Öyle ki sosyal hizmetler de bu toplumsal değişmenin gerektirdiği yapısal ve işlevsel dönüşümlerin gerçekleştirilmesini desteklemektedir. Sosyal hizmet disiplini, kişi ve ailelerin kendi sübjektif yaşam şartlarından kaynaklanan ya da kendileri dışında gelişen çok boyutlu yoksunluklarının giderilmesine ve eksikliklerinin tamamlanmasına, sosyal problemlerin önüne geçilmesine ve bunların giderilmesine destek olunmasını ve yaşam şartlarının iyileştirilmesini amaçlayan sistematik ve planlı hizmetlerin toplamı şeklinde işlev görür (Duyan, 2010: 3). Bu yüzden sosyal hizmet alanı, değişen ve karmaşık hale gelen toplum için vazgeçilmez bir meslek haline gelmiştir.

Türkiye'ye Suriyeli göçmen çocukların gelmesiyle de sosyal hizmetin göçmen çocukları meseleleştirmesi (ki zaten çocuğun göçmenler arasında yeni bir grup olarak ortaya çıkışının yeni bir oluşum olduğunu söylemiştik) ve bu gibi toplumsal konularda söz sahibi olması görece yeni bir durum olmakla birlikte sosyal hizmet disiplinin kendi konumunu pekiştirmiştir. Böylece çok sayıda göçmen çocuğun varlığı gittikçe daha fazla görünür hale gelince de yaşanan göç olgusunun kentteki dönüştürücü boyutları sosyal hizmetin bu problem karşısındaki pozisyonunu belirgin bir hale sokmuştur.

Yaşanılan göç sürecinde sosyal hizmet pratiği, diğer birçok meslek pratiği gibi kendisinin bu problem içindeki rolünü sorgulamaktadır. Böylece temel hedeflerinden biri dezavantajlı grupların sosyal işlevselliğini sağlamak olan sosyal hizmet pratiği de toplumsal kökenli olan bu problem için kendi disiplini içinde çözüm arayışlarına gitmiştir.

Bu noktada sosyal hizmetin çocuk refahı alanındaki korumacı yaklaşımının yanında, sosyal hizmet yaklaşımlarından birisi olan etnik duyarlılığı olan sosyal

hizmet perspektifinin göçmen çocuk sorunsalı için önemli bir teorik zemin sağlayacağı düşünülmektedir.

Ülkemizden bulunan toplam Suriyelilerin sayısının yarısı kadarı çocuklardan oluşmaktadır. Türkiye'deki çocuk sayısındaki büyüklüğü de dikkate aldığımızda ciddi derecede çocuk politikası üretimin gereklilik olduğu ortaya çıkar. Çünkü çocukların, düzenli olmayan göç pratiği içerisinde bulunmaları, onların hem eğitim ve sağlık gibi önemli pek çok sosyal hizmetin imkânlarından mahrum olması, hem de çocukluktan kaynaklı hassas, kırılabilir ve savunmasız durumda olmalarından dolayı daha fazla hak ihlallerine maruz kalmaktadırlar (Atasü-Topçuoğlu, 2012). Bu bakımdan Tomanbay gibi birçok sosyal çalışmacı göçmen ve sığınmacıları 'özel gereksinim grubu' olarak gördüğünden bahsetmiştik. Öyleyse göçmen çocuklara yönelik gündelik hayat pratiklerini kolaylaştırmada ya da işlevsel kılmada sosyal hizmete çok önemli roller düştüğünü söyleyebiliriz. Sosyal hizmet, göç ve çocuk gibi iki farklı olguyu ya da alanı ortaklaştırıp, bütüncül bir şekilde problemi minimize etmeye çalışmalıdır. Hakeza sosyal çalışmacılar göç sebebiyle ortaya çıkan farklı kültür formlarından gelen toplumların farklı etnik, kültür ve politik örüntülere sahip olan kişilerin ihtiyaçlarına değişik tutumlarla yaklaşmaları pratiğini gündem konusu haline getirmiştir (Duyan, 2014: 2).

Ayrıca sosyal hizmet felsefesi açısından korunmaya muhtaç çocuklar meselesi olarak içselleştirilen göçmen çocuk konusu sosyal direnci artırmayı öngören bir hedefe hizmet eder ki en başta da toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenen sosyal hizmet pratiği gereği çocukların ihtiyaçlarını belirleyip çalışmayı buna göre dizayn etmek son derece yaşamsal bir amaca hizmet eder. Bu sayede çocukların gerek duyduğu hizmetlerin sunulması şansı artacaktır (Acar, 2006: 48). En başta da evinden, mahallesinden koparılan, sosyal ve duygusal boyutlarda bölüntü yaşayan çocuk için yeni yaşam mekânlarının özellikle de evin dizilişi önemli bir mevzudur. Çünkü çocuğa aşina olduğu çevreden, mekândan kopararak yaşatılan tedirginlik ve güvenliksiz hissinin tekrardan yapılandırılması boyutunda mekânın fiziksel, kültürel, sosyal, nesnel ve duygusal boyutlarıyla ve birbirleriyle ilintilerinin irdelenmesi gerekmektedir.

1.2. ÇOCUK ve MEKÂN

Tezin ana strüktürünü oluşturan ev ve onun bağlamını oluşturan mekân ve çocuk ilişkiselliğine bu kısımda ayrıntılı bir şekilde değinilecektir. Önceki bölümde göç, toplumsal değişim, Suriye göçünün toplumsal etkileri gibi tezin ana kavramları irdelenmiştir. Şimdi de tezin ana omurgasını oluşturan mekân ve çevre etkileşimi içerisinde sosyal hizmetin yeri ve çocuk için ne anlama geldiği boyutları incelenecektir. Diğer bir deyişle mekânların, barınma gibi fiziksel ihtiyaçlar yanında işlevsel bir yapıya sahip olduğu bir gerçekliğinden hareketle bu bölümde mekânın/çevrenin çocuk üzerindeki dikkate değer etkisi üzerinde durulacaktır.

1.2.1. Mekânla İlişkinin Toplumsal Doğası

Mekân neresidir? Üzerinde oturduğumuz sandalye, içinde bulunduğumuz oda, yaşadığımız ev, apartman, gezdiğimiz sokak, bulunduğumuz cadde, bulvar yoksa kent midir? Belki hepsi, belki de hiç biridir, belki de bir boşluktur... Mekân, içinde yaşadığımız evden, yaşadığımız kente, ülkeye ve dünya üzerinde işgal ettiğimiz yere kadar, eylemlerimizi sürdürdüğümüz yerler ve bunların bütünüdür. Mekân, daha açık bir ifadeyle de yediğimiz, içtiğimiz, çalıştığımız, üzüldüğümüz, açık olduğumuz vb. yaşamımıza ilişkin her türlü faaliyeti yaptığımız kısacası gündelik yaşantımızın geçtiği, yaşantılarımızla doldurduğumuz, anlamlandırdığımız yerlerdir. (Solak, 2017;1).

Kentleşmenin ve kentlerdeki nüfus artışının doğurduğu sorunlar, göçler, ekolojik akımın ve duyarlılığın gelişmesi, etholojik yaklaşımın sağladığı katkılar, insan-çevre veya davranış-mekân ilişkisinin bilincine varılması gibi olgular, bu ilginin belli başlı nedenleri arasında sayılabilir (Bilgin,1984: 19).

Michel Foucault yaşadığımız yüzyılın toplumunun çok fazla mekansallaşmamış olsa da bir dizi toplumsal kökenli mekânsal sorunların ortaya çıktığını savlamıştır (Foucault, 1984: 14). Mekânın oluşumu toplumun kendisinden, onun içinde bulunduğu sosyal, kültürel, ekonomik ortamdan ve onun beklentilerinden bağımsız değildir. Çünkü mekân ve toplumsal yapılar arasında organik bir ilişki

vardır. Dolayısıyla konut özelindeki ortak ilgileri de toplumun kendisinde aramak, barınma birimlerinin örgütlenişleri ile meydana gelen ortak yerin ortak ilgi-ortak yer-topluluk ilişkisi eksenindeki incelenişinde kayıp olan ortak ilgi parçasının tamamlanmasını sağlayacaktır.

Kırsal ve kentlerin yapıları çevrelerinin büyük bir çoğunluğu barınma işlevli yapılardan meydana gelir. Bazen açık bazen örtülü birçok amaçla barınma birimleri bir araya gelerek toplu yaşanılan bu yapıları oluşturur. Böylelikle kent içinde yan yana, alt alta, üst üste olacak şekilde bir yaşama hali sunulmuş olur. Birimlerin bir araya gelerek oluşturdukları toplu yaşanılan yerin karakteriyse onları bir araya getiren motivasyonla ilişkilendirilir. Motivasyon, birimlerin bir araya geliş biçimlerini ifade eden bir bileşendir. Bu noktada barınma birimlerinin örgütlenişlerine dâhil olan, onları bir araya getiren motivasyonun kendisi, üretilecek çevrenin niteliği noktasında belirleyici olacak bileşendir. Bu sebeple birimlerin oluşturduğu çevrede topluluk durumunun incelenişinde onun izinin sürülmesi gerekmektedir (Saygı, 2017: 1).

Barınma birimlerinin örgütlenişinde salt ortak ilgi şemsiyesinin yanı sıra hayati zorunlulukların sebep olduğu itici faktörlerin de etkisi vardır. Yani toplum kendisinden süzülüp gelen süreçlerin etkisinde yine kendisine benzeyen bir yapı inşa eder. Bu şekilde toplum kendi zorunluluklarına, ihtiyaçlarına ve ortaklıklarına ve farklılıklarına ve beklentilerine paralel bir şekilde mekân üretimi sürecini şekillendirerek amacına uygun bir mekânsal kurgu yaratır.

Tüm bu faktörler mekân ve mekânının arka bağlamlarının toplumsal süreçlerden bağımsız ele alınamayacağını gösterir. Çünkü mekân pek çok boyutu çevreleyen işlevsel bir yapıya sahiptir. Mekânla olan etkileşimlerin şekli toplumsal sürecin etkisiyle şekillenmektedir. Bu yüzden de mekân ile olan etkileşim belirli bir etki ile sınırlandırılmaz (Urry, 1999; 97).

Simmel metropolü tasavvur ederken fiziksel sınırlarıyla değil, sosyolojik sınırlarıyla tanımlar. Ona göre insanlar kentleri sosyolojik gerçekler nedeniyle oluşturmuşlardır. Kent yaşamının insanların sosyal etkileşimleri üzerine etkisi

olduğu bir gerçek olmakla birlikte, başlangıç noktası olarak kentler alınamaz (Simmel, 2012: 25). Bir başka deyişle mekân olgusu bireysel olmaktan öte, toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik bağlamlarla şekillenen bir durum ya da kavrayıştır (Ersoy, 2002: 3).

'Ortak ilgi, ortak yer ve topluluk ilişkisinin toplu yaşam pratikleri üzerinden tartışılması' adlı çalışmasında Saygın (2017: 43,45) mekânın belirli bir yerde konumlanmış fiziki bir birim olarak algılanmasından öte hale geçişi, anlamsal olarak bir karşılığının oluşu, onun üretiminden önce, üretimi sırasında ve sonrasında, bir şekilde ona dokunabilecek bütün dinamiklerin eş zamanlı olarak var oluşuyla gerçekleştiğine vurgu yapar. Dolayısıyla mekânın üretim şeklini tarifleyen süreç, mekânın fiziksel özelliklerinden onun yarattığı sosyal ilişkilere kadar olan etkisiyle gündelik yaşantının karakterinin oluşumunda kuvvetli etkiye sahiptir. Barınma olgusunun bu denklemin bir elemanı olarak konumlandığı noktaya göreyse gündelik yaşantının karakteri farklı şekillenir

Bu anlayışı savlayanlardan Lefebvre'ye göre de (2010: 33) mekân; gündelik toplumsal ilişkilerin üretildiği, deneyimlendiği aynı zamanda da bahsedilen ilişkilerce üretimine devam edildiği yerlerdir. Toplumsal süreçlerin öylece cereyan ettiği durağan bir çevre olmadığı gibi toplumsal süreçlerden ayrı düşünülemez olan aktif, üretken bir kavramdır. Mekân, aslında her öznenin kendini tanıdığı ya da yitirdiği, yararlandığı ya da değiştirdiği mekândır, toplumun mekânıdır. Toplumsal bir sürecin ürünü olan mekân, aynı zamanda kendi varlığı ve temsil ettiğiyle gündelik yaşamı ve sosyal ilişkileri tarifleyici, dönüştürücü güce sahiptir

Göçmen çocuk da toplumsal sürecin etkisinde ortaya çıkan bir olgudur. Zorunlu şartlardan dolayı evlerinden, ülkelerinden olan göçmenler daha güvenli, korunaklı bir yer arzusu ile yeni bir ev arayışına girmişlerdir. Böylece ortak ilgi ve amaçlarla çıktıkları yolda yeniden kendilerinin kılacağı bir mekân tasavvur etmişlerdir.

Bilgin de (1990; 63) mekânı kavramsallaştırmada özellikle iki ana yaklaşım olduğunu söyler. Bunlardan birincisi fiziksel-matematiksel mekân anlayışıdır. Bu

anlayışta mekân homojen, nitelikli, anlamdan bağımsız, anlama kayıtsız bir mekândır. Bu anlayış evi, içinde insanların günlük gereksinimlerin giderebilecekleri tarza uygun olarak düzenlenmiş bir fizik mekânlar toplamı gibi gören geometrik mekân anlayışına dayalıdır. Mekân konusunda ikinci bir yaklaşım, fenomenolojiden kaynaklanmaktadır. Birinci yaklaşımda mekân bilgiye, ikincisinde yaşantıya bağlanmaktadır, yaşanan mekân ya da mekân yaşantısı vurgulanmaktadır ki bu yaklaşım bireyin konumuna perspektif değiştirilir.

Toplum bu şekilde manevi kültür (anımlar, değerler) ve maddi kültür (bio-fiziksel araçlar) ve toplumsal ilişkiler (anamlı etkileşim) bütünü içinde barındırır. Bu bakımdan sosyolojinin kurucularından kabul edilen İbn-i Haldun'un asabiyet teorisini çevresel koşullar üzerine bina etmesi de mekânın toplumsal yapı ve ilişkiler üzerindeki etkisini belirtmesi açısından oldukça önemlidir (Sorokin, Akt; Kongar, 2013: 41,42).

Harvey (2013: 11) için de "mekân ontolojik bir kategori değil, insanı biçimlendiren ve onun tarafından biçimlendirilen toplumsal bir boyuttur": Değişik insan pratiklerinin değişik mekânsal kavramlaştırmalar yaratıp kullandığı alandır. Yani o da Lefebvre gibi mekânı fizik bilimsel anlamının ötesinde onu toplumun bütünündeki sosyal süreçlerle bağlantılı olarak gören bir yaklaşımı savunur.

Mekânsal deneyimlerin toplumsal olgulardan ve süreçten ayrı olmaması gerçeği toplum ve mekânın karşılıklı olarak birbirini dönüştüren ve inşa eden yapıya sahip olduğunu gösterir. Bu karşılıklı ilişkisellik mekânsal pratik (algılanan mekân) olarak gündelik hayatta ampirik bir şekilde karşılaşılabileceğimiz ve tecrübe ettiğimiz bir şeydir. Yani bir bakıma mekânsal pratik maddi (somut) bir gerçekliğe vurgu yapar: apartmanlar, evler, ofisler, iş yerleri, özel alan gibi. Mesela İstanbul'da toplu konutta ikamet eden bir işçinin günlük yaşamı mekânsala dayalı bir pratiktir. Kent ortamlarının fiziki çehresinin (yolların, evlerin, parkların vb) üretimi ve yeniden üretimi de mekânsal pratiktir. Her şekilde gündelik yaşantımızda mekânsal pratiklerle dış çevremizi algılarız ve toplumsal pratiklerle de inşa edip dönüştürürüz.

1.2.2. Mekân ve Çocuğun İyilik Hali

Çocuk literatürünün etkisi altında çocuğun mekânsallığı tartışmaları gelişmiş ve modern toplumun çocuklarının günümüzdeki hayatlarının ileriki hayatları kadar değerli olması gerektiğine ilişkin kuramsal kritikler çocuğun mekânları ifadelerini biçimlendirmiştir. Bugün çocukların içinde bulunduğu mekânlar ve bu mekânların sosyal yaşamı şekillendiriş biçimi çocukların toplumsallığını belirleyen unsurlardan biri olarak ortaya çıkar ve bu bağlamda çocukların mekânları kavramı fiziksel bir mekânı temsil etmekten öte, sosyal ilişkilerin, sosyal pratiklerin ve çocukluk deneyimlerinin yaşandığı sosyal alanı çağrıştırmaktadır.

Hem istatistikten ve hem de bir vaka olarak ortaya çıkan göç pratiği barınma meselesinde hizmetlerde çocuklara öncelik verilmesi gerçeğini bir kez daha ortaya koymuştur. Elbette tüm sorunların çözümlenmesi gerekmele birlikte yaşanan gerçeklik barınma meselesinin öncelikle ele alınması gereğini ortaya koymuştur (Erdoğan, 2015; 132). Çünkü ister çocuk ister göçmen çocuk olsun ev/mekân olgusu çocuğun birincil sosyalleşme/fiziki ihtiyaç alanıdır.

Baktığımız zaman çocuk, konut çevresinde bulunan açık, yarı açık veya kapalı mekânlar içinde bir yaşama sahip olup; eğitim, barınma, oyun oynama vb. gibi birçok eylemi tasarlanmış ya da tasarlanmamış mekânlarda gerçekleştirmektedir. Çocukların fiziksel çevreleri genellikle büyükler tarafından tasarlanır, hiç tasarlanmadığı durumda da, rastlantıyla çocuk o çevreyi kullanır. Çocuklar kendi fiziksel çevrelerinin tasarımına katılmadıkları için nasıl bir çevrede yaşamak istediklerini belirtemezler. Bu yüzden çocuğun içinde yaşadığı konut ile yaşam alanına dolaylı ya da direkt bağlantılı olan tüm fiziksel çevrede bulunan mekânların bağlantısını incelemek gerekmektedir (Uçar, 2013; 43).

Dolayısıyla ev olarak tanımlanan mekân dört duvarla çevrelenmiş bir yapıdan çok, içindeki insanların devamlı şekillendirildiği bir ortamdır. Toplumla olan bu etkileşim bir mekânda gerçekleştiği için göç ve mekânın birbirinden bağımsız düşünülmesi mümkün değildir. Mekân hem kişilerin hem de toplumların nasıl bir

kimliği benimseyeceğini etkilemekte, inşa etmekte hem de var olan kimliklere farklı ve yeni yeni anlamlar yükleyerek anlamlarını değiştirmektedir

Tüm çevresel nesnelerin seçiminde kontrol yetişkinlerdedir. Ancak çocuğun çevresini planlamadan önce bir kullanıcı tipi olarak çocuğun ve onun yaşantısını tanımak; onların mekânsal beklentilerini ve isteklerini bilmek gerekir. Çocuğa göre yapılan tasarımlarda sağlanması gereken bir özellik; sadece çocuğun gelişmesinin belli bir kesitindeki gereksinmelere cevap vermesi değil, gereksinmelere paralel olarak değişebilmesi olmalıdır. Çünkü konut ve yakın çevresi gelişmekte olan bir çocuk için yaşadıkları en önemli ortamlardan biridir. Çocukların fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal ve kültürel gelişimleri bu çevrelerde olur (Gökmen, 2006; 22). Peki, bütün bu mekânsal değişkenlerin çocuğun davranışını nasıl etkilediğine gelelim;

Jean Piaget' nin çocuklarla yaptığı psikolojik incelemelerden de anlaşıldığı gibi, insanın algı ve bilişsel yeterliklerinin gelişmesi mekân içinde dolaşım ile mümkün olmaktadır. Bu noktada çocuklarda mekânsal kavramların gelişmesinde Piaget'nin getirdiği üç önemli boyut vardır. Birincisi; çocuk çevrenin bir parçası olarak onunla etkileşime girer, buradan aldığı tepkiler doğrultusunda eylemler yapar ve bu eylemleri bir süre sonra içselleştirmeye başlar. Böylece etkileşimler sonunda edindiği kazanımlarla bilişi gelişir. Dolayısıyla kavramsal gelişimin temeli eylemlerle başlar. İkincisi, çocukta mekânsal kavramların gelişimi, belirli bir sıra ile ve duyuların gelişimine de paralel biçimde gerçekteşir. Üçüncüsü, çocukta mekân kavramlarının gelişimi, her çocuk için yeniden üretilme yoluyla gelişir. Herkeste benzer algıların oluşması, kültürel aktarımla değil, fizyolojik yapının benzerliğinden kaynaklanır (Akarsu, 1984: 33).

Çocuğun gelişimin en doğru şekilde tamamlanması ve ileriki yaşamının sağlıklı birey olarak toplumda var olması sosyokültürel ve fiziksel çevre verilerini saptayan yaklaşım geliştirmek çocukların bedensel ve ruh sağlığı açısından da önemlidir. Çocuğun yaşadığı çevreyi sağlıklı bir çevreye dönüştürmek ve bu ortamda çocuklar için ne gibi olanaklar sağlandığı sorunsalı bir çocuğun iyi olma halini belirleyen koşulları kapsar. Çocuğun bulunduğu çevrede koruyucu,

kollayıcı ve geliştirici ilişkiler içinde olması ve kendini değerli hissetmesi çocuğu kendisi ile daha olumlu bir ilişki geliştirmesini ve toplum ile kurduğu ilişkilere bunu taşımasını sağlar. Bütün bunların toplamında diyebiliriz ki çocuğun/öznel iyi olma hali çocuğun tüm yaşamını kapsayan bir yerde durmaktadır ki bu bağlam çocuğun yaşadığı toplumdaki sosyal ilişkilerinin, sunulan kaynakların ve güven duygusunun oranında kendisinin iyi olma hali şekillendirmektedir (Sivri, 1993: 8).

“Peki ev çevresinin çocuklar için sundukları nelerdir? Özerklik? Tanıdıklık? Karmaşıklık? Keşfedilebilirlik? Yeterlik? Uygunluk ve birliktelik? Devamlılık, bütünlük ve düzen? Mahremiyet, barınma, güvenlik? Köklülük ve bağlanma?” gibi sorgulamaların çevrelerin çocuğun üzerinde sosyal nitelikler, sosyal roller, sosyal süreçler gibi dinamikleri kapsamasıyla dramatik etkiye sahiptir (Güryanak, 1996: 427).

Bir bakıma ev kavramı çocuk için fiziksel bir barınak olmanın çok daha ötesindedir. Orası onların huzur buldukları, kendilerini güvende hissettikleri, anı biriktirdikleri alanlardır. İnsanların özellikle doğdukları evler onların için hayata tutunma noktası, dünyadaki varlıklarının kanıtıdır. Yani gerek çocuk için gerekse yetişkinler için ev ortamı hem bir belirleyici ve hem de duygusal ve psikolojik bir çevreleyicidir. Bu evrensel ve değişmez bir yapıdır (Barre, 1984: 17).

Barre’ye göre, çocuğun evreni ve o evren içerisinde yaşadığı mekân onun duygularıyla bütünleşik halde olup anlamlandırılmasını sağlar. Çocuğun sağlıklı bir yetişkin olabilmesi için ev ortamında yaşayacağı tüm duygulara ihtiyacı vardır. Orada oynadığı oyunlarında duyduğu mutluluğa, ailesiyle birlikte geçirdiği zamanın sevincine, o ortamda büyümenin verdiği heyecana ihtiyacı olduğunun farkına varılmalıdır (Barre, 1984: 17).

Uçar (2013: 35) çocuğun sosyal ve fiziksel çevrenin ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bu çevrelerde çocuğun psikolojik, sosyal ve fiziksel gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlaması gerektiğini söylerken diğer taraftan algıladığımız çevre anlayışı yetişkin bireyler için çocuklara oranla farklı olabileceğinden seçilen çevrelere çocukların gözünden de bakılması gerektiğini savlamaktadır.

Gerçekte ise çevre, doğal ve yapılandırılmış olarak ikiye ayrılır. Doğal çevre, tabiatın herhangi bir şekilde müdahale edilmemiş, doğal olaylar tarafından oluşturulduğu biçimiyle duran halidir. Yapılandırılmış çevre ise insanların barınma, ekonomi, güvenlik gibi nedenlerle doğal çevreyi bozmak suretiyle oluşturduğu alanlardır. İnsanların çevrelerine yapılandırmak amacıyla müdahaleleri, sahip oldukları kültüre, aldıkları eğitime, yaşına ve amaçlarına göre farklılaşır. Bu anlamda çocuğun oturduğu evin, okuduğu okulun ve yaşadığı dış çevrenin sunduğu imkânları veya taşıdığı kısıtlılıklar onun yaşama ortamını oluşturur (Kulaksızoğlu, 1996: 135).

Tüm bu kafa yürütmelerin/tartışmaların çocuğun iyi olma tartışmaları ile yakından ilişkisi vardır. Çünkü çocuğun iyi olma halini belirleyen tüm ilişkisel ağlar, toplumsal kaynaklar, ekonomik siyasi ve sosyal bağlamlar belli mekânlar yani belli coğrafyalar içinde hayat bulurken, çocuğun iyi olma hali çocuğun yaşadığı ve aktif olarak biçimlendirdiği mekânsallığı ile sınırlanır (Semerci, 2012: 10). Okul mahalle ve ev çocukların hem kamusal ve hem de özel yaşamlarının ağırlıklı olarak şekillendiği yerlerdir. Özellikle ev çocukların kamusal alandaki yaşamlarından farklı bir mekânsallık sunar. Evi içi alan çocuklar için kuralları olan, çocuğun kendine ait bir mekânının olup olmamasını gibi öznel bir iyi olma halini belirleyen otonomisini geliştirmesi bakımından önemlidir (Sibley, 1995; Semerci, 2012: 10). Tüm bunların da ötesinde kendini ait hissettiğin, evden, mahalleden, ülkeden olmak, sonrasında da geldiğin bambaşka bir yerdeki kültüre adapte olup olmama durumu da çocuğun iyilik hali ile yakından ilintilidir.

1.2.3. Bir Barınma Pratiği Olarak; Ev Mekânı Ve Sosyal Çevre İlişkisine Sosyal Hizmet Temelli Bir Yaklaşım

Ev nedir? Kuşkusuz ev fiziki oluşumu ifade eden bir yapının ötesinde pek çok karmaşık yapıyı ve birbiri ile ilintili bağlamları içerisinde taşıyan eklettik bir örüntüyü ifade eder. İnsan toplumlarının şartları zamanla değişip dönüşmektedir. Bu değişime paralel olarak eve ilişkin algı da değişmektedir. Rybczynski (1986, Özak, 2008: 21) bu durumun algılanmasının güçlüğüne tanımlamak için soğan

benzetmesi yapmıştır. Ona göre bir katmanı anladığınızı düşündüğünüzde altından başka bir katman çıkacaktır. Gerçek durumu anlamak için her katmanın tanımlanması gerekir.

Bu anlamda ev olgusu da salt fiziki bir oluşumdan ya da tek bir katmandan ibaret değildir. Bireyin yaşamı ile ev mekânı arasında ya da ev mekânı ile toplumsal değişimler arasında bütünlüklü bir ilişki vardır. Bir bakıma ev zamansal, mekânsal, bireysel, toplumsal, ekonomik değişkenlerle şekillenen bir eylemler ve ilişkiler kümesidir diyebiliriz. İşte evi oluşturan tüm ilişkiler ve dinamiklerin tümü birden evsel yaşam olarak adlandırılmaktadır (Ersoy, 2002: 44). Dolayısıyla diyebiliriz ki ev hem sembolik hem de pratik anlamlarla yüklü bir deneyim alanıdır. Herkesin kimliğini belirleyen hem kişisel ve hem de toplumsal bir alan olan...

Ev mekânı deneyiminin ve doğasının anlaşılması diyalektik bir yaklaşımla ile daha kolay olacaktır. Çünkü ancak diyalektik bakış açısı sayesinde bütüncü karşıtlıkların anlaşılması, ev hissini belirgin bir şekilde duyumsanabilmesi, kavranabilmesi ve kültürlerarası farklılaşmaların açıklanabilmesi mümkün olacaktır.

Bir de eve ilişkin deneyimin anlaşılmasında diyalektik yaklaşımın kullanılması hem farklı kültürlerde ev deneyiminin içeriğindeki diyalektiklerin saptanması hem de sosyal ve mekânsal olanı birbirlerine ait ve parçası şeklinde, toplumsal ilişkiler ve süreçlerin etkisinde dönüşmesi gerçeklerinden ötürü meseleyi diyalektik bir yaklaşım içinde ele almak –diyalektikleştirmek- konuyu çok boyutlu anlamayı sağlayacaktır.

Baktığımız zaman hangi ölçekte olursa olsun mekân kurgusunun sosyal yapının tüm katmanlarını etkileyen bir boyutunun olduğu görülür. Bundan da fazla mekân politik durum, olgu, kavramdır. Bu boyutlarla bakıldığında mekânın sadece mekânsal olmaktan çok daha fazlası olduğu görülür.

Hakeza eğer konutun toplumda tek bir işlevi olsaydı, konut sorununun bu işlev açısından tanımlanması kolay olurdu. Oysaki konutun (a) yaşam alanı olma, (b)

geliştirilen ürün olma, (c) tüketim malı olma, (d) yatırım aracı olarak kullanılma, (e) güvenlik sağlama, (f) sosyal etkileşimlerin geliştirilmesinde aracılık yapma, (g) şehrin görsel açıdan tasarımında bir sanatsal bir obje olma gibi farklı işlevleri de bulunmaktadır (Tekeli, 2010: 97).

Ancak bizim burada özellikle irdelediğimiz şey konutun/ev mekânlarının toplumsal süreçlerin etkisiyle toplumsal ilişkilere etkisidir. Çünkü konunun bu boyutu bir toplumsal olgunun hem nedenselliğine ve hem sonuçlarına ilişkin bir bilgi verir (Tekeli, 2010: 101).

Öyle ki kentin içindeki bir birim olan evin kendisi de alt yapılardan oluşan bir üstyapı olarak kendini inşa eder. Ev “konut içinde bir oda, mahalle içinde bir konut, şehir içinde bir mahalle, ülke içinde bir şehir olabilir” (Dovey,1985). Bu bakış açısı ev’in barınma eyleminin nesnel ve fiziksel gerekliliklerini yerine getirmesinin yanında karmaşık sosyal ve psikolojik süreçler gibi öznel yaşantı bağlamlarını da kapsayan bir olgu olduğuna adres gösterir.

Bu perspektifle baktığımızda barınma mekânlarından biri olan ev mekânlarının değerlendirilmesi/kıyaslanması bir bakıma ‘mekân-insan’ ilişkisinin analizidir diyebiliriz. Öyle ki insan dünyaya geldiğinde kendisini bir aile ortamı içinde ve bu ailenin barındığı konut mekânında bulur. Toplumsal boyutuyla konut, kişilik ve benlik gelişmesinde ilk adımların atıldığı, toplumsal ilişkilerinin kurallarının ve toplumsal değerlerin edinildiği, özümsemiştiği ve yeniden üretildiği daha temel anlamda toplumsallaşma sürecinin gerçekleştiği bir fiziksel mekândır. Bu anlamda konut insan yaşamında iç dünya ile dış dünya arasında bir eşik olarak iki yönlü işlevi vardır (Sayıta ve Şirin, 2000; 64,65).

Zira “ev geçici değildir, insanın geçmişiyle olduğu kadar ve geleceği hakkında da bilgiler veren bir kimliği vardır” diyen Dovey evin fiziksel bir mekân olan konuttan farklı olarak insan ve çevre arasında bir ilişki ve yaşanan anlam olduğunu söyleyerek bu ilişkinin kimlik, bağlılık gibi parametreleri olduğuna dikkat çeker (Dovey, 1985: 39).

Bir bakıma sosyalleşmesinin ilk sahasıdır diyebiliriz ev için. Bu yüzden ev mekânı fiziksel bir koranak olmanın çok ötesinde toplumsal bir anlamı olan örüntüdür de. Böylece sosyal ve mekânsal olan iç içe geçerek karşılıklı bir etkileşim oluşturmuştur.

Bundan başka barınma pratiği önemlidir çünkü barınacak güvenli ve temiz bir alana sahip olamamak, yaşama ve şehir mekânlarına tutunamamakla aynıdır. Bu yüzden ev ya da barınma terimleri bir yere yerleşmek, güvende olmak ya da özel bireyle kendini güvende hissetmek gibi konularla bağıntılı olduğundan birbirinden ayrı düşünülmemesi gerekir. Her kültür de bir ev formuna sahip olmakla birlikte bu form toplumun fiziksel toplumsal ve psikolojik ihtiyaçlarına cevap vermekte olup; inanç sistemi, statü sembolü, mahremiyet ve güvenlik, maddesel kaynaklar, teknoloji ve iklim şartları tarafından şekillendirilir (Oliver,1987; Akt.Çahantimur, 1997; 33).

Barınma meselesini temel ihtiyaçlar yelpazesi üzerinden yola çıkarak anlatmaya çalışmak durumu daha sadeleştirerek anlatmamıza yarayabilir. İhtiyaç güçlü bir kavramdır, gereklilik alanında ve hatta ortaya çıkması nedeniyle toplumsal tartışmalara dayanak teşkil eder. Bir şeyin ihtiyaç olduğunu söyleyebilmek için onun bir kişinin birey olarak varlığını, kimliğini sürdürebilmesinde veya toplumun düzeninin devam ettirilmesinde vazgeçilmez olduğunu söylemek gerekir. Bu nedenle insanlar beslenme, giyinme ve barınmadan temel ihtiyaçlar olarak bahsederler. Bu temel ihtiyaçların eksikliği sağlık problemlerine ve dahası toplumsal hayatın devam ettirilmemesine yol açar. Modern düşünce dünün lüks olan şeylerini bugünün ihtiyaçları olarak betimlemekle meşgulken gerçekte ihtiyaçlar nesnel dünyaya fiziksel yani insan bedenine veya doğasına dayandırılmış gibi görünür. Bu ihtiyaçlarsa çoğunlukla evrensel kabul edilir.

Ancak sadece temel ihtiyaçlar dizgesinden doğru bakmak da barınma meselesini kapsamlı açıklamaya yetmeyecektir. Çünkü barınma ortamı bireyin fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan gelişiminin sağlanması için önemli bir olgudur (Arlı, 2013: 174).

Şu halde, iki ve daha çok değişkenli olan bu problemi diyalektik bir yaklaşımla ele almak olayı farklı boyutlardan anlamayı kolaylaştırabilir. Farklı kültürlerde eve ilişkin deneyimin anlaşılması ve karşılaştırılabilmesi amacıyla yönelik bu yaklaşım, disiplinlerarası ve kültürlerarası yönelimlerin temel bakış açılarına sahiptir. Ayrıca çevre-insan ilişkilerinin bir sistem içinde, mekân, insan ve süreçten kaynaklanan çoklu değişkenlerin bir arada ele alınmasıyla anlaşılabilmesi savunulmuştur. Eve ilişkin deneyim, bireyin arzuları ve motivasyonları ile toplumun talepleri arasındaki diyalektik karşıtlıkların, kendi kültürünün bir ögesi olan insan tarafından nasıl algılandığını ve onlarla nasıl başa çıkıldığını göstermesi bakımından çok önemlidir. Bu yaklaşıma göre aslında birey-toplum diyalektiği, sosyal davranışın pek çok alanında ve insanların mekanla ilişkilerinin farklı ölçeklerindeki spesifik biçimleriyle görülebilir (Göregenli, 2013: 132).

Dovey (1985: 36), evin anlamının salt benliği yansıtan yönüyle anlaşılmayacağını; anlamın, bir karşıtlıklar dizisinin etkileşimde yattığını savunmuştur. Dovey'e göre eve ilişkin diyalektikler öncelikle onun sosyal ve mekânsal yapısında görülebilir. Toplumsal diyalektikler, evin içerisindekilerin ve dışarısındakilerin zıtlığının beraberliğini vurgulayan şeylerdir: ben ve öbürleri, özel (mahrem) ve genel (kamusal), aidiyet ve toplumsallık gibi... Mekânsal diyalektikler ise içeride ve dışarıda (oda ve ev, ev ve kent), düzen ve karmaşa (tanıdıklık ve yabancılaşma, güven ve risk, saklı olan (sükûnet ve hareket, birliktelik ve özlem) şeklinde ifade edilen, belki de ev deneyiminin en kısa özetini sunan karşıtlıklarla tanımlanmıştır. Yani ona göre bireyle yaşadığı evi ve çevresi arasında karşılıklı ve iki yönlü bir ilişki vardır.

O halde şuraya gelebiliriz. Mekân, bir yönüyle insanın dünyadaki odak noktası, onun dünyadaki varlığını kanıtlayan bir adrestir. Mekân aynı zamanda, bir maldır, tüketim malzemesidir, satın alınır, yapılır, fiziki olarak kullanılır. İlk tanıma göre mekân, bireyin varlığının dışında iken ikinci tanıma göre bireyin varlığının bir parçasıdır (Bilgin, 1984: 19).

Bu noktada sosyal hizmet bir disiplin olduğundan bu yana müracaatçı ve onun çevresi ile ilgilenmiştir. Zaten sosyal hizmet uygulamasının diğer disiplinlerden ayıran en önemli boyutu onun, müracaatçının ve onun çevresi arasındaki etkileşimle ilgilenmesidir. Son yıllarda çevresi içinde insan *yaklaşımı* ekolojik ya da ekosistem yaklaşımları içinde açığa çıkmaktadır. Ekoloji biliminden alınan bu kavramla bireyler ve onların problemleri geniş insan ve sosyal çevresi bağlamı içinde ekolojik yaklaşımda yer bulur. Ekosistem yaklaşımı bireyi ve sistemleri çevresi içinde ele alır. Bireyler diğer insanlarla ve diğer sistemlerle sürekli ve karşılıklı etkileşimde bulunur. Bu yaklaşıma göre mikro, mezzo, ekzo ve makro sistem olarak birbiriyle içiçe geçmiş olan dört sistem bulunmaktadır (Yıldırım, 2013: 63).

Genelci sosyal çalışma, mikro-mezzo ve makro olarak bir bütün olarak toplumsal problemler karşısında genel bir müdahale pratiğini temel alan bir perspektife sahiptir. Bu anlamda da, ihtiyaç hedefli çalışma yapan bir disiplin olarak sosyal çalışmacılar, meslek bilgileri ve profesyonel etik değerlerine göre, müracaatçıların en temel ihtiyaçlarının ortaya konulmasına katkı verirler. Bu pratik sosyal hizmet disiplininin en temel misyonlarından biridir. Sosyal çalışmacılar, müracaatçısının belirttiği ihtiyaçlarını dinlerken bu aşamada bilgisini kullanarak, müracaatçısı ile birlikte ortaya konan ihtiyacı karşılayacak dinamikleri belirledikten sonra, gerektiği şekilde mesleki müdahale pratiğini geliştirir (Yolcuoğlu, 2010: 48).

Bununla birlikte hem ontolojik hem de epistemolojik temeli gereği bir sosyal kontrol aracı ve modern ulus devletinin ideolojik bir aygıtı olan ortodoks sosyal hizmetin toplumsal olanı düzenleyen, denetleyen ve disipline eden bir işleve sahip olduğu ve uyumlulaştırıcı bir pratiğe hizmet ettiği su götürmez bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Oysa sosyal hizmet, uyumlulaştırıcı değil özgürleştirici bir praksis ve pratiğe hizmet edebilir (Güldalı, 2014;164).

Müracaatçı kitlesinin var olan toplumsal, ekonomik ve politik sistemle daha iyi uyum sağlaması yönünde bir sosyal kontrol aracı ve modern ulus devletinin ideolojik bir aygıtı olma niteliği taşıyan sosyal hizmet, müracaatçı kitlesini, ezilme ve sömürülmelerinin arka planında yatan toplumsal eşitsizlik ve adaletsizliklerin

politik ekonomisine dair bir farkındalığa, bilinçlenmeye ve bu durumu giderme noktasında kolektif eyleme yönlendirebildiği oranda özgürleştirici bir praksis ve pratiğe hizmet edecektir (Güldalı, 2014: 172). Bu ise, sosyal hizmet açısından toplumsal eşitsizlik ve adaletsizliklerin kökeninde yer alan ve birçok sosyal sorunun da temelinde yatan makro yapılara dair “yapısal” ve özellikle “sınıfsal” bir çözümlenmeyi gerektirir

1.2.4. Sosyal Hizmet İçin Ev Bağlamı: Çocuk Büyürken

Ev sosyal hizmet için bir bağlam sorunudur. Sosyal hizmet için ev, toplumun en mikro grubu olan aile yaşantısına, aile içi ilişkilere, iletişim ve rollere içkin aynı zamanda da ailenin sosyo-ekonomik özelliklerine dair ipucu verir. Ayrıca evin kira olup olmaması, kiranın miktarı, ev içerisinde çalışan nüfus, çocuk sayısı, aile içerisindeki bireylere ait odalarının olup olmaması gibi unsurlar da özellikle sosyal hizmet açısından bilgi toplama sürecinde gözlem ve birtakım değerlendirmelerde bulunmak için önemlidir.

Yapılan ev incelemeleri sayesinde sosyal hizmet, kişilerin sağlık ve iyi oluşunun geliştirilmesinde, bireylerin kendi kendine yetmelerini sağlamada ve diğer insanlara muhtaç olma gibi hallerin önüne geçilmesinde, aile içerisindeki bağların kuvvetlendirilmesinde; kişilere ailelere, gruplara ya da topluluklara toplumsal sorumluluklarını üstlenmesine destek olan bir meslek pratiği (Akkaş, 2015: 98) olarak ev ve bağlamı hususunda işlevsel bir veri sunar. Başka bir ifade ile ev yaşamı rutinin organize bir örüntüsünü izlediğinden bu örüntü takip edilerek gündelik hayatın problemlerinin birçoğunun hakkından gelebilme (Schütz, 2016: 56) noktasında sosyal hizmetin etkin rolü vardır.

Ev mekânları hem toplumsal yapı ve kültüre dair hem de çocuğun gelişimsel sürecinde önemli bir bağlamdır. Çocuk için gündelik hayatın en önemli mekânlarından biridir. Toplumların hem içeriye hem de dışarıya doğru açılan bir kapısıdır. Bireysel duyguların, fiziki gelişimin tamamlanması boyutunda hem toplumsallığa doğru kazanımların edinildiği çok katmanlı anlamalar silsilesidir.

Çocuğun gelişim süreci ev ve çevre arasındaki karmaşık ve çok boyutlu ilişkinin etkisi altında şekillenmektedir. Çocuk içinde doğup büyüdüğü koşulların etkisi altında gelişimsel sürecini tamamlamaktadır. Çocukluk büyüme sürecini güven ve bağlılık hissini sabit ve tanıdık ilişkiler ve göstergeler üzerinden kurarak inşa eder. Bu anne babaya kardeşe bağlılık da olabilir, bir nesneye, eve bağlılık da. Yani çocuk için de aile dolayısıyla ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir ev mekânları. Bu anlamda çocuğun ilk yaşam örüntüsünün örülmeye başlandığı yer olması bakımından önemlidir. Dolayısıyla böylesine bütünsel bir yaşam pratiği içinde çocuğun zihninde ve algısında içinde bulunduğu ana, mekâna ve toplumsal ilişkilere dönük bir yaklaşım ve bağlılık gelişir.

Fried, bir bölgeye, bir mekâna kişisel bağlanma pratiğinin çocukluktan kaynaklı bir deneyim sürecinin neticesi şeklinde meydana geldiğini belirtmiştir. Ona göre çocuk, önce aile içerisinde ebeveynlerine bireysel bağlılık hisseder, bu bağlılık giderek ve yaşanan çevreye yakınlık geliştirdikten sonra akraba ve komşuya doğru bağlılık olarak ilerler ve komşuluk olgusu, giderek gelişen çocuğun gözünde topluluğun mekânsal sınırlarını ifade eder hale gelir. Bu sosyal ve mekânsal olarak birbir etkileşimler içinde, içeri ve dışarıya da bilindik olan ile yabancı olan arasında kıyaslamalar yapılarak ve bu ayırt etmelerin neticesinde içsel dünyada ev hissi, dışsal dünyada da tehlike hissi oluşabilir. Böylece toplumsal ve fiziki ilişkilerin romantik niteliği, sosyal ve kültürel bir oluşum içerisinde özdeşleşmiş olan keskin bir grup kimliğini vurgular. İçsel grup şeklinde algılanan alanlar evinde bulunma hissini tecrübe edinildiği, aile duygusunun tecrübe edildiği alanlar şeklinde simgeselleştirilir (Akt; Göregenli ve Karakuş, 2014: 106). Bundan dolayı Fried zorunlu göç pratiğinin bir yerde hayatta kalma edimini dejenere ederek kişilerin topluluk hislerini kaybetmelerine neden olduğunu ileri sürmüştür.

Çocuğun ev ve çevresi arasındaki bazı sosyal, çevresel koşullar, politik gibi pek çok değişkenden dolayı çocukluk deneyimini farklılaştırması olguların söz konusu olması çocukluk olgusunun toplumsal bir gerçeklik olarak ve şartlara göre farklı değerlendirilmesini gerektirmektedir. Zaten araştırmanın mekânı olarak evin belirlenmesinde de çalışmanın başlangıç noktasında bahsedildiği gibi çocuk için

evin duygusal, bedensel ve ruhsal anlamlarda gelişimlerini etkileyen bir yapısının olmasıydı. Örneğin göçü evinden, yurdundan ve duygusal bağlarından koparılması şeklindeki bir öyküyü deneyimleyen bir çocuk için evin anlamı çok farklı olabilir.

Bu açıdan ev mekânı evinden hiç ayrı kalmamış biri için başka bir şey, evinden gönüllü olarak ayrılmış biri için ayrı bir şey, hiç ev yaşamını deneyimlememiş biri için ayrı ve zorunlu olarak evinden edilen biri için çok daha başka anlamlar ifade edebilmektedir. Çocuk içinde bulunduğu mekânın, deneyimin ve zamanın belirleyiciliği altındadır her daim. Çocukluğun inşasında zaman ve yerin böylesine belirleyici rol oynaması, mekânların, toplumun işleyişi ile yakın ilişkisi ve çocukların yaşamları üzerine etkisi olduğunu; çocukların tecrübelerini, duygularını, umutlarını ve endişelerini şekillendirdiğini, bu anlamda mekânların farklı şekillerde sosyal olarak sürekli üretilen bir işlevinin olduğunu ortaya koymaktadır (Semerci, 2012; 10).

Etkili bir müdahale planı oluşturabilmesi için de müracaatçı grubun profilinin iyi analiz edilmesi, tüm bilgilerin bir araya getirilmesi gerekir. Müracaatçının sosyal çevresiyle olan etkileşimi, dili, ırkı ve kültürel yapısının ortaya konması doğru bir müdahale için şarttır. Bunun için de temel çevresel mekânların da göz önünde bulundurulması gerekir.

Çünkü o mekânlar öncelikle göçmen çocuğun gerek mekânsal gerek kültürel modifikasyonun sürecinde gerilim, çelişki ve değişim beklentilerine karşı bir sığınma yeri, kültürünü yeniden üretme alanıdır. Ayrıca çocuğun psiko-sosyal gelişimsel döneminde çocukluk deneyimine ve çocuğun iyi olma haline kritik etkisi olan bir unsurdur. Ev mekânları öncelikli olarak çocukların fiziki ve biyolojik ihtiyaçlarını karşılar gibi görünse de bu süreç çocuğun ruh ve duygu durumları gibi faktörler ve çocuğun kendisiyle yüzleşme ve sosyalleşme pratiği açısından da önemlidir. Yani çocuğa sağlanan mekânın varlığı sadece fiziksel ihtiyacı ile ilgili değildir. Mekânın önemi, çocuğun mekâna karşı algısının sosyalleşmesi üzerine etkisinden kaynaklanmaktadır (Semerci, 2012; 174).

Bir de çok başka bir açıdan bakarsak da 20. yüzyıl'a kadar çocuk yaşam alanları parklar, sokaklar iken günümüzde bu alanlar daralmaya başlamış fiili yaşam daha çok kentsel yaşam alanları içerisinde ev mekânları, okul ve güvenli olduğu düşünülen birkaç mekândan ibaret hale gelmiştir. Dolayısıyla konut çevresi, ev mekânı hem modern çocuğun hem de göçmen çocuğun önemli bir yaşam alanı olduğundan incelenmeye değer bir durum yaratır.

Özellikle de göçmenlerin evi ayrı çocuk göçmen için ise çok daha ayrı olarak evin anlamı sosyal bir metin olarak okunabilir sosyal hizmet açısından. Göçün ise yaşamların alt üst olmasının sebep olması, edindikleri sosyal bağları koparması ve çok boyutluluğu ev, göç ve çocuk olgularının birlikte değerlendirilmesi gerektiği bilinciyle araştırmanın strüktürü çıkartılmış ve bunun yerinde yapılan bir alan çalışmasıyla etki boyutuna bakılmıştır. Bu minvalde evin geçmiş, şimdi ve gelecek hakkında bize çeşitli bilgiler vermesi varsayımından yola çıkılarak alan çalışması yapılırken eve ilişkin detaylara odaklanılmıştır.

1.2.5. Bölüm Sonucu

Tezin kuramsal kısmında 2011 yılından bu yana Türkiye'ye kitlesel bir şekilde Suriye'den gerçekleştirilen göç olgusu kritik edilmiştir. Bu bölümde göç olgusu, ev bağlamında mekân, sosyal hizmet açısından evin önemi, toplumsal değişim olguları ele alınmıştır. Böyle bir göç hareketi içerisinde çocukların önemli bir nüfusu oluşturması meseleye çocuklar açısından bakmayı gerekli kılmıştır.

Ev olgusunun sadece fiziki bir oluşumdan ya da tek bir katmandan ibaret olmadığı bireylerin yaşamı ile ev mekânı arasında ya da ev mekânı ile toplumsal değişimler arasında bütünlüklü bir ilişki olduğu bilgisi ortaya konmuştur. Toplumla olan bu etkileşim de bir mekânda gerçekleştiği için göç ve mekânın birbirinden bağımsız düşünülmemesi gerektiği anlaşılmıştır. Mekân hem bireyselliği ve hem de toplumsallığı kapsayan bir kavram olarak, sosyal süreçlerden, değişimlerden etkilenen bir unsur olarak ele alınmıştır. Buna göre; çocuğun fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan iyi olma halinin sağlanmasında mekânın ve çevrenin belirleyici etkisi vardır. Hem o mekânı inşa edeni hem de yıkanı etkileyip dönüştürme

gücüne sahiptir. Bu değişim ve dönüşüm ya da yıkıcı ve inşacı bir süreçten eşitsiz ilişkiler ve gruplar çıkabilmektedir.

Bu durum sosyal hizmet disiplininin mekânı inceleme konusu edinmesini gerektirmektedir. Çünkü sosyal hizmet eşitsizlikten kaynaklı oluşan mağduriyetlerinin giderilmesine hizmet veren de bir disiplindir. Bu gerçekten hareketle bu araştırmanın esas konusunu insanın yaşamını idame ettirdiği en önemli mekânlardan biri olan ev mekânlarının alt üst olmasıyla birlikte çocuk göçmenlerin yaşamında nelerin değişip dönüştüğü ve ev mekânlarının, çevresinin sosyal hayatta ne tür işlevler üstlendiğini tespit etmek oluşturmuştur.

Sosyal hizmet felsefesi göçmen çocuk konusunu korunmaya muhtaç çocuklar meselesi olarak içselleştirmiştir. Göçmen çocukların “özel gereksinim grubu” olarak görüldüğü, bu noktada da göçmen çocuklara yönelik gündelik hayat pratiklerini kolaylaştırmada ya da işlevsel kılmada sosyal hizmete önemli roller düştüğü anlaşılmıştır.

Kuramsal alınan destekle savaş ve çatışma gibi zorunlu nedenlerle evinden, mahallesinden, arkadaşlarından olan göçmen çocuk özelinde ev bağlamının arka planının ortaya koymak önemli bir mevzu olabileceği düşünölmüştür. Bu minvalde evin göçmen çocuk açısından anlamı, yeni mekâna uyum sağlama süreçlerinde çocukluk deneyimlerini açığa çıkartmanın sosyal hizmet disiplinine katkı sağlayacağı temennisiyle yapılacak alan çalışması ile ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.3. ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Mevcut bir sosyo-politik göçmen grupların bir üyesi olarak göçmen çocuklar, nihayetinde farklı sosyal formasyonların olduğu toplumun içerisine dâhil olarak çeşitli sosyal yapılarda hayatlarını sürdürmek zorundadırlar. Dolayısıyla dil sorunu, evsel mekâna ve sosyal çevreye uyum gibi problemleri yaşamaktadırlar. Gelineen noktada göç gibi toplumsal kökenli bir olgunun etkisiyle evlerini, okullarını, arkadaşlarını, ülkelerini terk ederek başka bir yaşam

kompozisyonunun içerisinde bulmuşlardır kendilerini. Farklı davranış biçimleri ve farklı kültürel örüntünün içine dahil olmuşlardır. Bu durumun sonuçlarıyla sosyalleşen bir çocukluk deneyimi olgusu ortaya çıkmıştır.

Savaş ve göç sebebiyle çocukların yaşam alanları farklılaşmış bununla birlikte yeni yaşama hazırlıksız yakalanarak çok çeşitli sosyal problemlerinden muhatabı olmuşlardır. Ben de farklı çocukluk deneyimleri olan Suriyeli göçmen çocuklar hakkında bir söz söyleme çabasıyla söz konusu durumdaki çocukların pratikteki statülerini izdüşümlerini incelemeyi kendime konu edindim. Dolayısıyla bu tez en genel anlamda zorunlu göçle Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmen çocukların farklı bir ülkede inşa etmeye çalıştıkları hayatları üstünedir

Bu gerçekten hareketle bu araştırmanın odak noktası ve temel sorun alanı göç, mekân ve çocuk arasındaki inşacı-dönüştürücü ilişkiyi anlamlandırmaya dönük olmuştur. Bunun için Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de geçirdikleri zaman zarfında içerisinde yaşadıkları yerleşik toplumlara, kültürel örüntüye adapte olup olmadıklarını tespit edip çocuğun iyilik hali ve refahı için vazgeçilmez bir gereklilik olan, göç gibi pratiklerle de yitirildiğinde ise evsizlik ve yersizlik sorunlarıyla sonuçlanan ev mekânının göçmen çocuk özelinde ilişkiselliğinin kavranması sorunu oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda toplum ve toplumsal çevre odaklı bir meslek pratiği olarak sosyal çalışma için bu araştırma konusu kuşkusuz Türkiye'de 2011'den beri çok dinamik bir şekilde hala devam eden Suriyeli göçünün, çocuk ve ev bağlamındaki mekânla olan ilişkilerinin değişmesi, sosyal politika pratiği dâhilinde ulaştırılan hizmet pratiğinin gözden geçirilmesi ve farklı hususlara dikkat çekmek adına önemli bir sorunsala vurgu yapmaktadır.

Bu araştırma mikro seviyede farklı çocukluk deneyimi yaşayan göçmen çocuğun sosyal ve duyusal bölüntü halini ortaya çıkarmak, mezzo düzeyde savaşın etkisinde gerçekleşen göçle birlikte ev ve bağlamının değişmesi süreci, ev bağlamı ve sosyal hizmet arasındaki ilişki, makro düzeyde de çocukların göçle birlikte bütün evsel yaşantı, sosyal ilişkilerinin farklılaşması ile farklı kültürel

örüntü içerisine dahil olmaları sürecindeki uyum pratiklerini incelemek dolayısıyla sosyal bilimlerde önemli bir sorun alanı olan bir meseleye yönelmiştir. Bu sorundan hareketle de mevcut araştırmanın motivasyonunu oluşturan sorunsalı daha açık bir ifadeyle;

Göçmen çocukların yeni geldikleri ortamları; ev mekânı ve yakın çevresi ile ilgili görüşlerini belirlemek, algılarını ve deneyimlerini açığa çıkartmak oluşturmaktadır.

Göçmen çocukların yeni mekânlarında nasıl bir yaşam inşa ettiğini, uyum sağlayıp sağlamadıklarını kısacası yaşam pratiklerini ve bu yaşam deneyimlerini nasıl yorumladıklarını betimlemektir.

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Suriye’de 2011 yılında başlayan savaş dolayısıyla o günden bugüne yaklaşık olarak üç buçuk milyon Suriyeli Türkiye’ye göç etmiştir (Erdoğan, 2018: 521). Bunların büyük bir kısmı kent mekânlarında o yerin halkıyla iç içe yaşamaktadırlar. Özellikle de göç eden nüfusun yarısından fazlasını da çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların sosyalizasyon sürecinde göç pratiğinin deneyimleyerek yerinden yurdundan olması sonucu mekânsal organizasyonları bütünüyle farklılaşmış ve bunun sonucunda da sosyal ve duygusal hayatında bir tür bölüntüler yaşamak zorunda kalmıştır. Mekânsal ve kültürel örüntünün birdenbire farklılaşması gelişim evresinde bulunan çocuk için algıların ve deneyimlerinin açığa çıkartılması önemli görülmüştür.

Kişilerin hayatında kritik bir yeri olan çocukluk döneminin geçirildiği ev, çalışmanın mekânı olarak belirlenmiştir. Böylelikle araştırma zihinsel, fiziksel ve ruhsal anlamda izler bırakan ve bellekte kalan mekân unsurlarını bulup çıkarmak ve evin kaybedilişi ile yeniden dizilişi sürecine dair deneyimleri anlamak amacına dönük olmuştur.

Bu düşünceden yola çıkan bu çalışma, Suriyeli göçmen çocuk olma deneyimlerini mekândan okumayı, kentsel mekânlarda, mahallerde yer etme mücadelelerini,

adaptasyon durumlarını doğrudan kendi gözünden ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu bağlamda etnik duyarlı sosyal hizmet ve çevresi içinde insan yaklaşımlarından hareketle esas alınarak çok-kültürlülük araştırmalarında kullanılabilecek; göç sürecinin zorluklarını göçmen çocuklar açısından minimize edebilecek ve disiplinler arası bir kuramsal çerçeve geliştirme pratiğine katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Genel olarak da göçmen çocuk ve ev mekân ilişkisine odaklanan bir çalışma, mekânın çeşitli yönleriyle kavranılmasına ve sosyal hizmetin ilişkisel/etkileşimsel boyutlarıyla yorumlanmasına katkıda bulunmayı ve göçmen çocuk, şehir, mahalle, ev, çevre gibi birbiriyle ilişkili farklı ölçekler ve bağlantıların anlaşılabilmesine katkı sağlamayı hedefler.

Bu anlamda bu tez çalışmam ileride gerek sosyal çalışma mesleği yönünden sosyal hizmetlerin göç sorunsalı içerisinde çocuğu değerlendirirken çocuğun ev bağlamında ev mekânı ile olan bağlılık ve anlam boyutlarıyla göz önünde bulundurulmasına, gerekse ev bağlamı ve uyum süreçlerinin sosyal politika literatürüne katkı yapmak amaçlanmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çok-kültürlü sosyal hizmet yaklaşımıyla 'ev bağlamı' kavramı, göç sonucu gelinen bölgenin mekânsal nitelikleri ve göç eden insanların uyum süreçlerindeki önemi çok az araştırmada temel araştırma problemi olarak ele alınmıştır. Göç olgusunun hızlı değişebilir, durağanlıktan uzak bir süreç olması ve göçmen çocukların bireysel tercihlerinin değil, genel politikaların belirleyici olması bu konunun üzerinde daha çok durulması gereğini ortaya koymaktadır.

Göçmen çocuk pek çok farklı boyutları ile ev mekânı ve sosyal hizmet ilişkisinin araştırıldığı bu tez kapsamında incelenmiştir. Mekâna ilişkin örüntüler (ortaklıklar, özgülükler) çocukların yaşamında ne tür etkileri olmuştur. Bu sorunun cevabının

verilmesi aynı zamanda çocukluk sürecinde toplumsal ve kültürel belleğin edinildiği bir yer olarak eve anlam yüklemek ve dolayısıyla da bireyin bütün yaşamını biçimlendirecek çocukluk dönemini kavramaya hizmet eder.

Ayrıca, Türkiye’de Suriyeli göçmen çocukların Türkiye’ye uyum süreçlerinde çocukluk deneyimlerini ve evin fiziki bir ihtiyaç dışında öznel bir deneyim alanı olarak, evlerinin alt üst olmasından sonra yeni mekânsal kompozisyonun sürecine adapte olma durumları konusunda ülkemizde akademik düzeyde - özellikle de sosyal hizmet disiplini içerisinde- çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu çalışmanın alandaki akademik bir boşluğu dolduracağı beklenmektedir.

Ayrıca sosyal hizmetin çocuk refahı alanındaki korumacı yaklaşımının yanında, bölgedeki çocukların çocukluk deneyimlerinin tespiti için özellikle baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımlarından birisi olan etnik duyarlılığı olan sosyal hizmet perspektifinin önemli bir teorik zemin sağlayacağını umut etmekteyim.

1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma grubunu oluşturan Suriyeli çocukların Türkçe bilmemeleri ya da çok az bildiklerinden dolayı görüşmeler Arapça ve Kürtçe dillerinde tercümanlar vasıtasıyla yapılmıştır. Bu durum dilsel açıdan sınırlılıklar getirmiştir.

Araştırmanın bir başka sınırlılığı ise Batman ili ile sınırlı kalmış olmasıdır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırmada, Suriyeli göçmen çocukların ev bağlamında mekânla olan ilişkileri ve Türkiye'ye uyum süreçlerinin onların bakış açılarından anlamlandırılması amaçlanmıştır. Göçmen çocukların sorunlarını, deneyimlerini derinlemesine anlamak amacıyla da nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır.

Nitel araştırmalarla bireylerin ne düşündükleri, ne hissettikleri, dünyayı nasıl algıladıkları belirlenmeye çalışılır. Araştırma modelinin odağı genelleme değil anlamın keşfedilmesidir. Nitel araştırmacı insanları, onların duygularını, tutumlarını, algılarını, deneyimlerini derinlemesine anlamaya çalışır. Nitel araştırma genel bir yapı olup araştırmanın amacına, araştırmacının beklentilerine, örnekleme göre farklı araştırma modelleri tanımlanmıştır. Creswel (2013) biyografi, fenomenoloji, kuram oluşturma, etnografi ve örnek olay çalışması biçiminde beş nitel araştırma modeli tanımlamıştır. Bu araştırmada araştırmanın amacına uygun olarak fenomenolojik araştırma modeli kullanılmıştır. Aynı zamanda veri analizi sürecinde kuram oluşturma yaklaşımının teknikleri olan açık kodlama, eksensel kodlama ve sürekli karşılaştırmadan yararlanılmıştır.

Fenomenolojik araştırma, insanların bir deneyimi nasıl anlamlandırdıkları, bu deneyimi bilişlerine nasıl yerleştirdikleri üzerine odaklanır. Bu araştırma türünde bireylerin bir fenomeni nasıl betimlediklerinin, nasıl algıladıklarının, bu olayla ilgili diğer bireylerle neler paylaştıklarının nitel araştırma metodolojisine uygun biçimde resmedilmesi gerekir. Fenomen gerçeğin kendisi değil insanların onu ne olarak algıladıkları olduğundan araştırmada tecrübeler ve tecrübeyle ilgili algılar üzerine odaklanılmaktadır. Fenomenler insanların deprem, göç gibi toplu veya evlilik, kıskançlık gibi bireysel olarak deneyimledikleri olaylardır. Bu araştırma türünde veri toplanan kişiler mutlaka o fenomeni doğrudan deneyimlemiş bireylerden oluşmalıdır. Araştırma kapsamında farklı bireylerin deneyimleri alınıp

karşılaştırılarak, analiz edilerek ortak temalar çerçevesinde bir desen ve anlamsal yapı oluşturulmaya çalışılır. Fenomenolojik araştırma, göç eden Suriyeli çocukların sorunları gibi, farkında olunan ama hakkında detaylı bir bilgiye sahip olunmayan durumların tanımlanması amacıyla yapılır (Patton, 2014: 104-106). Bu çalışmada araştırılan fenomenler “Suriyeli göçmen çocukların ev bağlamında mekânla olan ilişkileri” ile “Türkiye’ye uyum süreçleri”dir. Araştırmaya alınan çocuklar ülkelerindeki iç savaş sebebiyle Türkiye’ye göç etmek durumunda kalmış ve göçün getirdiği zorlukları deneyimlemiş Suriyeli göçmen çocuklardır.

Fenomenolojik araştırmalarda araştırmacı, ya fenomeni bizzat yaşamalı ya da deneyimleyen kişilerle yakından iletişim içerisinde olmalıdır. Araştırmacı çocukluk döneminde iç göç yaşamış ve göçün sorunlarını kısmen deneyimlemiştir. Ayrıca, bir birey olarak Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye gelişini, onların hayata tutunma çabalarını gözlemlemiş ve zaman içerisinde Suriyeli göçmen komşuları olmuştur.

Fenomenolojik araştırmaların temel veri toplama teknikleri görüşme ve gözlemdir. Bu çalışmada her iki veri toplama tekniğinden de faydalanılmıştır. Görüşme tekniği olarak ise genel mülakat kılavuzu yaklaşımı kullanılmıştır. Genel mülakat kılavuzu yaklaşımında, görüşmeci yol göstermesi için temel konuları belirler. Önceden sorular ve konular belli olmasına rağmen, görüşmeci soruları sohbet ediyor gibi sorar ve görüşme sürecinde uygun görmesi durumunda soruların yerini değiştirebilir. Sorularda, konu dışına çıkılmasını önleyecek kadar detaya yer verilir. Bununla birlikte soruların görüşmeyi sınırlandırmasına izin verilmez. Yarı yapılandırılmış soruların yer aldığı bu görüşme biçiminin amacı, kişilerin fikirlerini konu dışına çıkılmamak kaydıyla özgürce ifade etmelerine fırsat vermektir. Özellikle özgün fikirlerin ortaya çıkarılması ve anlamın derinlemesine açıklanması için mümkün olduğunca sonda sorulara yer verilmelidir. Açık uçlu soruların en önemli yararı; duygu ve düşüncenin hangi boyutunun önemli olduğu konusunda görüşülenleri yönlendirmemesidir. Açık uçlu soru, görüşülen kişinin kendine göre zihnindeki en uygun cevabı seçmesini sağlar.

Fenomenolojik çalışmalarda gözlem, asıl veri toplama tekniği olan görüşmeye destek olmak amacıyla yapılır (Patton, 2014: 21-25, 105). Bu çalışmanın da temel

verisini görüşmeler oluşturmuş, görüşme verilerine destek için de çocukların ev ortamları gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada yukarıda da belirtildiği üzere, yarı yapılandırılmış bir uygulama biçimi olan genel mülakat kılavuzu yaklaşımı benimsenmiştir. Bu sayede araştırmacı, araştırmaya katılan çocukların deneyimlerini özgürce ifade etmelerini sağlamıştır.

2.2. KATILIMCILAR

Nitel araştırmaların amacı genelleme yapmak ya da kaç kişiyle görüşüldüğünden ziyade önemli olan ne kadar derinlemesine bilgiye ulaşıldığıdır. Nicel araştırmalarda amaç evrene genellemek olduğundan, örneklemin evreni en iyi temsil eder biçimde seçilmesi gerekir. Nitel araştırmada ise amaçlı örneklem olarak adlandırılan ve araştırmacıya amacına göre istediği bir grupla çalışma imkânı sunan teknikten faydalanılır. Nitel araştırmada örneklem seçiminde, örneklemin kaç kişiden oluşacağı ve bunların nasıl seçileceği iki temel konudur.

Nitel araştırmalarda ideal bir kişi sayısından bahsedilemez. Araştırmanın amacına bağlı olarak tek kişiyle bile nitel bir araştırma yürütülebilir. Araştırmacı amacına uygun biçimde görüşmelere başlar, bir süre sonra söylenenlerin tekrar olduğunu, yeni bir şeyler gelmemeye başladığını fark ettiğinde görüşmeleri sonlandırır. Bu aynı zamanda veri doygunluğuna ulaşma adı verilir. Sonuç olarak, katılımcı sayısında temel belirleyici kriter; bilgi tekrarı, karar verici ise araştırmacının kendisidir (Patton, 2014: 242-245). Bu çalışmada 15 Suriyeli çocuk ile görüşülmüştür. Görüşmeler birbirini tekrar etmeye başladığında yeni kod ve temaların ortaya çıkmayacağına kanaat getirilmiştir. Araştırmaya katılan çocuklara ilişkin bilgiler Tablo 2.1'de yer almaktadır.

Nitel araştırmalarda, yukarıda da belirtildiği üzere amaçlı örneklem tekniklerinden faydalanılır. Amaçlı örneklem, araştırmanın amacına göre katılımcı seçmektir. Burada amaç en zengin verinin kimden elde edileceğini belirlemektir. Amaçlı örneklem kapsamında, aykırı örneklem, yoğunluk örneklem, maksimum çeşitlilik örneklem, homojen örneklem, tipik durum örneklem, kritik durum örneklem, kartopu örneklem, ölçüt örneklem, kolay ulaşılabilir örneklem gibi çok sayıda

teknik bulunur (Patton, 2014: 230-241). Bu araştırmanın örneklemini Suriye’den savaş nedeniyle Türkiye’ye göç etmiş 15-18 yaş arası göçmen çocuklar, örneklem seçme tekniği ise homojen örneklemdir. Amaç göç olgusunu deneyimlemiş çocukların sorunlarının tanımlanması olduğundan, aynı özellikleri taşıyan yani “homojen örnekleme” çalışılmıştır. Araştırmacı, görev yaptığı yerin Batman ili olması nedeniyle, kolay ulaşılabilirlik, araştırma iznin daha kolay alınması, daha ekonomik olması nedenleriyle örneklemini Batman ilindeki göçmen çocuklar arasından seçmiştir. Araştırma için göçmen ailelerin yoğun yaşadığı İpragaz, Bahçelievler ve Fatih mahalleleri seçilmiş, buradan ilk olarak üç çocukla iletişim kurulmuştur. Sonraki çocuklara ulaşım ilk çocukların tanıdıklarını getirmesi ile sağlanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada aynı zamanda “kartopu yöntemi” kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan çocukların 15-18 yaş arasından seçilmesinin nedeni geldikleri yeri, evlerini, oradaki yaşam biçimlerini, okullarını rahatlıkla hatırlayabilmeleridir. Bu yaşlardaki çocukların Suriye’deki yaşamları ile Türkiye’deki yaşamları arasındaki farklılıkları ayırt edebilme becerileri daha yüksektir.

Tablo 2.1: Araştırmaya Katılan Çocukların Tanımlayıcı Bilgileri

Kod	Anadil	Cinsiyet	Kardeş sayısı	Okul Durumu	Yaş	Çalışma durumu	Doğum Yeri	Ne Süredir Türkiye’de Bulunduğu
(M1)	Arapça	Erkek	7	Gidiyor	15	Çalışmıyor	Halep	3 Ay
(M2)	Kürtçe	Kız	5	Gitmiyor	15	Çalışmıyor	Qamişlo	2 Ay
(M3)	Kürtçe	Erkek	3	Gidiyor	15	Çalışmıyor	Qamişlo	1.5 Yıl
(M4)	Arapça	Kız	10	Gidiyor	15	Çalışıyor	Halep	3 Ay
(M5)	Kürtçe	Kız	1	Gitmiyor	18	Çalışmıyor	Qamişlo	3 Yıl
(M6)	Arapça	Kız	9	Gitmiyor	18	Çalışmıyor	Halep	6 Ay
(M7)	Kürtçe	Erkek	5	Gidiyor	15	Çalışmıyor	Qamişlo	2 Yıl
(M8)	Kürtçe	Erkek	6	Gidiyor	16	Çalışıyor	İdlib	1 Yıl
(M9)	Kürtçe	Erkek	7	Gitmiyor	17	Çalışıyor	Qamişlo	4 Yıl
(M10)	Kürtçe	Erkek	8	Gitmiyor	16	Çalışıyor	Qamişlo	1.5 Yıl
(M11)	Kürtçe	Erkek	4	Gitmiyor	17	Çalışıyor	Qamişlo	2 Ay
(M12)	Kürtçe	Erkek	10	Gidiyor	15	Çalışıyor	Qamişlo	8 Ay
(M13)	Kürtçe	Erkek	13	Gidiyor	16	Çalışmıyor	Qamişlo	2 Yıl
(M14)	Kürtçe	Erkek	9	Gidiyor	18	Çalışıyor	Qamişlo	7 Ay
(M15)	Kürtçe	Erkek	7	Gitmiyor	16	Çalışıyor	Qamişlo	1 Yıl

Tablo 2.1’de görüleceği üzere araştırmaya katılan çocukların altısı 15 yaşında, dördü 16 yaşında, ikisi 17 yaşında ve üçü 18 yaşındadır. Çocukların dördü kız 11’i ise erkektir. Çocukların 11’inin doğum yeri Suriye’nin Qamişlo şehri, üçü Halep şehri, biri ise İdlib şehridir. Türkiye’de bulunma süreleri iki ay ile dört yıl arasındadır. 11’inin anadili Kürtçe, dördünün ise Arapçadır.

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmanın verileri, fenomenolojik araştırma modeline uygun olarak görüşme ve gözlem teknikleri aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırmaya katılan çocuklarla yapılan bireysel derinlemesine görüşme için araştırmacı tarafından uzman görüşlerine de başvurularak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Form hazırlanması için öncelikle literatür taraması yapılmış ve bu tarama sonunda araştırma amacına uygun soru havuzu oluşturulmuştur. Bu sorular içerisinde uzman görüşleri de alınarak en uygun olanları seçilmiştir. Sonuçta yarı yapılandırılmış görüşme formunda 17 soru yer almaktadır. Bu sorulardan dördü yaş, cinsiyet, doğum yeri Türkiye’de bulunma süresi ve anadilini belirlemeye yönelik tanımlayıcı niteliktedir. Kalan 13 soru ise çocukların üç temel başlıkta görüşlerini, tutumlarını belirlemeye yöneliktir. Bu başlıklar: (1) ev mekânı, mahalle ve kent yaşamı, (2) eğitim ortamı ve çalışma durumu, (3) kişiler arası ilişkilerde uyumdur (aile, arkadaş, mahalle) (Bkz. EK 1).

Gözlem için ise yine araştırmacı tarafından uzman görüşleri alınarak yarı yapılandırılmış gözlem formu oluşturulmuştur. Bu formun amacı çocuğun yaşadığı mekânın fiziki durumunun, evdeki eşyaların, aile üyelerinin durumunun gözlemlenmesidir. Araştırmacı gözlem formunu tüm görüşmelerde benzer verilerin toplanması amacıyla kendisine yol göstermesi için kullanmıştır (Bkz. EK 2).

2.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Veri toplama sürecine, Valilik’ten araştırma için izin alınmasıyla başlanmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra, ilk olarak çocuklara ulaşma adına yetkili kurum

ve kuruluşların desteğine başvurulmuştur. Göçmenlerle ilgilenen kurumlar vasıtasıyla öncelikle üç çocukla iletişime geçilmiş diğer çocuklara ise bu çocukların tanıdıkları vasıtasıyla ulaşılmıştır.

Bütün görüşmeler, ev ortamının gözlemlenebilmesi, çocuğun kendini güvende hissedip rahat konuşabilmesi için ev ortamında gerçekleştirilmiştir. Evin durumuna göre görüşme mekânı olarak evin içi veya bahçesi seçilmiştir. Görüşülen ortamda sadece araştırmacı, duruma göre çevirmen ve görüşülen çocuk bulunmuştur.

Görüşme öncesi tüm çocuklara Gönüllü Katılım Formu okunmuş ve görüşme için onayları alınmıştır. Görüşmelerin tamamında çocukların ve ailelerinin onayı alınarak ses kayıt cihazı yardımıyla kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler 30 dk ile 60 dk arasında sürmüştür.

Araştırmacı Kürtçe konuşabildiği için Türkçe ve Kürtçe görüşmeleri birebir kendisi yapmış, Arapça görüşmeler için ise tercüman desteği almıştır.

Araştırmacı görüşme için evlere gittiğinde aynı zamanda ev ortamını gözlemlemiş ve evden ayrıldıktan sonra gözlemlerini gözlem formuna kaydetmiştir. Ailelere rahatsızlık vermemek için gözlemlerini aile ile tanışma ve çocuklarla görüşme sürecinde yapmıştır.

2.5. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE ANALİZİ

Görüşmeler yapıldıktan sonra kısa süre içerisinde alınan ses kayıtlarının çözümlenmesi yapılmıştır. Böylece görüşmeci anlaşılmayan yerleri çözümlenmede sorun yaşamamıştır. Çözümleme sonrası Kürtçe ve Arapça olan kayıtlar Türkçe'ye çevrilmiştir. Verilerin analizi yazılı dokümanların NVIVO 11 nitel veri analizi yazılım programına aktarılması ile devam etmiştir. Sosyal bilimlerde giderek daha popüler hale gelen katılımcıların hikâyelerini toplama ve bu hikâyeleri anlamlandırma süreci takip edilmiştir. Katılımcıların cevaplarında iç-görü ve anlamlara bakılmış, veriler sürekli karşılaştırma yöntemi ile benzer olan

ortak kodlarda toplanarak anlamlandırılmak istenmiştir. Katılımcıların her biri bir vaka (durum) olarak ele alınmış ve NVIVO 11 programında bu şekilde kodlanmıştır. Mülakatların analizi ise katılımcıların cevaplarının okunması ve araştırmanın amacı doğrultusunda cevapların kodlanması ile başlamıştır. Nitel veri analizinde kodlama verilerin kavramsallaştırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Analizde öncelikle nitel araştırmalarda kullanılan en yaygın yöntem olan tematik içerik analizi yapılmıştır. Bu analizde amaç veri kümesindeki ortak kalıpları bulmak ve katılımcıların cevaplarında tekrar eden konu ve desenleri belirlemektir. Veriyi iyi tanımak için okuma ve yeniden okuma yapılmıştır. Sonrasında bütün doküman içerikleri kodlanmıştır (etiketleme). Birbiri ile ilişkili kodlar belli kategorilerde toplanmış ve bu kategoriler de araştırma soruları çerçevesinde temalarda toplanmıştır. Tanımlanan temaların veriye uygun olduklarından emin olmak için temalar gözden geçirilmiştir.

2.6. ARAŞTIRMACI GÜNLÜĞÜ

Araştırmacı günlüğü araştırmanın süreçteki duygularını ve düşünceleri anlamayı sağlayan bir nitel araştırma tekniğidir. Araştırmacı hem veri toplama aracı hem de veri analizi yapan kişi olarak rol oynadığından nitel araştırmalarda, araştırmacı günlüğünün tutulması araştırmacının duygu, düşünce ve bakış açısının okuyucularla paylaşılması önemlidir. Bu sayede araştırmacının süreçte durduğu yer, araştırma yaptığı kişilere bakışı anlaşılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada da araştırmacı görüşme sürecindeki duygularını kaleme almıştır.

Bütün görüşmelerimi evlerin içlerinde veya evlerin bahçelerinde yaptım. Çocukların ailelerinin etkisinde kalma ya da rahat bir sohbet oluşturma adına ailelerinin uygun görmesiyle çoğunlukla evlerinin bahçesinde baş başa gerçekleştirdim. Görüşmelerde göçmen çocuklara yeni geldikleri evi, mahalleleri nasıl bulduklarını, komşuluk veya arkadaşlık ilişkilerinin nasıl olduklarını, iyi karşılanıp karşılanmadıklarını, sosyal yaşamlarını nasıl sürdürdüklerine ilişkin sorular sordum. İlk yaptığım görüşmeden sonra kendimi kocaman duygusal bir ağırlığın içerisinde buldum. O gün ve ondan sonraki birkaç gün mülakat

çalışmama ara vermek zorunda kaldım. Zaten görüşme yaptığım bütün çocuklar içinde en etkilendiğim ilk görüşmeye yaptığım çocuktü. Diğer çocuklardan daha üzgün, daha hırçındı. Mutsuzdu. Arkadaşlarıyla problem yaşayan yoksul olduğundan ve Suriyeli olduğundan dolayı dışlandığını söyleyen bir çocuktü. Ben kendim de yıllar önce zorunlu bir şekilde göç ettirilmiş bir ailenin çocuğuydum. Ve kendimi hissettim onda sanki. Ama birkaç gün sonra bu duygusal yoğunluğumu bir tarafa koyup, bunun onlara da kendimi de faydası olmayacağını kendime telkin ederek, tekrar kaldığım yerden daha bastırılmış duygularıyla ama daha profesyonel olmaya çalışarak onlarla görüşmeye devam ettim.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

Kişilerin hayatında kritik bir yeri olan çocukluk döneminin geçirildiği, çocuğun iyilik hali ve refahı için vazgeçilmez bir gereklilik olan ev, çalışmanın odağı olarak belirlenmiştir. Böylelikle araştırma zihinsel, fiziksel ve ruhsal anlamda izler bırakan ve bellekte kalan mekân unsurlarını bulup çıkarmak ve evin kaybedilişi ile yeniden dizilişi sürecine dair deneyimleri anlamak amacına dönük olmuştur. Bu amaç doğrultusunda, yitirildiğinde fiziki bir evsizlik halinden daha fazla anlam ifade eden ev mekânı ve göçmen çocuk ilişkisinin kavranması sorunu çocukların görüşleri etrafında iki temel kategori etrafında sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Bu anlamda bu tez çalışmasının strüktürünü oluşturan ev kavramı, disiplinler arası bir mevzu olarak incelenerek söz konusu mesele ev, göçmen çocuk ve sosyal hizmet kavramları temelinde analiz edilmiştir. Araştırmada nitel veri analiz yönteminin kullanıldığı, göçmen çocuğun yeni ev mekânı deneyiminin sorgulandığı, mekânsal unsurların sosyal hizmet meslek pratiği açısından önemini değerlendirildiği bir yol izlenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen çocukların görüşlerine, bu iki kategori/tema ve her bir kategorinin alt kategorileri / alt temaları çerçevesinde yer verilmiştir. İlk analiz kategorisini araştırmaya katılan çocukların, deneyimlerinden yola çıkarak çocukluğun ve ev mekânının 'göçmen hali' betimlenmesi oluşturmaktadır. Analizin ikinci kategorisini ise Suriyeli göçmen çocukların 'okul, mahalle ve kent yaşamına ilişkin' uyum durumlarına ilişkin yaşam öyküleri oluşturmaktadır.

Yöntemde de ele alındığı gibi analiz edilen araştırmanın katılımcıları Batman kentinde yaşayan 15 yaş üstü Suriyeli göçmen çocuklardır. Görüşme yapılan çocukların Batmana geliş tarihleri en eski olanları 5 yıl, en yeni olan ise 2 ay öncesine dayanmaktadır. Görüşme yapılan çocuklardan 13'ü baraka tarzı tek veya iki katlı müstakil evlerde, diğer ikisi beş ve on katlı apartmanlarda kalmaktadırlar. Görüşme yapılan Suriyeli ailelerin tümünün evi kiradır. Kira

bedelleri ise 150-350 TL arasında değişmektedir. Evlerin genel görünümü ise daha çok yıkık dökük, pencerelerin camları olmayan ya da kırık, boyasız, sıvasızdı. Evin içleri güneş görmeyen, tek odalı ya da iki odalı, en asgari oranda bile evden beklenen konforu vermeyen bir yapısı vardı. Çoktan terkedilmiş, ikamet ettikleri düşük gelir grubuna sahip mahalle sakinlerinin bile yaşamayı tercih etmedikleri ancak savaşın verdiği maddi ve manevi yitimlerinden sonra kaçıp gelen göçmenler için yine de kısmi bir güvenlik ve huzur hissini oluşturmaya yeten mekânlardı. Evlerin dışından içeriye girildikçe yoksulluğun, yoksunluğun, zorunluluğun ve endişenin anlam boyutları artıyordu. Çok çocuklu aile yapılarının olması da evin ve aile bireylerinin en zaruri ihtiyaçlarının bile karşılanmasını daha da güçleştiren bir durum oluştuyordu. Evlerin içerisinde yeni bir eşyaya neredeyse hiç rastlanılmamıştır. Çoğunlukla somyalar, battaniyeler, sobalar, kilimler, tabak çanak, elbise, bebek önlüğü, çocuk ayakkabıları gibi gereklilikler komşulardan ya da eskicilerden alınmış durumdaydı. Kullandıkları eşyalar ancak yoklukta tercih edilebilecek kadar eski ve kullanışsızdı.

3.1. ÇOCUKLUĞUN VE EV MEKÂNININ ‘GÖÇMEN HALİ’ TEMASINA İLİŞKİN BULGU VE YORUMLAR

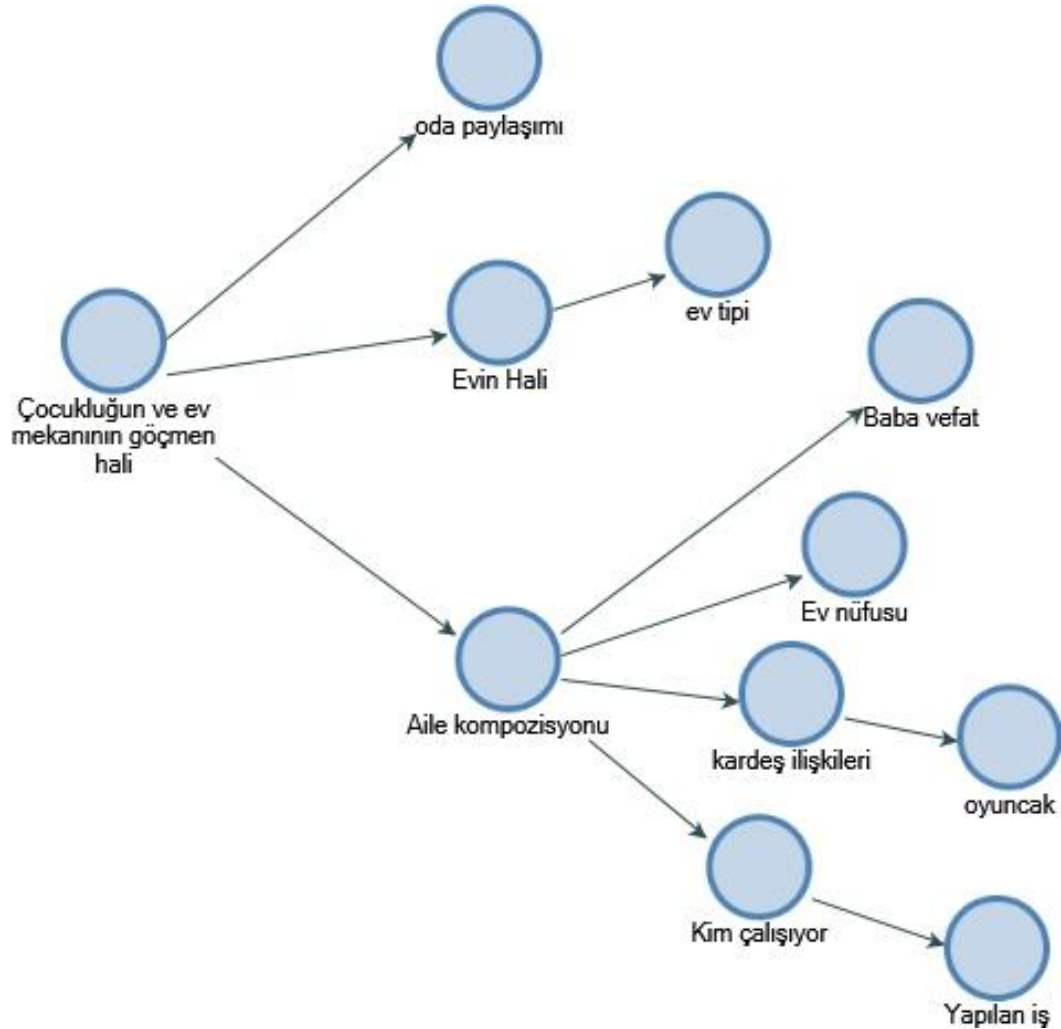
Çocukluğun ve Ev Mekânının ‘Göçmen Hali’ Teması altında “evin hali”, “oda paylaşımı” ve “aile kompozisyonu” alt temalarına ilişkin bulgu ve yorumlar yer almaktadır.

Göçler, toplumsal yapı ve kültür değişimleri yanında bir mekânın görünümüne de yansımaktadır. Şöyle ki göç eden insanlar için önce sadece bir konuttan ibaret olan yaşadıkları mekân, zamanla kimliklerinin ve kültürlerinin etkisiyle evlere dönüşmektedir. Göç edenler kentte veya semtinde bulamadığı bazı değerleri evde yeniden inşa etmekte ve egemenliğini burada kurmaktadır. Yer aidiyetinin oluşması kentsel mekânlara da yansımakta ve kent kimliğini yeniden şekillendirmektedir (Solak, 2014; 142).

Baktığımız zaman ilk başta ev fiziki bir oluşum iken ona atıf yapan bağlamlar, deneyimler, aidiyetler ve anlamlar ile toplumsalın merkezi oluverir. Bu da birey ile

toplumsalın, toplumsal olanla çevrenin iç içeliğine vurgu yapar kuşkusuz. Edinilen sosyo-duygusal süreç de, eve ve çevresine olan bağlılığın geliştirilmesinde önemli bir gerçeklik olarak karşımıza çıkar. Bu anlamda diyebiliriz ki her birey için ev öznel anlamlar ifade etse de evle birlikte geliştirilen aidiyetler/sahiplik gibi duygular her insan için evrensel ve değişmez anlamları örüntüleri olabileceğini gösterir. Özellikle de büyümenin gerçekleştiği evden olma durumu ev bağlamının katmanlarına ve değerine daha çok vurgu yapar.

Çocukluğun ve Ev Mekânının 'Göçmen Hali' temasına ait alt tema ve kodlar aşağıda Şekil 3.1 yer almaktadır.

Şekil 3.1: Çocukluğun ve Ev Mekânının 'Göçmen Hali' tema haritası

3.1.1. Evin Hali

Kentin içindeki bir birim olan evin kendisi de alt yapılardan oluşan bir üstyapı olarak kendini inşa eder. Bir bakıma ev konut içinde bir oda, mahalle içinde bir konut, şehir içinde bir mahalle ülke içinde bir şehir olabilir (Dovey,1985). Evlerin çok katmanlı bir anlam yapısının olması ve pek çok oluşumun etkisiyle şekillenmesi de evi bir araştırma nesnesi olarak ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Evin sosyal ve mekânsal olarak şekillenmesinde etkili olan dinamiklerden biri de göçtür. Özellikle zorunlu ve birdenbire hazırlıksız bir şekilde yakalanılan göçmenlik halleri ev mekânları üzerinden de çok rahat okunabilmektedir.

Örneğin kent mekânlarında, kentlerin çeperlerinde, otobanlarında, sokaklarında, terk edilmiş gecekondularında yaşamlarını sürdüren göçmen ailelerin oturduğu evlerin Suriyeli ailelere ait olduğu çoğu zaman gözle görülür derecede anlaşılmaktadır. Suriyeli göçmenler daha çok kentin sosyo-ekonomik düzeyin en düşük olduğu mahallerinde ikamet etmektedirler. Kentin en düşük gelir grubuna sahip, daha yoksul kesimlerin kaldığı yerlere gelmiş olmalarına rağmen yine de gelen göçmenler ile yerel halkın arasındaki ekonomik yoksulluk farkı dikkat çekiciydi. Mahalle sakinlerinin evlerinin boyalı, bahçeli, bakımlı nispeten daha sağlam ve kullanışlı duran evlerinin yanında Suriyelilerin kalmak zorunda oldukları evlerin görünüşleri bu farkı anlatmaya yetiyordu. Suriyelilerin kaldıkları evler genellikle siyasi ya da aileler arası kavgalarla terkedilmiş, yakılmış, yıkık dökük olan yerlerdi. Ya da kaçak bir şekilde inşa edilmiş, yerel halktan kimsenin senelerdir boş olmasına rağmen tercih etmedikleri, ancak göçmenlerin şehirdeki diğer yerlere oranla daha düşük kira bedelinin olması sebebiyle ev olarak benimsemek zorunda oldukları evlerdi. Genellikle de kentin yerel halkından 150-350 tl arasında kiraladıkları evlerde oturmaktadırlar. Görüşme yapılan 15 çocuktan ikisi beş ve on katlı apartman dairesinde, diğerleri ise müstakil olup ancak baraka tarzı tek veya iki katlı evlerde kalmaktadır. Apartmanlarda ikamet eden Suriyelilerin evlerinin genellikle oranın halkının çoğunlukta olduğu yerler olması sebebiyle daha düzenli bir görünüme sahipti. Ve apartman dairesinde kalanların evlerine ödedikleri kira bedelleri, diğer baraka tarzı, yakılmış, terkedilmiş aslından neredeyse duvarlardan ibaret gibi olan müstakil tek veya iki

katlı evlerde kalan Suriyelilerin ödedikleri kira bedellerinden daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Bir bütün olarak Suriyelilerin kaldığı evlerin son derece olumsuz ve temel ihtiyaçları karşılama noktasında yetersiz koşullara sahip, savaş ortamından kaçıp geldikten sonra nispeten güvenli olan ancak kaldıkları yapıların her an yıkılmaya ya da evlerin rutubetli ve sıcak, soğuk hava durumlarını tolere edebilecek düzeyde olmamasından dolayı çeşitli hastalıklara sebebiyet vermesi ihtimalinden dolayı da riskli yerler olduğunu söyleyebiliriz.

Görüşme yapmak için gidilen evlerin çoğunda çok az eşya vardı. Birkaç eski minder, halı, birkaç mutfak eşyası ilk göze çarpanlardı. Buzdolabı, çamaşır makinası genellikle yoktu. Çocukların ifadelerinden anlaşılacağı üzere ikamet ettikleri evlerin çok kalabalık bir nüfusa sahip olmalarından kaynaklı kendilerine küçük gelmektedir. Ancak kentin diğer semtlerindeki evlere ya da daha geniş olan evlere göre kira bedelleri düşük olduğundan bu tarz evler tercih edilmek zorunda kalmışlardır. Çocukların bu konudaki ifadelerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

“Evde toplam dört kişi yaşıyoruz. ... 250 lira kira ödüyoruz. ... ”. (M5)

“Evimiz bir iki odadır. Burada beş kardeşimle beraber kalıyoruz.”. (M7)

“Apartmanda kalıyoruz. Ev iki odadır kardeşlerimle biz hepimiz aynı yerde yaşıyoruz, kalkıyoruz aynı yerde yemek yiyoruz. Annem babam diğer odada kalıyorlar.” (M14)

“Evimiz müstakil. Ama evimiz biraz küçüktür”. (M2)

“Evimiz kiradır. 300 liradır.” (M6)

“Ama evimiz çok küçük hepimiz yan yana yaşıyoruz.” (M8)

“Evimiz kiradır. 200 liradır kira. Müstakil ama odaları çok küçük.” (M9)

Görüşmek yapmak için gidilen evlerde yaşayan Suriyeli ailelerin genellikle tek katlı, derme çatma ve terke edilmiş evlerde, mahallelinin vermiş olduğu perde, halı, soba, battaniyelerle ihtiyaçlarının bir kısmını sağladıkları ancak zorunlu pek çok ihtiyaçtan mahrum oldukları görülmüştür. Evlerin camları ya da kapıları kırık, duvarları ise rutubetten kabarmış ve boyası çoktan dökülmüştü. Oturdukları evler genel olarak bir oda, banyo ve mutfaktan ibarettir. Çoğunlukla ayrı bir banyo

bulunmamakla birlikte tuvaletle banyo birdir. Hanede yaşayan nüfus ise 8-13 kişi arasında idi. Aile bireyleri aynı ortamda yatıyor kalkıyor, oyun oynuyorlar, yemek yiyorlardı. Evde duvarlara yaslanmış bulunan birkaç eski yer minderleri hem gündüz oturmak için, hem de gece yatmak için kullanılıyordu. Evlerde onca çocuk yaşamasına karşın eşya sayısı oldukça azdı. Çocukların oyuncakları ellerine iliştirilen anahtarlık, saç fırçaları gibi bazı küçük ıvır zıvır eşyalardan oluşuyordu. Böyle olunca çocukların en büyük ev içindeki eğlenceleri komşularının verdikleri eski tip televizyondan izledikleri çizgi filmlerdi.

3.1.2. Oda Paylaşımı

Katılımcıların aile içerisinde yaşayan nüfus sayısı genellikle fazladır. Araştırmaya katılan çocukların kardeş sayıları 4 ile 13 arasında değişmektedir. Sadece bir çocuk evli olan abisiyle birlikte kalmaktadır. Genel olarak göçmen ailelerin ev halkının nüfus büyüklüğü düşünüldüğünde evlerinin sahip olduğu oda sayısı bakımından genellikle yetersiz olduğundan yukarıdaki temada kısmen bahsedilmiştir. Ancak bu durumun çocukluk üzerindeki belirgin etkisi konuyu detaylandırmayı gerektiriyor. ‘Barınma yoğunluğu’ adı verilen odabaşına düşen nüfus sayısı bu nitel yetersizliğin açık belirtilerinden biridir (Keleş, 1978: 286). Bu faktörden dolayı çocukların ev mekânlarında kısıtlı bir yaşam alanlarının var olduğunu söyleyebiliriz. Suriyeli çocuklar ekonomik sebeplerle zorlukla edindikleri ev mekânlarının olabildiğince küçük ve oda sayısı yetersiz olmasından dolayı pek çok kardeşi ile aynı odayı paylaşmak zorunda kalmışlardır.

“On üç kardeşiz. Evimizde iki tane oda var. Mutfak ve banyo. Bide bahçe. Kardeşlerimle aynı odada uyuyoruz. Küçük kardeşim geceleri ağlıyor çok. Ablam ben sabahları erken kalkıp gürültü yapıyorum diye bana kızıyor”. (M13)

“Sekiz kardeşiz. Ama bir kardeşim daha olacak. Bir de annem ve babam var. Hepimiz aynı yerde yatıyoruz, kalkıyoruz aynı yerde yemek yiyoruz”. (M14)

“Annem ve 9 kardeşimle beraber yaşıyoruz.” (M6)

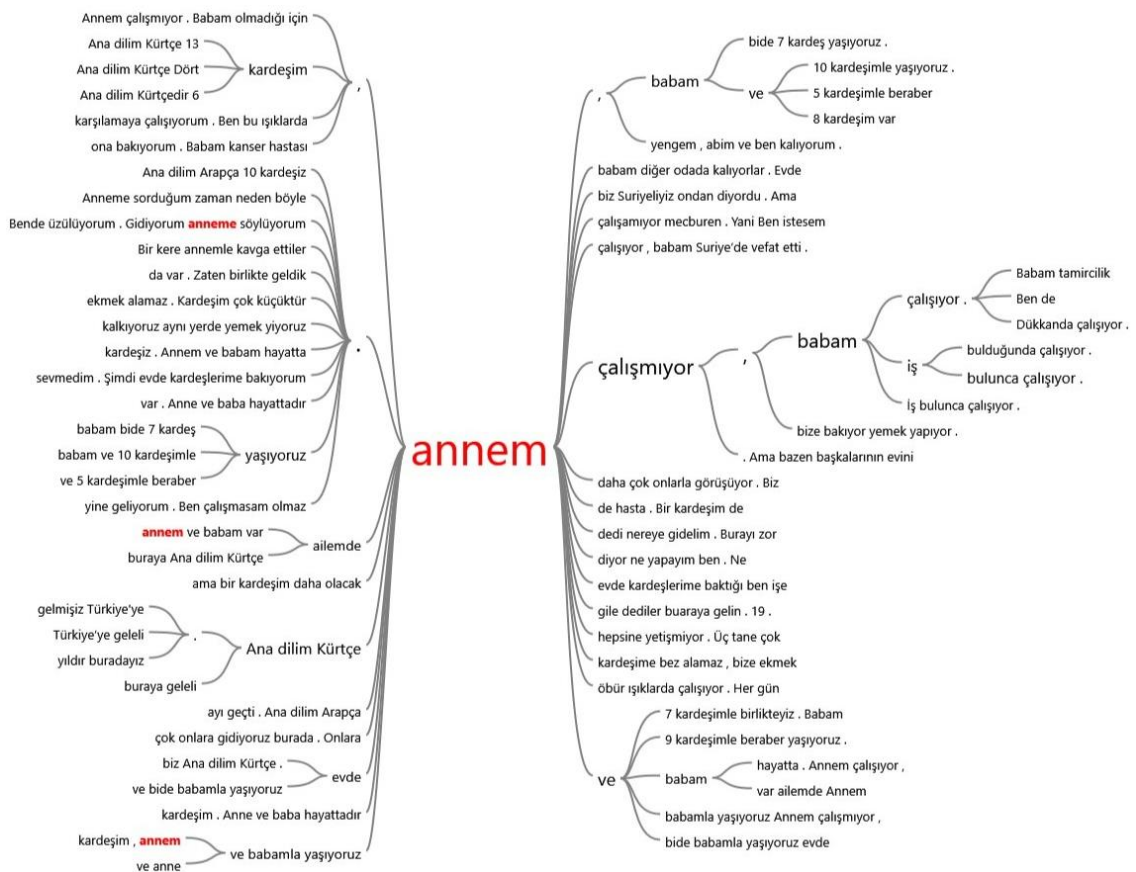
“Evde annem, yengem, abim ve ben kalıyorum. Yani Evde toplam dört kişi yaşıyoruz.” (M5)

“10 kardeşiz. Annem ve babam hayatta.” (M4)

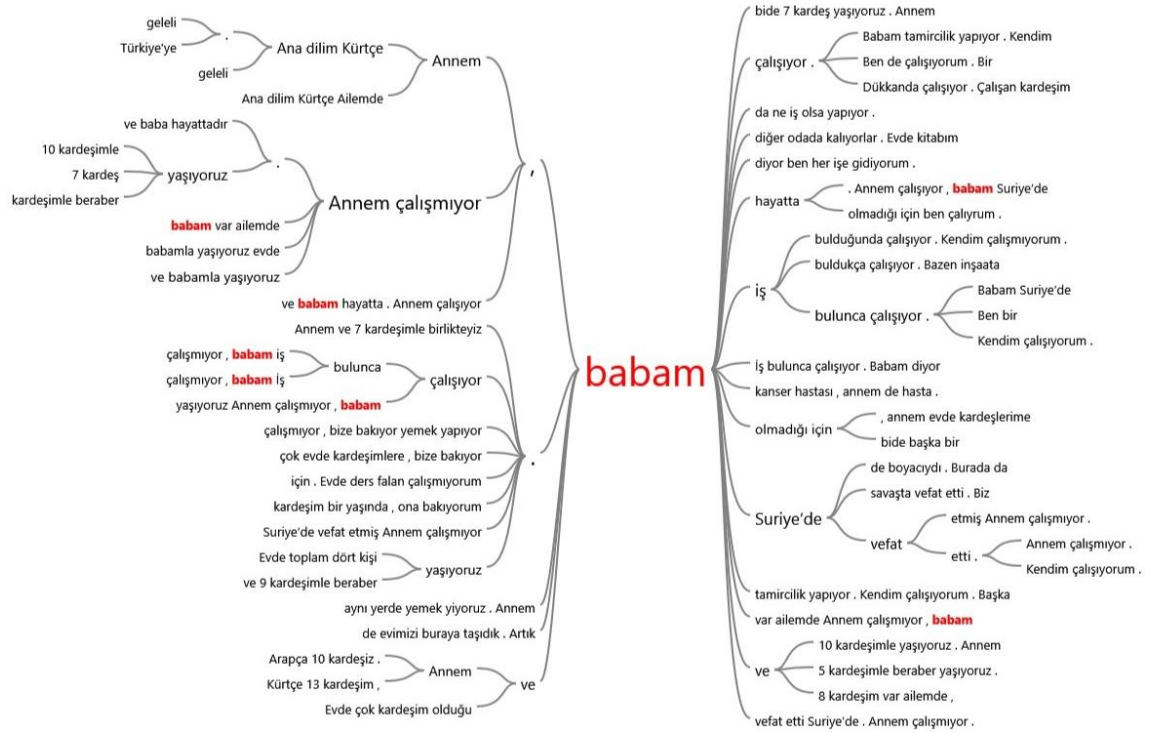
“3 kardeşim var. Anne ve baba hayattadır.” (M3)

Çizilen kelime ilişkilendirme grafiklerinde en çok “annem” ve “babam” kelimelerinin kelime gruplarıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Bu durum da çocukların hayatlarının merkezinde anne ve babalarının olduğunu göstermektedir. Başka bir açıdan da bu durum çocukların sahiplik, yakınlık, bağlılık duygularını en mikro yerden başlayarak geliştirdiklerini göstermektedir. Gelişimsel süreci devam eden çocuk için ilk bağlılığın anne ve babaya geliştirmesi tabii bir durumdur. Önce aile, ev sonra yaşanılan mekân gibi yaşam organizasyonunda aşinalık kazandığı pek çok şey. Tabloda da görüldüğü gibi aile kompozisyonunda anne, baba, kardeş ilk sıralardadır. Sonra da evden dışarıya doğru genişleyen sosyal çevre unsurlarından okul, mahalle gibi odaklar gelmektedir. Tabii bir de bu çevrelerde edindikleri arkadaşları da çocukların algılarında, ifadelerinde önemli bir yer tutmaktadır. Çocuklar kendi bağlılık ve aidiyet hislerini daha çok bu kavramları kullanarak ifade etmişlerdir.

Şekil 3.3: Kelime ilişkilendirme grafiği: Annem

Şekil 3.4: Kelime ilişkilendirme grafiği: Babam

Araştırmaya katılan çocukların ailelerinin gelir durumlarına bakıldığında genel olarak ekonomik sıkıntılarının olduğu görülüyor. Göç etmiş bir aile, babanın olmaması veya düzenli iş bulamaması gibi sebepler görüşme yapılan çocuklardan sekizini çalışmak zorunda kalmasında belirleyici faktörler olmuştur. Yani aile içerisinde yaşanan kayıplarla birlikte aile içi rollerde de değişiklikler olmuştur diyebiliriz. Örneğin babanın alması gereken çalışma sorumluluğunu onun yokluğunda çocuk üstlenmek durumunda kalmıştır. Çalışan sekiz çocukta üçü hem okula gitmekte hem de çalışmaktadır. Çocukların yaptığı işlerin de çoğunlukla simit satmak, geri dönüşüm atıklarını toplamak, mendil satmak, dükkânda çalışmak, araba camı silmek gibi niteliksiz işler olduğu ifade edilmiştir. Görüşmelerde büyük ağabeylerin de benzer şekilde düzenli işlerinin olmadığı görülmektedir. İşlerinin ne olduğu net olmamakla birlikte dükkanlarda çalışan ve en azından düzenli işi olan babaları var olduğu da görülmektedir. Suriye'deyken boyacılık yapan bir babanın Türkiye'de de bu işi sürdürdüğü anlaşılmıştır. Bir çocuğun annesi dışında, diğer çocukların anneleri bir işte çalışmamaktadır. Sadece çocuklardan birisi annesinin temizlik işlerine gittiğini ifade etmiştir. Bu görüşleri destekleyen ifadeler aşağıda yer almaktadır.

“Bir kardeşim. Ağabeyim çalışıyor. Eski eşyaları çöpten topluyor. Sonra onları satıyor. 25 yaşında falan.” M1

“Annem çalışmıyor, babam İş bulunca çalışıyor. Babam diyor ben her işe gidiyorum. İş verseler yeter ki.” (M10)

“Annem çalışmıyor, babam çalışıyor. Babam tamircilik yapıyor.” (M11)

“Annem çalışmıyor, babam iş bulunca çalışıyor. Babam Suriye’de de boyacıydı. Burada da boyama, badana işi çıksa gidiyor. Bazı kardeşlerim de mendil satıyorlar. Yollarda. Arabaların camını siliyorlar.” (M12)

“Çalışan 4 kardeşim var ama. Onlar okula gitmiyorlar. Yani gidemiyorlar işe gittikleri için.” (M13)

“Annem çalışmıyor. Ama bazen başkalarının evini temizlemeye gidiyor. Yani arada sırada. Daha çok evde kardeşimlere, bize bakıyor. Babam da ne iş olsa yapıyor. Eski şeyleri hurdaları tenekeleri falan topluyor satıyor.” (M14)

“Çalışan kardeşim var. Bir tanesi simit satıyor, bir tanesi de mendil.” (M3)

“Kendim çalışıyorum. Evde çok kardeşim olduğu ve babam hayatta olmadığı için ben çalışıyorum.” (M4)

Çocuklardan bazılarının ifadelerinden, çalıştıkları ve ailelerine destek oldukları için gurur duydukları anlaşılıyor. Çocuklardan birisinin anlatımı kardeşlerinin ondan istediği oyuncak vs şeyleri almasından ve onları mutlu görmekten memnuniyet duyduğu anlaşılmaktadır. Bir çocuğun ifadesinden de bu durumun tersine sorumluluğunun (daha doğrusu çocukluktan kaynaklı sorumsuzluğunun) çok ötesinde bilinçle çalışmak istemese bile işe gitmesi gerektiği hissini taşıdığını anlıyoruz:

“Okuldan geldikten sonra her gün aynı saatlerde işe çıkıyorum. Akşam eve döndüğümde kardeşlerime dükkandan bir şeyler alabileceğim için seviniyorum. Küçük kardeşlerim bazen abe benden top, şeker almamı istiyorlar. O yüzden akşam kardeşlerim ben eve gidince onlar da seviniyorlar.” (M8)

“Bazen sıkılıyorum, yapmak istemiyorum. Ama sonra yarın olunca yine geliyorum. Ben çalışsam olmaz. Annem kardeşime bez alamaz, bize ekmek alamaz. Kardeşim çok küçüktür. Annem çalışmıyor mecburen. Yani Ben istesem de istemsem de bir çalışıyorum, her gün.” (M9)

Bu ifadelerden ailelerinin yaşadığı ekonomik sıkıntıların çocuklar tarafından doğrudan algılandığı ve çocukların ailenin ekonomik sorunlarından kendilerinin de sorumlu olduklarını düşündükleri görülmüştür. Aile kompozisyonunda genellikle babaların aldığı çalışma rol ve sorumluluğunu babalarının kaybından sonra Suriyeli çocuklar çok küçük yaşlarda almak zorunda kalmışlardır. Özellikle

aile bireyleri arasındaki en büyük çocuklarda ailesinin ve kardeşlerinin eksikliklerini ve ihtiyaçlarını kendi sorumluluk alanlarında görmeleri daha bariz bir durumdu. Ancak bu faktörler ruhsal, bedensel, zihinsel olarak gelişimsel dönemi örselenmiş/örselenen bir çocukluk gerçeğini ciddi bir sosyal problem olarak karşımıza çıkarmaktadır.

3.2. SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN “OKUL, MAHALLE VE KENT YAŞAMINA UYUMU”

Okul, Mahalle ve Kent Yaşamına Uyum teması altında, tanıdık olması, dil, sosyo-kültürel ilişkiler, arkadaşlık, okul, yoksulluk, mekâna mecbur olma ve mekân sevgisi biçimde isimlendirilen sekiz alt tema yer almaktadır. Böylece teorik kısımda bahsedilen komşuluğun, ortak geçmiş sahip insanların aynı yerde kümelenmelerinin, akrabalık-tandıklık ilişkisinin, arkadaşlık, okul, mahalle, kentin sosyal ve ekonomik yapısı gibi unsurların Suriyeli göçmenlerin sosyal uyumlarında belirleyiciliğine ve etki boyutuna bakılacaktır.

Sosyal uyum durumlarının ortaya konması araştırmanın gidişatına anlam katacaktır. Çünkü Türkiye’deki Suriyeli göçmenler hususu en başta bir sosyal uyum problemidir zaten. Suriyeli göçmenler ile yerel toplum arasındaki farklı dil, kültürel yapı ve hayat biçiminden kaynaklı olan problemler yerel reaksiyonun en önemli sebebidir (Orsam, 2015: 16). Bu düşünceden yola çıkan çalışmada göçle birlikte mekânsal kompozisyonunun alt üst olmasını deneyimleyen göçmen çocukların çeşitli konulardaki (yeni mekân deneyimi, sosyal çevre uyum sürecinde) göç sonucu gelinen yaşam anlayışına ve mekâna aidiyet geliştirebilmek ya da uyum sağlamadaki faktörlerin neler olduğu sorunsalını Suriyeli göçmen çocukların gözünden cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.5: Okul, Mahalle ve Kent Yaşamına Uyum tema haritası

3.2.1. Tanıdıklık İlişkisi

Göçmen çocukların yaşadıkları ve ikamet ettikleri ev ve mahalle kompozisyonlarına bakıldığında bu örüntünün oluşmasında toplumsal, politik ekonomik gibi pek çok faktörün temel birer belirleyici olduğu görülmüştür. Bu durum göç olgusunun fiziki yapı olduğu kadar toplumsal çevre üzerinde de değişikliklere sebep olan bir belirleyici olduğuna vurgu yapar. Bu araştırmada katılımcıların yarısından fazlası Batman'da akrabalarının olduğunu belirtmişlerdir. Bu akrabalar da Suriye'den ya birlikte ya da öncesinde göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Çocukların akrabalarıyla ilgili ifadelerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Bizim oturduğumuz aynı mahallede dayımlar, halamlar da var. Zaten birlikte geldik. Annem daha çok onlarla görüşüyor. Biz en çok onlara gidiyoruz”. (M3)

“Burada akrabalarımız değil ama Suriye'den tanıdıklarımız var. Onlar bizi buraya gelelim diye çağırdılar, biz de buraya geldik.” M1

“Mahallemizde iki tane teyzem de var. Onlar mahallenin başındaki evde kalıyorlar.” (M10)

“... Amcamgil var. Orada (Farklı bir mahalle). Biz burada ev bulduk. Önce onlar gelmişlerdi Türkiye. Sonra biz de geldik.” (M11)

“Oturduğumuz bu mahalle değil batmanın başka bir mahallesinde oturan tanıdıklarımız var.” (M12)

Suriyeliler ilk başta kendileri gibi olan göçmenlerin olduğu ortamlarda kümelenmelerle bir araya gelmişlerdir. Yukarıdaki alıntılardan anlaşılacağı gibi göçmen çocukların ortak geçmişe sahip tanıdıklarının veya akrabalarla birlikte olması durumunun onların uyumuna olumlu etkide bulunduğu görülmüştür. Çocuklar en çok oyun oynadıkları, iletişim kurdukları arkadaşların kendi ailesinin tanıdıkları olduğunu belirtmişlerdir. Çocukların kendileri gibi ortak bir geçmişten gelen arkadaşlarının ya da akrabalarının olması onlar için olumlu bir şeydir. Yani başka mekânlara ve başka kültür formlarına dâhil olan insanların fiziki ve hissi mesafeleri kendileri gibi olan bireylerle birbirini sağlamlaştırmasında ya da eksik hissetmesinde önemli gerçeklik olarak kendini var etmiştir. Çünkü tanıdık ya da akrabalık ilişkilerinin varlığı ve buna içkin unsurlar güçlendirici birliktelikler sağlamaktadır. Netice itibariyle, görüşülen göçmenlerin ortak özelliği, genellikle

geldikleri yeri tercih etmelerinde tanıdıklıkların varlığı, onlara haber vermeleri gibi özelliklerin olmasıdır.

Ancak bununla birlikte her ne kadar akrabalık ve tanıdıklık ilişkilerinin varlığı göçmenleri mekânsal farklılığı ve uyum sürecinde onları rahatlatan bir faktör olsa da bir yandan da göçmenlerin geldiklerin kültürel örüntüye dahil olmalarını geciktirebileceğini söyleyebiliriz. Bu durum sosyal uyumun sağlanması noktasında olumsuz bir durum gibi görünse de aynı zamanda kültürel yok olmanın önünde de engelleyici bir faktör olarak pozitif aynı zamanda da geldikleri yabancı ortama alışmalarını kolaylaştırıcı bir durumdur.

3.2.2. Dil

Görüşme sonuçlarına bakıldığında göçmenlerin Batmanda yoğun olarak Kürtlerin yaşadığı bölgelerde ikamet ettikleri görülmektedir. Görüşülen kişilerin yarısı Suriye'nin Halep şehrinden diğer yarısı da Suriye'nin Qamişlo şehrinden gelmişlerdi. Katılımcıların çoğu bölge halkıyla iletişim kurmakta zorluk çekmediğini belirtmiştir. Suriye'nin Halep şehrinden gelen Arapça konuşan göçmenlerdense Qamişlo'dan gelip Kürtçe konuşan halkın bölge halkıyla daha hızlı bir uyum sürecinin içerisinde oldukları anlaşılmıştır. Görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla Kürtçe konuşan göçmenler bölge halkıyla dışarda rahatça konuşabilmekte, sosyal ilişkiler kurabilmekte ve iş yerlerinde çalışmalarını daha kolay olabilmektedir. Çocuklar Türkçe ve Kürtçe bilmelerinin işe girmede bir tercih sebebi olduğunu söylemişlerdir.

“Ben Qamişlo'luyum. Buraya geleli iki ay oldu. Ana dilim Kürtçe. Mahallemi seviyorum. Mahallemde bizimle birlikte Suriye'den gelen arkadaşlarım var. Bu mahalledeki çocuklarla da anlaşıyorum konuşuyorum ama en çok bizimle gelen arkadaşlarımla görüşüyorum, anlaşıyorum.” (M2)

“Mahallemizi seviyorum. Yani annem de seviyor. Biz Kürtçe konuşuyoruz. Onlar bizim konuştuğum dili biliyorlar. Benim arkadaşlarım da biliyor. O yüzden sorun olmuyor.” (M11)

Suriyeli göçmenlerin geldikleri bölge itibariyle etnik yapısı genellikle Kürtlerden oluşmakta ve Arap nüfusu pek az sayıda bulunmaktadır. Bu nedenden dolayı da

ancak Arapça bilen çocukların (M1) kendilerini geldikleri ortama yabancı hissettiği ve geldikleri yere alışmalarında zorlayıcı bir unsur olduğu anlaşılmıştır. Başka bir ifade ile göçmen çocukların geldikleri yerle aralarında anadil farkının olması durumunun onların iletişimlerini ve sosyal ilişkilerini güçleştirmede bir belirleyici olduğu görülmüştür. Aşağıdaki alıntılarda Arapça dilinde konuşan çocukların dil unsuru ile ilgili olumlu ve olumsuz ifadeleri yer almaktadır:

“Ben Halep’ten buraya geleli üç sene oldu. Anadilim Arapça. Kürtçe bilmiyorum. Mahalledeki arkadaşlarımı sevmiyorum valla. Onlar beni fakir olduğum için bide dilim farklı olduğu için beni anlamıyorlar, benle dalga geçiyorlar, bana küfür ediyorlar, benle kavga ediyorlar. Burada iki tane arkadaşım var onlar da Suriyelidir”. M1

“Şimdi burada arkadaşlarım da değişti. Ben konuşuyorum onlar beni anlamıyor. Ama azıcık öğrendim Türkçe. Ama mahalledeki çocukları seviyorum. Ama benim kendi arkadaşlarım Suriye’de kaldılar. Hatta arkadaşlarımdan bir tanesi savaşta vefat etti.” (M4)

Yukarıda verilen iki alıntıda da çocukların anadilleri Arapça olmasından kaynaklı iletişimlerinde sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Etnik duruma göre sosyal ilişki durumlarına bakıldığında, araştırmaya katılan Kürt kökenli Suriyeli çocukların bölge halkıyla ana dil benzerliğinden dolayı daha fazla anlaştıklarını belirtmişlerdir.

“Mahallemizi seviyorum. Çünkü Bu şehirdeki insanlarla anlaşıyorum yani benim konuştuğum dili anlıyorlar, ben de onları. Onlar da Kürtçe biliyorlar” (M14)

Anadili Kürtçe olan katılımcıların, anadili Arapça olan katılımcılara oranla kentin halkını kültürel olarak kendilerine daha yakın buldukları tespit edilmiştir. Bu durum çocukların genel olarak geldikleri yere karşı kendilerini yakın hissetmelerinde ya da geldikleri yeri benimseyebilmelerinde dil bileşeni, kültürel benzerlik gibi hususların önemli birer belirleyici olduğunu gösterir.

Çocukların anlatımlarında açıkça görülmektedir ki; konuşulan anadilin yeni gelinen sosyal çevreye alışmada önemli bir unsurdur. Başka bir ifade ile bu durum toplumsal uyumun sağlanmasında dil unsurunun farklılığının ya da

benzerliğinin önemli bir belirleyici olduğuna adres göstermektedir. Bu noktada kültürel bir unsur olarak dilin tek başına birleştirici ve standartlaştırıcı bir rolünün olmadığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda kültür katmanlaştırıcı ve eşitsizlik oluşturan bir etkiye de sahiptir (Assman, 2018: 158). Dil olgusunun önemli bir kültürel ve sosyal gerçeklik olduğunu düşünürsek dil kültürlerin farklılığını vurgulayan belki de göze çarpan ilk farklılık olarak karşımıza çıkar. Bu da kuşkusuz sosyal uyumu sağlamada dil faktörünün göz ardı edilemez engelleyici ya da kolaylaştırıcı rolüne vurgu yapar.

3.2.3. Sosyo Kültürel İlişkiler

Araştırmada katılımcıların çoğunluğu Batmanda ayrımcılık-ırkçılıkla karşılaşmadığını belirtmişlerdir. Görüşme yapılan çocuklar arasında bazıları ancak Arapça bildikleri için ya da hâkim dili bilmemesinden kaynaklı mahallesindeki çocuklarla bir anlaşamama ve dışlanma sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir.

“Bu binadaki komşularımız bazen bize gürültü yapıyoruz diye kızıyorlar. Bir kere annemle kavga ettiler. Annem dedi nereye gidelim. Burayı zor bulmuşuz. Bizim elimizde değil. 10 nüfusa sahibiz, ses nasıl olmasın”. (M12)

“Buradaki çocukları seviyorum aslında. Ama kavga ettiğimiz zaman bana hemen ismimle değil Suriyeli şeklinde sesleniyorlar. Ben de üzülüyorum. Sanki ben suçluyum hissediyorum. Bir çocuğa bir keresinde iteleyip yere düşürdüm. O da ağladı. Gitti abesine söyledi. Abesi de geldi beni ittirdi. Zoruma gitmişti.” (M15)

Anlaşıldığı gibi çocuklar daha çok dil bilmemesinden kaynaklı bir uyumsuzluk ve sorun yaşamaktadırlar.

Çocukların sosyal ilişkiler üzerine genel olarak ifade ettikleri ise mahalledeki komşularının kendilerine yardım ettikleri, onlara iyi davrandıkları şeklindedir.

“İlk zamanlar bu eve geldiğimizde üstümüzdeki kıyafetlerden başka bir şeyimiz yoktu. Paramız da pek yoktu. Bence komşularımız bize üzüldüler. Mahallemizdeki komşularımız bize televizyon, dolap verdiler. Hatta bana bir keresinde ayakkabı verdiler. Çok sevinmiştim yani. Bize yardım ettiler. Bence yani iyi insanlardır”. (M8)

Batmanda yaşayan Suriyeli göçmen çocukların genel olarak sosyal dışlanma problemi ile karşılaşmaması durumu kuramsal yaklaşımda bahsedildiği gibi, gelinen yerdeki dil ve etnik boyutlarda kültürel bir benzerliğin olması gerçeğidir. Batman bölge ve kültürel dokusu itibariyle Kürt, Arap ve az sayıda da Ezidilerin bir arada buldukları bir kenttir. Bu çok kültürlü yapısı yereldeki halkın gelen göçmenlere karşı kendilerini uzak ve yabancı hissetmemesinde etkili olan bir faktör olmuştur. Çoğunluk da katılımcılar bölge halkının kendilerine yaklaşımlarını 'iyi' bulduğunu belirtmişlerdir.

3.2.4. Arkadaşlık

Suriyeli çocukların Batmanlı çocuklarla sosyal ilişki durumuna baktığımızda; araştırmaya katılan çocuklar yaşadıkları şehirdeki çocuklarla ilişkisinin çoğunlukla 'iyi' olduğunu belirtmişlerdir. Ancak Suriyeli kimliklerinden ve ekonomik durumlarından ötürü hor görüldüklerini, dışlandıklarını dile getiren çocuklar da olmuştur. Yoğun olumsuzluk ifade eden çocukların anadillerinin Arapça olduğu görülmektedir. Anadili Kürtçe olanların ise çoğunlukla durumlarından memnun oldukları anlaşılıyor. Buradan hareketle arkadaşlık ilişkilerinde de dilin çok önemli bir belirleyici olduğu söylenebilir. Bununla birlikte okulun arkadaşlık ilişkilerini geliştirdiği, orada dil öğrendikleri için arkadaş bulmayı kolaylaştırdığı görülmektedir.

"Halep'ten geldik buraya. Arapça konuşuyorum. Ama buradaki çocuklar beni anlamıyorlar. Benle alay ediyorlar, hepsi toplanıp bana gülüyorlar. Ara sıra bana Suri Suri diyorlar. Ben de üzülüyorum. Gidiyorum anneme söylüyorum. Annem diyor ne yapayım ben. Ne diyeyim onlara. Sen ses çıkarma diyor bana. Sonra yarın olunca yine gidiyorum onların arasına". M1

"Mahallemi seviyorum, okulumu da. Buradaki çocuklarla anlaşıyorum. Arkadaşlarımla birlikte düğünlere gidiyoruz, beraber geziyoruz. Bence batman çok güzel bir şehir". (M6)

Bu iki alıntı aktardığımız çocukların ana dilleri Arapçadır. Bir tanesi çocukların kendisini dışlamasını, kendisiyle arkadaşlık etmek istememelerinin sebebini kendisinin Suriyeli olmasına ve onların dilini Kürtçeyi veya Türkçeyi bilmemesine bağlamaktadır. Bu yüzden onları sevmiyor ve onlarla kavga ediyor. Ancak ikinci

alıntı yapılan çocuk anadili Arapça olmasına rağmen kısa zamanda Türkçe öğrenmiş ve o buradaki arkadaşlarıyla iyi anlaşmış olduğunu ifade etmiştir.

Aşağıdaki dört alıntı da anadili Kürtçe olan, bir miktar Türkçe de öğrenmiş çocukların ifadelerine dayanmaktadır.

“Ama sonra okula başlayınca arkadaşım olmaya başladı. Bu mahallede de aynı okula gittiğim arkadaşlarım var. Onlarla birlikte oyun oynuyoruz, beraber okula gidiyoruz.” (M7)

“Okulla gitmeyi işe gitmekten daha çok seviyorum orada arkadaşlarım var. Top oynuyoruz. Oyun oynuyoruz.” (M8)

“Şimdi burada arkadaşlarım da değişti. Ama mahalledeki çocukları seviyorum.” (M11)

“Mahallemiz güzeldir. Burada yeni arkadaşlarım var artık. Onlarla oyun oynuyoruz.” (M13)

Çocuklara sonradan dâhil oldukları yeni toplumsal çevreye adapte olup olmadıklarını öğrenmek ve başka bir ev mekânını nasıl deneyimlediklerini öğrenmek adına evlerini, mahallelerini sevip sevmedikleri sorulmuştur. Genel itibariyle çocukların verdikleri cevaplar olumlu yönde olmakla birlikte hafızalarında geçmişte bıraktıkları arkadaşlıklar ve ilişkilerine dair özelemlerinin olduğu anlaşılmıştır. Onlara arkalarında bıraktıkları yaşama dair sorular yöneltmeme rağmen kendileri eski arkadaşlarından bir şekilde bahsetmişlerdir. Burada da arkadaş edinmelerine rağmen, geçmişe özelemleri çok net anlaşılıyordu. Çocukların bazılarının bu konudaki ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

“Suriye daha güzeldi. Orada arkadaşlarım vardı.” M1

“Burayı seviyor muyum bilmiyorum. Ama eski geldiğimiz yer daha güzeldi. Bizim gerçek ev oradaydı. 4 Ama benim kendi arkadaşlarım Suriye’de kaldılar. Hatta arkadaşlarımdan bir tanesi savaşta vefat etti”. (M4)

“Önce evimi sevmiyordum. Geldiğimiz yere geri dönmek istiyordum. Orada da durumumuz iyi değildi ama ben orayı seviyordum. Artık alıştım ama”. (M5)

“Ama benim arkadaşlarım, bide akrabalarımız hepsi Suriye’de kaldılar.” (M10)

“Ama bizim eski geldiğimiz mahalle daha güzeldi. Orayı daha çok seviyordum.” (M12)

“Mahallemiz güzeldir. Burada yeni arkadaşlarım var artık. Onlarla oyun oynuyoruz. Ama benim daha çok arkadaşım vardı Suriye’de.” (M13)

“Bizim asıl evimiz orada. Benim arkadaşlarım. Herkes. Yani amcamın çocukları. Yani buradansa orası daha güzel.” (M15)

Anlaşılan o ki Suriyeli göçmen çocukların deneyimledikleri şey mekânsal farklılaşmanın da ilerisinde bir durumdur. En başta dünyaya gözlerini açtiklarından beri geride bıraktıkları kültürün ve toplumsalın formlarını deneyimlemişlerdir. Şimdi ise bambaşka, daha önce aşına olmadıkları bir ev ve çevresi ile karşılaşmışlardır. Artık onların zihinlerindeki ev kavramının çok farklı bir hatırası vardır. Terk ettikleri ev sanki bir daha gelmeyecekti. Yani hafızalarındaki ev deneyimi ile şimdi deneyimledikleri ev deneyimi çok farklıdır. Yitip giden evleri, arkadaşları ama sevmek zorunda olduğu yeni arkadaşlıklar yeni bir çevre. Çocukların bu hissiyatlarından anlaşılıyor ki geldikleri yerde farklı olduklarının farkındadırlar. Bunlara dayanarak çocuklarda bir mekân algısı var olduğunu söyleyebiliriz ve bu algı farklılaştığı zaman çocuğun yeni mekânsal ve kültürel forma alışma süreci çocukta duygusal ve sosyal anlamlarda bölüntülere sebep olmaktadır. Mekânsal aidiyet duygusundaki bu bunalım hali gelişim dönemindeki çocuk açısından olumsuz bir etki yaratması anlamına gelmektedir.

3.2.5. Okul

Çocukların okullarına tekrar dönmelerine imkân vermek, savaş gibi ortamların yıkıcı etkisiyle alışmış oldukları yaşam örüntüsünden edilen çocuklar için sağlanabilecek en önemli desteklerdendir. Bütün çocuklar için olmazsa olmaz bir hak olan eğitim, travma mağduriyetini deneyimlemiş çocukların toplumsal rollerine geri dönebilmeleri yönünden önemli bir unsurdur. Çünkü okul ve sınıf ortamları çocuklar için öngörülebilir rutinler sağlayarak, hayata dair bir daimilik hissi edindirir. Bunun yanı sıra, böyle bir ortamın koşullandığı tutarlı kurallar ve açık beklentiler çocuğa çizgileri belli olan güven veren bir strüktür sağlar.

Katılımcıların okul mekânlarıyla ilişkilerine bakıldığında, çocukların sekizinin okula gittiği, yedisinin ise gitmediği görülmektedir. Kız çocukların birisi okula giderken, üçü gitmemektedir. Okula giden göçmen çocukların gitmeyenlere göre

sosyal hayata daha adapte oldukları, sosyal çevresine yaşadığı çevreye, mekâna dair farkındalığı olduğu görülmüştür. Ancak okula gitmeyen çocukların mekânı kendileme ya da geldikleri yere modifikasyonunun daha güç olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda çocukların sosyalizasyon sürecinde okul deneyimi önemli bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmıştır.

Daha açık ifade ile yeni bir yaşam kompozisyonuna uyum sağlamada okula giden çocukların gitmeyenlere göre geldikleri yere daha fazla adaptasyon saptadığı görülmüştür. Ve okula giden çocukların olumlu veya olumsuz yeni çevresine ilişkin fikirleri varken, okula gitmeyen çocukların yaklaşımları daha çok tarafsızdı. Genel olarak okula gitmeyen kız çocuklarının şehir halkıyla ilgili pek bir fikri olmamakla birlikte genellikle güzel bir şehir, güzel bir ülke olarak tanımlamaktadırlar. Kız çocukların okula gitmeme nedenlerine ilişkin görüşleri de aşağıdaki iki örnek üzerinden anlaşılabilir.

“Buraya geleli bir buçuk sene oldu. Halep’ten geldim. Okula gitmiyorum. Mahalleimde arkadaşlarım yok, sadece kardeşlerimle ilgileniyorum. Hepsinden en büyük benim. En küçük kardeşim bir yaşında, ona bakıyorum. Bir kardeşim de çok yaramaz. Bu yüzden hiç dışarı çıkamıyorum. Hep evdeyim. Türkçe öğrenemedim daha. Yaşadığım şehri seviyorum” (M2)

“Okula gitmiyorum. Evde benden küçük 9 kardeşim var. Annem hepsine yetişemiyor. Bu mahallede arkadaşlarım yok. Ama mahallemi de yaşadığım şehir de bence güzel, sakindir sanki”. (M6)

Çocukların ifadeleri göstermektedir ki özellikle ailelerin çok çocuklu olması, küçük yaşta kardeşlerinin olması gibi faktörler erkekleri çalışmaya yönlendirirken kızları da ev işlerine ve anneye yardıma yönlendirmiştir. Bu durum göçmen çocukların okul gibi pozitif bir uyarıcıdan uzak kalmasına sebep olmaktadır. Öyle ki okul çocuğun sosyalleşebileceği kolektif mekânlardandır. Özellikle çatışma/savaş ortamlarından gelip yeni bir yaşama adapte olmaya çalışan çocuklar için okulun anlamı sadece eğitim değildir. Okulun aynı zamanda çocukların kaos ortamından çıkarak normalleşmelerine ve rutine alışmalarına da yarayan bir işlevi vardır. Suriyeli çocuklar arasında okula giden çocuklar yaşadığı şehre ve geldikleri çevreye dair fikirleri daha olumludur. Özellikle aynı okula giden Suriyeli göçmen çocukların kendilerine benzer bir geçmişten gelen arkadaşlarının olması da onları sadece kendilerinin bunun yaşamadığını, aynı deneyimi yaşamış insanların da

bulunduğu algısını yarattığından kendilerini yalnız hissetmelerini önüne geçmektedir. Bunlara ek olarak okul çocukların yeni arkadaş edindikleri, yaşlarının gereği oyun oynayabildikleri, eğlenebildikleri mekânlardır. Bu durum çocukların ifadelerine yansımıştır.

“Ama sonra okula başlayınca arkadaşım olmaya başladı. Bu mahallede de aynı okula gittiğim arkadaşlarım var. Onlarla birlikte oyun oynuyoruz, beraber okula gidiyoruz.” (M7)

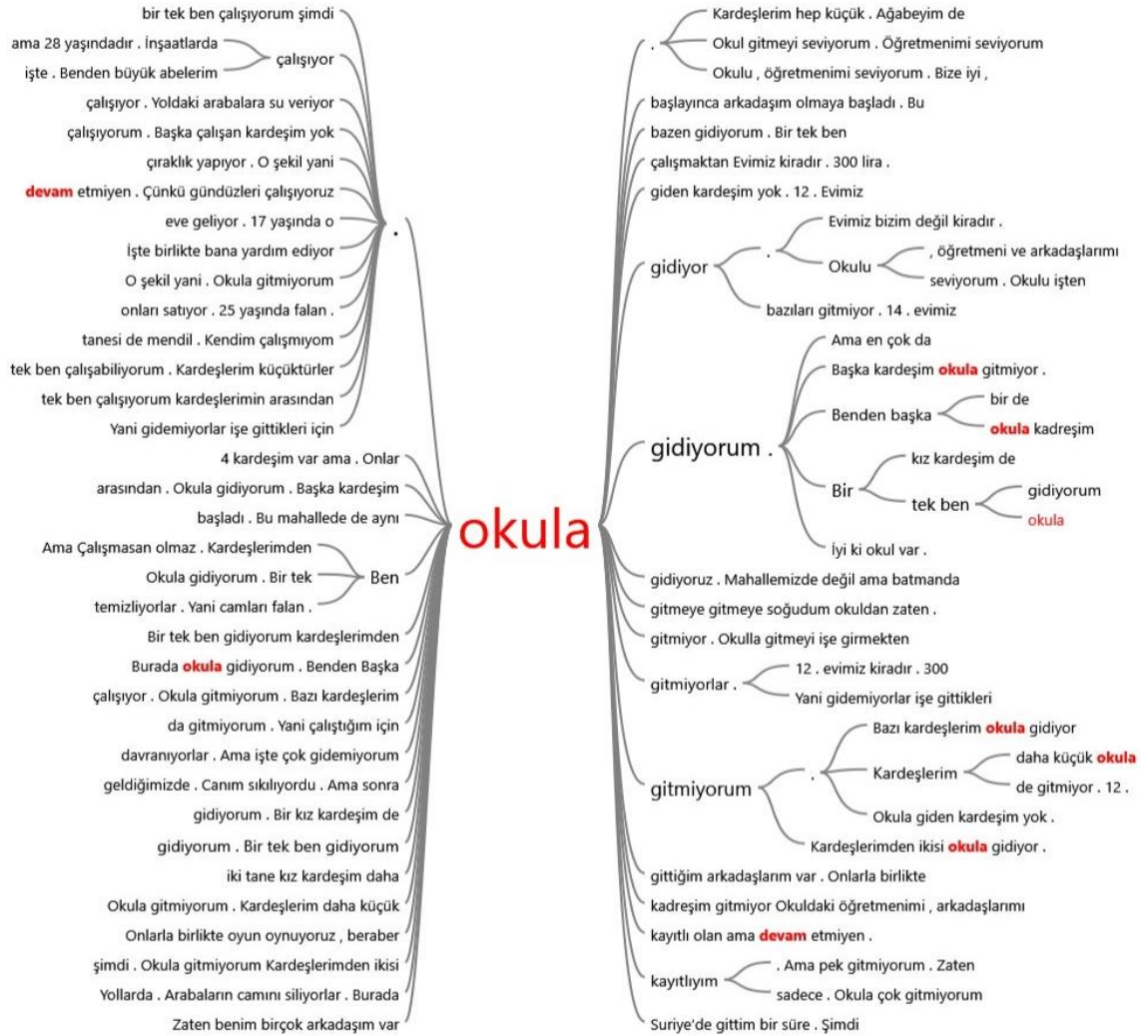
“Okulla gitmeyi işe girmekten daha çok seviyorum orada arkadaşlarım var. Top oynuyoruz. Oyun oynuyoruz.” (M8)

“Ben Türkiye’ye iki aydır gelmişim. Burada okula gidiyorum. Okuldaki öğretmenimi, arkadaşlarımı seviyorum. Öğretmenim çok iyi, onunla anlaşıyoruz. Bize iyi davranıyorlar”. (M13)

Erkek çocukların okula gitmeseler de şehirde çalıştıkları için kendi durumlarının daha çok farkında oldukları ve yaşadığı şehir hakkında daha çok bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Diğer bir deyişle erkek göçmen çocuklar sosyal hayat içerisinde fazlaca yer alması, iş dünyasında da fazlaca yer kaplaması gibi sebeplerle şehir halkıyla ilişkiler ve etkileşimsellik noktasında daha yoğun iletişim kurması dolayısıyla yerleşik halkın kültürünü daha fazla tanımlayabilmektedirler.

“Babam Suriye’deyken vefat etti. Biz de akrabalarımızla buraya geldik. Yedi kardeşim var. Annem onlara bakıyor. Ben de simit satıyorum. Bu şehirdeki insanlarla anlaşıyorum yani benim konuştuğum dili anlıyorlar, ben de onları”. (M9)

Aşağıda yer alan okul kelimesine ait kelime ilişkilendirme grafiği okulun çocuğun hayatının merkezinde olduğunu gösteriyor (Bkz. Şekil 3.6). Şekil 3.2’deki grafikte de anne, baba ile birlikte okulun en çok tekrar eden kelime olduğu görülebilir.

Şekil 3.6: Kelime ilişkilendirme grafiği: Okula

3.2.6. Yoksulluk

Günümüzde ev ile okul arasına sıkışan gündelik hayatı mekân içerisinde geçen çocuk deneyimleri bir gerçekliktir. Çocukların bu yaşam öykülerini deneyimlemeleri; fiziksel, sosyal, psikolojik olarak çocuğun iyilik hali gereği çocukluğun dışında kalmaktadır. Bu durum çocukluk sürecinin sağlıklı bir şekilde geçirilmesinde mekân kullanımının önemli bir gerçeklik olduğunu gösterirken mekâna da daha fazla anlam yüklemektedir. Bu mekân olgusuna ev özelinde baktığımızda da ev, en başta çocuğun sosyalleşmesinin başladığı yer olarak önemli bir yerdir. Ancak her ne kadar ev ve okul arasında geçen çocukluk deneyimi çocuğun gelişimsel dönemine uygun değilse aynı şekilde bir işte

çalışıyor olması da bilişsel, fiziksel gelişimine uygun değildir. Araştırma bulguları Suriyeli çocukların yoğun bir şekilde iş yaşamına katıldığını göstermiştir. Göçmen çocukların çalışması olgusunda toplumsal ve politik sürecin bir sonucu olarak kentte ciddi ölçüde oluşan maddi yoksunluk sebebiyle ortaya çıktığını göstermektedir.

“Buraya geleli üç ay oldu. Gelir gelmez çalışmaya başladım. Bu ışıklarda çalışıyorum. Arabalar kırmızı ışıktaki durunca arabalarını temizliyorum. Para kazanıyorum böyle. Buradakiler bana kızmıyorlar”. (M4)

“Babam yok. Annem kardeşlerime bakıyor. Ben okula kayıtlıyım. Ama pek gitmiyorum. Zaten benim birçok arkadaşım var okula kayıtlı olan ama devam etmiyen. Çünkü gündüzleri çalışıyoruz. Okula gitmeye gitmeye soğudum okuldan zaten. Çalışmak daha güzel, para kazanıyorsun”. (M9)

“Okula gidiyorum. Saat ikide eve gelip yemek yedikten sonra işe gidiyorum. Akşam da saat on da geliyorum eve. Ben çalıştığım halde çok zor geçiniyoruz. Ben isterim diğer çocuklarla top oynamak ama oynuyorum bazen. Ama en çok da çalışıyorum mecburen. Çalışırken yorulmuyorum, ama bazen üzülüyorum. Keşke paramız olsaydı daha çok”. (M8)

Bu örneklerde de görüldüğü gibi, çocukların anlatılarında detaylandırılmış ekonomik şiddet öyküleri sıkça ortaya çıkmaktadır. Araştırma bulguları maddi yoksulluk nedeniyle çalışmak zorunda olan çocukların okula kayıtlı olsalar bile okula çok az gittiklerini, önceliklerinin para kazanmak olduğunu göstermiştir. Bu durum ekonomik sıkıntıların çocuklar tarafından doğrudan algılandığı ve çocukların ailenin ekonomik sorunlarından kendilerinin de sorumlu olduklarını düşündüklerini ortaya koymasından önemlidir. Okuldan çıktıktan sonra erkek çocuklar evde yemeğini yedikten hemen sonra da işe çıktıklarını belirtmişlerdir. Çalışan çocukların gönüllü çalışıp çalışmadığı konusunda sorulan soruları, çocuklar kendi istekleriyle çalıştıkları yönünde yanıtlamışlardır.

Bakılan yerde görülen bir çocuğun Suriyeli olduğu sadece fiziken de olsa anlaşılmaktadır. Ondan başkası olamaz. Cadde, otobanlar çocukların sadece iş amaçlı değil, aynı zamanda serbest zamanlarını geçirdikleri ve oyun oynamak için de bu mekânları kullandıkları yerler olduğu görülmüştür. Görüşülen çocukların çoğunluğunun, evlerinde kendilerinden küçük çok sayıda kardeşlerinin olması ve babalarının kaybetmiş olmaları gibi nedenlerle çalışma hayatına girdikleri görülmüştür:

“Ben bu ışıklarda, annem öbür ışıklarda çalışıyor. Her gün buraya geliyoruz. Ben seviyorum burayı. Arkadaşlarım da var burada benim gibi. Sıkılmıyorum ondan”. (M4)

Çocukların zihinsel, fiziksel ve ruhsal anlamlarda iyiliği gereği sahip olması gereken minimumun ihtiyaçların karşılanamaması sağlıksız bir gelişim sürecini koştulamaktadır. Daha doğrusu bu çocukluk süreçleri bir karmaşaya, mahkumiyete hapsolür. Çünkü daha fiziki ve düşünsel olarak henüz gelişimsel süreçlerini tamamlamamışlarken yetişkin rollerini kendilerine sorumluluk edinmişlerdir. Hakeza çocukluk gereği oyun oynama, eğlenme, eğitim fırsatları onlara ait olmayan sebeplerle sınırlandırılmıştır. Bu durum çocuğun doğal bir şekilde ilişkilenebileceği gereken okul, oyun, oyuncak gibi pozitif uyarıcılardan mahrum olması çocukluk deneyimini olumsuz anlamda etkileyen bir belirleyicidir. Çocuğun yoksun kaldığı eğitim, sağlık, oyun oynama gibi temel kısıtlılıklar ileriki zamanlarında negatif bir deneyim olarak hayatının ileri dönemlerinde tesir edecektir. Yani bir bakıma kişinin ev ile kurmuş olduğu olumlu veya olumsuz tecrübeler sadece yaşandığı zamana ait olmayıp bireyin kendisiyle yaşam yolculuğunda zaman zaman nüksettireceği bir gerçekliği olacaktır.

Ancak çocukların anlatıları çocukluk dönemlerine tabi ait olmayan bu tarz bir sorumluluk hissinin bile çocuklara kendilerini işe yarar hissetmelerini sağladığını, onları mutlu ettiğini göstermektedir:

“Her gün aynı saatlerde işe çıkıyorum. Akşam eve döndüğümde kardeşlerime dükkandan bir şeyler alabileceğim için seviyorum. Küçük kardeşlerim bazen abe benden top, şeker almamı istiyorlar. O yüzden akşam kardeşlerim ben eve gidince onlar da seviyorlar”. (M8)

Hatta Suriyeli göçmen çocuklar iş'i oyun bellemişler. Elbette oyunda öğrenme ile eğlenme paralel gidebilir. Hatta oyun aracılığıyla çeşitli duygular (korku, saldırganlık, sevmeye vb) ortaya çıkabilir. Çocuğun enerji ve gerilimi boşalabilir ya da iş yaşamı çocuk için fazla heyecan dolu anlar yaşamasına katkı sağlayabilir. Ancak bununla birlikte her ne kadar oyun sırasında öğrenme, çevreye uyum, sosyalleşme ve hatta onun meşgalesi olma gibi durumlar söz konusu olsa da iş çocuğun oyun alanı olamaz. Çünkü oyun ile iş arasındaki bağlantı yetişkinlik kategorisine gönderme yapılarak kurulur. Dolayısıyla oyun maddi menfaatlerin

ötesindedir (İnal, 2017; 29). Görüşme yapılan göçmen çocuklardan biri bu konuda duygularını Őe Şekilde ifade etmiştir:

“Sokaklarda simit satıyorum. Bazen sıkılıyorum, yapmak istemiyorum. Ama sonra yarın olunca yine geliyorum. Ben çalışmasam olmaz. Annem kardeşime bez alamaz, bize ekmek alamaz. Kardeşim çok küçüktür. Annem çalışmıyor mecburen. Yani Ben istesem de istemsem de çalışıyorum, her gün” şeklinde ifade etmiştir.” (M9)

Bir bütün olarak denebilir ki, görüşülen göçmenlerin ortak bir özellikleri sosyo-ekonomik düzeylerinin aynılık göstermesiydi. Özellikle çocukların sokakta çalıştığı anlaşılmakta, hemen her çocuğun mutlaka çalışma öyküsü bulunmaktadır. Çocukların yevmiyesi genellikle 5-10 TL arasında değişen ucuz ve güvencesiz iş pratikleri edindikleri anlaşılıyor. Çocuklar; kendilerini çalışmaya iten politik ve ekonomik koşulların farkındadırlar. Suriyeli, göçmen çocuklar mendil satarak, kentin otobanlarında dilenerek, simit satarak sosyalleşmektedirler. Bu eylemlerle buldukları kent mekânını kendilerinin kılıyorlar. Çocukların zihinsel anlamda yeterli olgunlukta olmamaları, toplumsal rol ve sorumlulukların üstesinden gelecek kadar gelişimlerini tamamlamamaları gerçeğine rağmen ailelerine yardım etmek için çalışmaktadırlar. Ancak yaşanan ekonomik yoksulluk karşısında çocuğun çalışması durumu, babanın ve kendisinden büyük bir kardeşinin olmadığı durumlarda normal bir durumdur. Bir bakıma karnını doyurma peşindeki yoksul aileler için çocuğun emeği arzi kaçınılmaz bir durumdur.

3.2.7. Mekâna Mecbur Olma

Çocuğun mekâna ya da eve olan bağlılığı özel bir ilişkidir. Çünkü onun için duygulanım, aidiyet, güven ve bağlılık gibi pek çok hisleri ilk olarak burada tanır ve içselleştirir. Bu yüzden de çocuk için mekânın farklılaşması daha büyük bir kafa karışıklığıdır. Çünkü bu durum çocuk için anlamsız ve karmaşıktır. Hakeza bu bir yerde doğalından soyutlaştırma, uzaklaştırma pratiği devam ettirmek ve farklılığa ayak uydurmak zorunda bırakılan yeni ve bambaşka bir yaşam örüntüsüdür.

Bu yüzden de eve referans veren kültür, sahiplik, bağlılık, kendilik gibi duygulanımların ve sosyal kodların üretildiği bir mekân kaybedilse de varılan noktada yeniden farklı bir yerde farklı bir eve inşa edilse de göçmenlerin kendileriyle birlikte göçerdikleri toplumsal bellekten uzak bir örüntü olmayacaktır. İşte mekânların kendi hafızalarının olması tersiyle de hafızanın mekansallaşması boyutu kültürel belleğe, alışkanlıklara adres verir. Göçmenler de kuşkusuz geçmişten edindikleri birtakım deneyimleri, kişisel pratiklerini, kültürel örüntüyü şu ana ve buradaki zaman taşımaktadırlar. Bu durum da göçmenlerin yeni ve farklı bir sosyal hayat deneyiminde baş etmek zorunda kaldıkları bir yabancılık, uyum sorunsalına adres gösterir. Bu sorunsal araştırma esnasında göçmen çocuklara yöneltilen geldikleri ev, mahalle, okul gibi mekânları ne kadar kendilerine ait hissettikleri, içselleştirdiklerine dair sorularla anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu durumu açıklayan ifadeler aşağıda yer almaktadır:

“İki üç ay üst üste kirayı ödemediğimiz zaman ev sahibi hemen çıkın diyor evden. Hatta bir ay çok sevdiğim tamburumu (bağlamamı) sattım kirayı ödemek için. Zaten Ev bulmakta önce zorluk çekmiştik. Hem paramız yoktu, bide bize ev vermiyorlardı. Anneme sorduğum zaman neden böyle. Annem biz Suriyeliyiz ondan diyordu. Ama sonunda bir evimiz oldu.” (M5)

“Bizim asıl evimiz orada. Benim arkadaşlarım. Herkes. Yani amcamın çocukları. Yani buradansa orası daha güzel.” (M15)

“Pek sevmiyorum. Daha doğrusu mahalleyi değil de apartmandakileri. Bu binadaki komşularımız bazen bize gürültü yapıyoruz diye kızıyorlar. Bir kere annemle kavga ettiler. Annem dedi nereye gidelim. Burayı zor bulmuşuz. Bizim elimizde değil. 10 nüfusa sahibiz, ses nasıl olmasın.” (M12)

“İyi ki buraya gelmişiz bence. Burayı seviyorum. Hem orada Suriye’de evimiz yıkılmıştı.” (M3)

“Burayı seviyor muyum bilmiyorum. Ama eski geldiğimiz yer daha güzeldi. Bizim gerçek ev oradaydı.” (M4)

“Evimizde iki tane oda var. Mutfak ve banyo. Bide bahçe. Kardeşlerimle aynı odada uyuyoruz. Küçük kardeşim geceleri ağlıyor çok. Ablam ben sabahları erken kalkıp gürültü yapıyorum diye bana kızıyor.” (M13)

Çocukların ifadeleri ev mekânlarına ilişkin deneyimler çocukların geçmiş ile bağlantı kurmaları yönünden önemli olduğu görüşünde birleşmektedir. Bu bağın inşa edilmesinde çocuğun yaşadığı ortamla olan ilişkiselliği ve bu ilişkiyi zihninde kodlayıp, yeni mekâna ve çevreye adapte olmada önemli bir unsur bir bakıma çocukların gelişiminde edindikleri mekânsal ve kültürel örüntülerin yeni

yaşamlarını inşa etmedeki kurucu rolünün olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Böylece çocuk ve ev mekânı arasındaki kurulan bu tür bir inşa edici ve dönüştürücü ilişki de ev ve göçmen çocuk arasındaki ilişkiselliğin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Çocuklarla yapılan görüşmelerde hissedilen duygulardan birisi de buldukları şehre, mahalleye ve yaşadıkları haneye olan mecburiyetleriydi. Yaşadıkları ev ne kadar kötü olsa da, zorlukla orada yaşasalar da onu zaten zor bulmuşlardı, orada yaşamaya mecburlardı. Çocuklara göre asıl evleri Suriye’de ve buraya sadece mecburlar. “Evimiz”, “asıl evimiz” ifadeleri ile Suriye’de bıraktıkları evi kastetmeleri burada yaşadıkları evlere geçici baktıklarını, belki onların algısındaki şimdiye kadar aşına oldukları asıl ev imajını görmediklerini gösteriyor. Bu durumun bir sonucu olarak da eski fiziki ya da soyut anlamlarla yüklü ev mekânına dair hatırlayışların, yeni yere uyumu güçleştirdiğini çıkarsayabiliriz.

Buna göre diyebiliriz ki ev kişinin yaşadığı mekân, kişinin yaşadığı fiziksel strüktür, aile kurumunun ya da toplumsal birimin ikamet ettiği alan, güven ve mutluluk hissini veren bir çevre, sığınılan, kıymetli bir yer ve daha pek çok şeydir (Webster,1984; Özak ve Gölmen, 2009: 148). Burada edinilen ve burada geliştirilen eve, aileye, mahalleye ve yere manevi duygular bir süre sonra bağlılık ve aidiyete dönüşmektedir bilinçli ya da bilinçsiz. Çocukların ifadelerine göre, onların akıllarında kalan ev imajı çoğunlukla geçmişlerindeki edindikleri ev imajından bağımsız değildi. Bu yüzden göçmen çocuklar yeni evlerini ve çevrelerini sığınılan, mecburen kaldıkları bir yer olarak görmektedirler. Yani şimdiki ikamet ettikleri evlerinin onların doğduklarından beri aşına oldukları yer olmadığı farkındadırlar.

3.2.8. Mekân Sevgisi

Gelişim döneminde olan çocuklar için çevresel unsurlardan olan mekânın niteliksel önemi çok fazladır. Çünkü çocuk ilk o mekânı deneyimlediği için kıyas yapacağı ya

da kendinin kılacağı veya da alternatif oluşturabileceği bir referansı yoktur. Araştırmaya katılan çocukların ifadelerinden her ne kadar eski yaşamlarına, özellikle eski arkadaşlarına, evlerine özlem duyduklarını anlaşılrsa da yeni yaşamlarını da kabullendikleri görülmektedir. Evleri kötü durumda, aileleri kalabalık, çalışmak zorundalar, bazen hakarete uğruyorlar ama nihayetinde genel olarak yeni yaşamlarını, yeni arkadaşlarını, okullarını ve mahallelerini seviyorlar.

“Mahallemizi seviyorum. Yani annem de seviyor. Onlar bizim konuştuğum dili biliyorlar. Benim arkadaşlarım da biliyor. O yüzden sorun olmuyor.” (M11)

“Mahallemizi seviyorum. Buradaki çocukları da.” (M10)

Mekân sevgisi ile ilgili apartman dairesinde yaşayan ailelerinin çocukları komşularla aralarındaki sorunlar nedeniyle olumsuz görüşler ifade etmiş, kendilerinin istenmediklerini hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu yüzden de mahalleyi ve diğer çocukları sevmediği anlaşılmaktadır. Buradaki en temel belirleyicisi ise anlaşıldığı kadarıyla yine bir anadil farklılığıdır. Özellikle de mahallesindeki ya da çevresinde arkadaşlarla problem yaşayan Suriyeli çocukların sadece Arapça bilmesi onlara hem iletişim ve hem de sosyal ilişkileri açısından sorunlar yaşatmakta olduğu anlaşılmıştır.

“Daha doğrusu mahalleyi değil de apartmandakileri. Bu binadaki komşularımız bazen bize gürültü yapıyoruz diye kızıyorlar. Bir kere annemle kavga ettiler. Annem dedi nereye gidelim. Burayı zor bulmuşuz. Bizim elimizde değil. 10 nüfusa sahibiz, ses nasıl olmasın.” (M12)

“Mahallemizi seviyorum. Çünkü Bu şehirdeki insanlarla anlaşıyorum yani benim konuştuğum dili anlıyorlar, ben de onları.” (M14)

“Oturduğumuz mahalleyi seviyorum. Burada komşularımız bize iyi davranıyorlar. Yardım ediyorlar. İşte soba, televizyon perde falan verdiler bize. Buradaki çocuklar da iyidir. Zaten onlar benim konuştuğum dili biliyorlar. Yani anlaşıyoruz.” (M3)

“Ama sonra okula başlayınca arkadaşım olmaya başladı. Bu mahallede de aynı okula gittiğim arkadaşlarım var. Onlarla birlikte oyun oynuyoruz, beraber okula gidiyoruz.” (M7)

“Bu mahalleyi seviyorum yani.” (M9)

“Sevmiyorum mahalleyi. Mahalledeki arkadaşlarımı sevmiyorum vallah.” M1

Bu ifadeler göstermiştir ki göç pratiği gerçekleştikten sonra inşa edilen yeni yaşamda geçmiş tecrübelerin ve daha önce yaşanan mekânların etkisi

yadsınamaz bir durumdur. Bir bakıma şimdiki mekânın dizilişi geçmişin bellekte devam ettirilen tarihsel ve sosyal özelliklerinden bağımsız değildir.

Öyleyse bellekte kalan mekânsal verilerin niteliği evin anlamının yalnız fiziki bir yapıdan ibaret olmadığını, aynı zamanda psikolojik, kültürel ve toplumsal boyutları olan pek çok katmanı kapsadığı söylenebilir. Bu yüzden kişinin anımsadıklarının ne kadarının mekânsal olduğu, mekânın akılda kalan yönlerinin neler olduğu bilgisi önemlidir. Kişinin anımsadıklarının üzerinde mekânsal pratiklerin etkisinin olması gerçeği mekân ve bellek arasındaki ilişkinin olduğunu bir tür mekânsal bellek kavramının vurgu yapar (Özak ve Gölmen, 2009: 147).

Çünkü toplumsalın ilk başladığı yer olarak ev ve çevre mekânları çeşitli duygulanımların, hislerin, aidiyetlerin, kendilik hallerinin oluşmaya başladığı çok katmanlı anlamlar yumağıdır. Bu soyut olgular ise zaman içerisinde çocuğun zihninde mekân tutarak, toplumsala ait olanların etkisinde zihinsel bir mekansallaşmaya sebep olmaktadır. Zaten çocukların ifadelerinde de çoğunlukla geçmişe bir adres gösterme hali anlaşılmıştır. Böylelikle çocukların ifadelerinden mekânın onlar için için salt fiziksel bir oluşum ekseninde ele alınamayacak kadar çok sosyal ve psikolojik ve politik anlam yüklü olduğu anlaşılmıştır.

3.3. Bulgulara İlişkin Genel Tespitler ve Yorum

Suriyeli göçmenlerin ülkelerinden kaçmalarına sebep olan baskı yaratıcı faktörler ve ülkemizde varlık gösterirlerken karşılaştıkları birtakım sorunlar ve belirsizliklerle birleştiğinde baş edemeyecek sorunlara yol açmakta, bu sorunları yaşayan göçmenlere yönelik makro, mikro, mezzo düzeyde pek çok müdahalenin planlanması ve yürütülmesinde de gerekli olan sosyal hizmet mesleğinin önemi ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda tez çalışmasının analizi en genel hatlarıyla güncellik taşıdığı düşünülen, -sosyal hizmet disiplinini için de ayrı bir yerde duran- 'çevresi içerisinde insan' ve 'etnik duyarlı sosyal hizmet' perspektifine göre şekil almıştır. Analiz sürecinde sosyal hizmetin baskı karşıtı uygulama modeli çerçevesinde etnik duyarlı yaklaşımı, etnisiteler nedeniyle mağduriyet yaşayan grupların savunuculuğunu yapma (Payne, 1997: 239) pratiği göz önünde

bulundurulmuştur. Bu anlamda sosyal çalışmacılar göç sebebiyle ortaya çıkan toplumların farklı etnik, kültür ve politik örüntülere sahip olan kişilerin ihtiyaçlarına değişik tutumlarla yaklaşımları pratiğini gündem konusu haline getirmiştir. Böylelikle araştırmanın en temel dayanağını sosyal eylemleri anlamlandırmak adına ev ve mekân bağlamı oluşturmuştur.

Araştırmada bulgular iki genel sorunsal çerçevesinde incelenmiştir. Birincisi ev mekânı bağlamı, ikincisi ise çocukların bu bağlam değişikliği içerisinde uyum deneyimleridir. Dolayısıyla göç sonrası gerçekleştirilen mekânsal farklılaşma olgusu coğrafi bir anlamı ifade etmesinden daha farklı ve derinlikli olarak araştırmanın içerisinde hayat bulmuştur. Buradan doğru Suriyeli çocukların yeni evleri dolayısıyla mekân değişikliklerini nasıl deneyimledikleri ve uyum süreçlerine ilişkin tespitler yapılarak araştırma şekil almıştır. Söz konusu tespitleri sadeleştirerek ortaya koymak adına belirli temalar altında ele alınmıştır. Bu alt temalar arasında ortaklıklar olduğu düşünülen içerikler göz önünde bulundurularak bazı alt temalar birlikte ele alınmıştır.

İlk olarak çocukluğun ve ev mekânının göçmen hali ana teması altında mekânların çocukların arkadaşlık ilişkileri geliştirdikleri, oyun oynadıkları ve söz sahibi kişiler olarak yetiştikleri, varlıklarını ispatladıkları yerler olması bakımından önemi vurgulanmıştır. Mekân bağlamında çevrenin de insan üzerindeki dramatik etkisi kuşku götürmez bir gerçeklik olarak ortaya konmuştur. Özellikle çevresel etmenler içerisinde ev, gündelik yaşamın temel mekânlarından. Evin sosyal yapıyı, sosyal yapının da evi dönüştürebilme gücü mekân ve sosyal yapı arasındaki karşılıklı ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Bu yüzden evi sadece fiziki olarak değerlendirmek eksik bir anlatım olacağı için ev diye bahsedilen mekânların toplumsallığa yaptığı vurguya geniş yer verilmiştir.

Evin hali ve oda paylaşımı alt temasına göre; Görüşme yaptığım Suriyeli göçmen ailelerin benzer özelliklerinden biri sosyo-ekonomik düzeylerinin aynılık göstermesiydi. Çalışma sahasından ortaya çıkan bulguların sonuçları analiz edildiğinde Suriyeli göçmenlerin büyük bir kısmının ciddi ekonomik güçlük çektikleri ve bu yüzden de göçmenlerin çoğunun ekonomik gelir seviyesi düşük mahallelerde

ikamet ettikleri görülmüştür. Bu itici faktörden dolayı da Suriyeli göçmenlerin pek çoğu kiralık evlerde, yakılmış yıkılmış, ailevi sebeplerden ötürü terkedilmek zorunda bırakılmış, siyasi sebeplerle boşaltılmış evden bozma yerlerde kaldıkları görülmüştür. Araştırmayı yürüttüğüm 3 farklı mahalle de (Bahçelievler, İpragaz, Fatih) sosyo ekonomik gelir düzeyi düşük olan yerlerdir. Suriyeli çocukların babalarının çoğunlukla, düzenli ya da örgütlü bir geliri olan ve sosyal güvencelerini sağlayan iş yerlerinde çalışmadıkları, annelerinin de hatırı sayılır bir mesleklerinin olmamasından dolayı maddi olarak güçlük çektikleri anlaşılmıştır.

Evlerinin fiziki durumunu genel olarak değerlendirdiğimizde şu detaylar dikkat çekicidir; Evlerinde üzerinde yattıkları yatakları da üzerlerine ısınmak için attıkları battaniyeleri, çaydanlık, ocak, perde, yolluk gibi en zaruri ihtiyaçları bile ancak komşulardan edinmişlerdi. Göçmen çocukların barınma şartları hem sağlık ve hem de fiziki olarak ciddi anlamda nitelikten yoksun olduğu görülmüştür. Öyle ki sağlıksız ve yetersiz yaşam koşullarından ötürü Suriyeli çocukların çoğunlukla çelimsiz ve zayıf olduğu gözlemlenmiştir.

Suriyeli ailelerin kaldıkları evler genellikle tek bir ya da iki odadan ibaret olup, pek çok aile bireyi çok kısıtlı bir alanda yaşamaktadırlar. Bir çocuğun “*Ama evimiz çok küçük hepimiz yan yana yatıyoruz*” ifadesi ikamet ettikleri evlerinin ne derece küçük olduğunu göstermektedir. Barındıkları yerlerin ev tipinde ancak evi ev yapan birçok unsurdan eksik mekânlar olduğunu söyleyebiliriz. Evlerde çocukların vazgeçilmezi olan oyuncakların bulunmaması durumu, diğer temel ihtiyaçlar olan kömür, buzdolabı, çamaşır makinası gibi araçların olmaması yanında oldukça önemsiz detaydı. Evlerin pencerelerinin camları kırık bir şekilde muşambalarla kaplanmış, evin içinin gereğince ışık almadığından ötürü de duvarlar olabildiğince rutubetli idi. Kış aylarında ise komşularının verdikleri eski odun sobaları ile çevreden odun, kömür buldukça zar zor ısınmaya çalıştıkları anlaşılmıştır. Bu kötü şartlara rağmen Suriyeli göçmenler barınmakta oldukları bu yerlere değerinden daha yüksek kira bedelleri ödemek durumunda kaldıkları görülmektedir. Bütün bunların bir sonucu olarak da Suriyeli çocukların ve dolayısıyla ailelerinin en asgari sınırdaki bir yaşam seviyesine sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Aile kompozisyonu alt temasına göre; Suriyeliler savaş getirdiği yaşam kompozisyonlarındaki yıkıcı etki neticesinde babalarını ya da en yakın arkadaşlarını kaybettiği, ya da yakınlarından birinin yaralandıklarına tanıklık ettikleri bir coğrafyadan yeni ve daha az riskli bir yaşamı inşa etmeye doğru yola çıkmışlardır. Böylece göçmenler tüm yaşamlarının ilk biçimlenmeye başladığı yeri, evlerini, artlarında bırakarak terk etmişlerdir. Ancak söz konusu zorlayıcı bağlamların etkisiyle geldikleri noktada kimliksiz, belirsiz bir yaşama mahkûm olmuş “Suriyelilerdi” onlar. İçinden çıktıkları yaşam ne kadar zorlayıcı sebeplere dayansa da geldikleri yerde de negatif algıdan uzak sınırdan bir yaşam merhaba demek de kolay değildi. Bu toplumsal uyumun sağlanması noktasından ekonomik refahın sağlanabilirliğine kadar pek açıdan böyleydi.

Tanıdıklık ilişkisi alt temasına göre; Görüşülen Suriyelilerin çoğunun geldikleri yerde tanıdıkları da vardı. En çok da onlarla görüştiklerini belirtmişlerdir. En çok o tanıdıklarının çocuklarıyla vakit geçirdiklerini belirtmeleri kültürel yakınlığın sosyal ilişkilerde ve iletişimde ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Görüşme yaptığım grubun aileleri Suriye’nin Qamişlo, Halep ve İdlib şehirlerinden gelmişlerdi. Şehre ilk gelen göçmenler telefon ve sosyal medya gibi iletişim kanalları aracılığıyla akraba ve tanıdıklarına bilgi vermesi gibi ilişkiler sayesinde göçmenlerin buldukları yerde kendileriyle aynı geçmişe sahip insanların sayıları artmıştır. Bu durum çocuklar açısından kendileri gibi olan arkadaşları olduğunu bilmesi açısından geldikleri yeni ve farklı yaşama uyum sağlamada önemli bir kolaylaştırıcı olmuştur.

Yapılan çalışmada dil alt temasına göre; Dil unsurunun da yeni gelen farklı kültürel örüntüyü kendileme konusunda en büyük kolaylık ya da zorluk olduğu görülmüştür. Buna göre çocukların mekâna aidiyet hislerini etkileyen ve en sık dile getirdiği kavramın dil unsuru olduğu anlaşılmıştır. Çünkü aynı dili konuştukları ortamlarda yabancılık bilinçlerinin daha az görünür olması gerçeği göçmen çocukların ait olma duygularını güçlendirdiği anlaşılmıştır. Bir bakıma kültürel öğeler içerisinde dil bariyerleri en güçlü sorun olarak ortaya çıkmıştır. Çocukların bu anlatımlarında konuşulan anadilin sosyal uyumu etkileyen bir unsur olduğu görülmüştür.

Keza araştırma bulgularına göre de ikamet ettikleri bölge halkının hâkim konuştuğu dil olan Kürtçeyi bilen Suriyeli çocukların daha kolay sosyal ilişkilerini yapılandıkları, sadece Arapça konuşabilen çocukların ise söz konusu sosyal ilişkilerinde zorluk yaşadıkları görülmüştür. Bu anlamda yerel halkın dilini henüz öğrenememiş göçmen çocukların mahalledeki diğer çocukların kendisini dışladığını, kendisine iyi yaklaşmadıklarını ifade etmişlerdir.

Sosyo-kültürel ve arkadaşlık alt temalarına göre; Mülakat yapılan çocuklar evlerinin oldukları yerde, mahallerindeki çocuklarla anlaşabildiklerini ifade etmişlerdir. Mekânsal ve sosyal organizasyonlarındaki farklılaşma Suriyeli çocuklar açısından genellikle sözel olarak olumlu olarak ifade edilse de çocukların geride bıraktıkları arkadaşlıkları, evlerine dair özlemlerinin olduğu da anlaşılmıştır. Bütün bunlarla birlikte, görüşülen çocuklar arasında kendini dışlanmış, horlanmış, yabancı hisseden ve Suriye'deki evlerini gerçek evleri olarak gören çocuklar da olmasına rağmen genel olarak Suriyeli çocukların Türkiye'ye ve bu çocukluk deneyimlerine yönelik olumlu tutum ve düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Araştırmanın yürütüldüğü saha itibarıyla görüşülen Suriyeli çocukların çoğunlukla geldikleri ortamdaki kültürel yakınlık sebebiyle kendilerini iyi hissettikleri anlaşılmıştır. Bu durum daha açık bir ifade ile göçmenlerin göç edilen yerdeki kültürle ortaklıklarının olmasının adaptasyon sıkıntısını nispeten daha az yaşadıklarını ve yeni yaşama daha kolay dahil olabildiklerini göstermektedir.

Araştırma bulgularına göre dil unsurunun sosyal uyumda öneli bir kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı bir olgu olduğu görülmüştür. Çocuğun zorunlu bir şekilde göç etmesiyle geldiği yerde karşılaştığı dilsel farklılık onların kendilerini yabancı hissetmesine bunun bir doğurgusunun da kolay arkadaşlık kuramamalarına ya da arkadaşlıklarında problem yaşamalarına sebep olduğu anlaşılmıştır. Bir çocuk arkadaşlarının kendisine adıyla değil Suri Suri diye seslendiğini, kendisi onların dilini bilmediği için, ancak Arapça tek konuşabildiği için mahalledeki arkadaşlarıyla anlaşamadığını belirtmiştir. Ayrıca dilsel farklılığın sosyal uyumda, iletişimde, etkileşimsellik kurmada ne kadar belirleyici bir unsur olduğu araştırma boyunca pek çok kez karşımıza çıkmıştır.

Okul alt temasına göre; Okul faktörünün göçmen çocuklar için yeni ve farklı sosyal hayatlarına uyum sağlamada çok önemli bir rolünün olduğu anlaşılmıştır. Öyle ki araştırma bulgularından yeni bir yaşam kompozisyonuna uyum sağlamada okula giden çocukların gitmeyenlerden daha fazla adaptasyon sağladıkları anlaşılmıştır. Bir katılımcı “okula başlayınca arkadaşım olmaya başladı” demiştir. Bu durum göçmen çocuklar için okulun sosyalleştirici niteliğine vurgu yapar. Ayrıca okul hayatının yüklediği sorumluluklar, hiçbir şeyin henüz bitmediğini ve önündeki zamanlar için kendisinden birtakım şeyler beklenildiği anlamını vererek çocukların gelecek hakkındaki ümitlerini arttırmayı da imkân verir. Okul ortamlarında gerçekleştirilen spor ve sanatsal aktiviteler de göçmen çocukların hayatlarında simgesel anlamlar görmelerini sağlayarak stres ile mücadele etmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu çevrede inşa edilen ilişkiler ve arkadaşlık örüntüleri, bağlanma ve duygusal güvenlik ihtiyaçlarını sağlayarak toplumsal izole ya da dışlanma meyillerini eksiltir. Bütün bunların neticesinde de, okulda elde edilen başarı benlik saygısını arttırarak üstesinden gelme yetilerini iyileştirecektir (Gülden ve Gürdil, 2009: 6). Bu şekilde okul olgusunun söz konusu problemleri koşullardan gelen, sosyal yaşamları birtakım bölüntülere uğramış ve gelişim süreci örselenmiş göçmen çocuklar için normalleştirici bir işlevinin olması yönü ortaya konmuştur.

Yoksulluk alt temasına göre tespitler şöyledir: Araştırmanın yoksulluk alt temasında belirtildiği üzere göçle birlikte gelen Suriyelilerin aile kompozisyonunun değişmesi (babasının vefat etme durumu) ya da yeni geldikleri yerin yaşam şartlarına ayak uydurmak için çocukların da çalışmasına ihtiyaç duymuşlardır. Bazen dilenirken otobanlarda, bazen su satarken kentin en işlek yerlerinde, bazen de yemek yemek için gittiğimiz bir yerde çıraklık yaparken, bazen de sabahları işimize giderken simit satarken... Bazen zoraki olarak bazen de, gönüllü bir biçimde yerel halk ile pek çok farklı zeminde bir araya gelmişlerdir. Özellikle Okul, hastane, cami, sokak, komşu bahçeleri gibi alanlar göçmenler ile yerel halkın en çok karşılaştığı ve etkileşime geçtikleri alanlar olmuştur. Böylece çalışan çocukların, hızlı ve zorunlu bir şekilde kent mekânlarının tüm katmanlarına dâhil olmuşlardı.

Suriyeli çocuklar kendisinin ve ailesinin en zaruri ihtiyaçları karşılamak üzere sokaklarda, caddelerde bazen dilenerek, bazen simit satarak, bazen çıraklık yapmaktadırlar. Ve kuşkusuz bu çocuklar pek çok risk faktörüne açık bir şekilde para kazanmaya çalışmaktadırlar. Korunmasız ve risk faktörüne açık bir halde...

Bu şekilde yeni gelinen mekâna entegre olamama ya da aile sosyal destek ağlarının olmaması ile birlikte olunca, çocuk emeği kendiliğinden ortaya çıkarak, çocukların çalışması fenomenini daha çok rastlanan bir sosyal gerçek olarak karşımıza çıkarır (Özdemir, 2008, Akt; İnal, 2010: 9). Yani bir anlamda çocuğun çalışmasına ilişkin bu eğilim ailelerin bireysel ve ahlaki tercihlerinden ziyade içindeki buldukları kültürel örüntü, toplumsal ve politik süreçlerle yakından ilintilidir. Bu anlamda çocuk kendilerinin başlatmadıkları olumsuz hadiselerin sonucuyla sosyalleşmektedirler.

Bu eğilimin yanında bir de ev hanelerinde çok sayıda bireyin olması ve örgütlü ve düzenli bir gelirin olmaması gibi gerçekler, çalışan Suriyeli göçmen çocuklar konusunu Suriye göçünün temel karakteristik sorunsallarından biri olarak araştırma bulgularına yansımaya sebep olmuştur.

Aile içerisinde birçok nüfusun olması da çocukların ailelerinin geçim sıkıntıları gidermek için çalışmak zorunda olmasına sebep olmuştur. Bu da oyun oynayarak sosyalleşmesi gereken çocukların otobanlarda mendil satarken sosyalleşmesi ya da pek çok risk faktörlerine açık çocukluk deneyimlerinin söz konusu olabileceğine işaret vermektedir. Oysaki bakıldığı zaman modern çocukluk anlayışı toplumsal ve ekonomik anlamlarda gelişmişlik açısından alt düzeylerde kalan bölgeler haricinde daha orta düzeydeki ülkelerden başlayarak çocuğu yalnız ekonomik sorumluluğu olmayan değil hatta böyle durumların çok uzağında olan bir çocukluk imajıyla tanımlamaktaydı. Ne var ki yoksulluk ve ekonomik yoksunluk hali Suriyeli göçmen çocukların bütünüyle enformel işlerde çalışmasına sebep olmuştur. Bu yüzden de Suriyeli göçmen çocukların genel itibarıyla sağlık, eğitim, oyun gibi çocukluk haklarından mahrum olması gibi çok önemli bir sosyal bir problem olarak karşımıza çıkmıştır.

Bir yandan da yoksul bir aile için çocuğun çalışmasını kültürel ya da ahlaki temelde düşünmek, lüks değilse bile, ortam ve koşullar için (de) gereksizdir denebilir. Bu anlamda çocukların anne-babaları çalışırken evde oturmalarının ya da sadece okula gidip de bir iş tutmamalarının ayıplanması, son derece doğaldır ama bu doğallık aileye ilişkin örüntülerin tüm çağ ve mekânlar için söz konusu değildir. Zira bu doğallık, o çağ ve dönemin koşullarının gerektirdiği tipik bir mecburiyettir (İnal, 2010: 8).

Çünkü çalışmak mecburiyeti olan çocukların genellikle ailede kendisinden başka çalışacak durumda olan bireyin olmaması, aile için temel ihtiyaçların kira, elektrik, su, gıda gibi karşılanması zorunluluğu ve kendisinden küçük pek çok kardeşinin olmasının getirdiği pek çok ihtiyaç durumu söz konusudur. Bu durum da çocuğun çocukluktan kaynaklı alamayacağı derecede rol ve sorumluluklar altına girmeleri, işçi vafında çalışmaları onların farklı bir çocukluk deneyimi yaşamalarına sebep olmuştur.

Bu bedeller günün sonunda özellikle çocuklar açısından gündelik hayata dair eşitsiz bir çocukluk, imkânlardan istifade edememe, kısıtlanmış en temel ihtiyaçlarla sınıanan ve toplum içerisinde dezavantajlı duruma iten bir çocukluğa mahkûm etmektedir. Zorunlu durumlardan kaynaklanan bu faktörler evin ekonomisine katkı sağlamak derdine vesile olurken aynı zamanda kendi çocukluklarının da kısa bir süreye mahkûm edilmesine sebebiyet verir. Bu da çocuğun çocukluk süreci daha devam etmekteyken yetişkinler dünyasına katılımını zorunlu kılmıştır.

Mekana mecbur olma ve mekan sevgisi alt temasına göre; Araştırmanın kuramsal kısmında bir yere bağlılık sürecinin en başlangıcının çocukluk süreciyle birlikte geliştiğini, bağlanma hissinin önce anne babaya olan sonra eve ve nihayetinde komşular ve çevre dolayısıyla çocuğun yaşadığı mekâna ve çevreye dair mekânsal bağlılık ve süreklilik algısı oluşturduğundan giriş kısmında (s13) bahsedilmiştir. Böylece çocuk için bağlanma örüntüsündeki temel belirleyicinin onun hayatında var olan süreklilikler ve ilişkiler üzerinden olduğu anlaşılmıştır.

Elbette ki çocuğun gözünü açtığından beri gördüğü mekândan, ilişkilerden, kişilerden, alışkanlıklarından bir anda kopması onu tedirgin etmiş ve sosyal hayatındaki süreklilik zincirini koparmıştır. Görüşme yapılan çocukların anlatıları onların bu durumunun çok farkında olduklarını ve de etkilendiklerini göstermiştir.

Yapılan saha çalışmasının temel çıkış noktasını ev merkezli mekân bağlamı oluşturmuştur. Varılan sonuçlara göre savaşın etken faktör olduğu göç sürecini deneyimleyen çocuklarda çoğunlukla aynı doğrultuda bir algılama sisteminin meydana geldiğini destekler niteliktedir. Bu netice üstelik cinsiyet farklılıklarına göre bir değişkenlik yaratmamıştır.

Alan çalışmasında konulaştırılan bireyin hayatının mekânsal ortam ile ilişki halinde olduğu varsayımından hareketle mekânsal aidiyetler ve farklılıklar sonucunun çocuğun iyilik halinin niteliğinin nedenini oluşturduğuna dair kuramsalda Çocuk ve Mekân başlığı altında belirtilen sav desteklenmiştir. Çocuğun içerisinde bulunduğu sosyal ortamların ve mekân şartlarının onlara sunduğu fırsatların çocuğun toplumsallığında belirleyici olduğu bunun da çocuğun iyi olma durumunu oluşmasında göz ardı edilmemesi gerektiği anlaşılmıştır.

Sosyal olarak inşa edilen çocukluğun zaman ve mekâna bağımsız olarak ele alınmayacağı dolayısıyla da ortaklıklardan ziyade farklılıkların çocukların toplumsal strüktürünü belirlediği, farklılaşan sosyal olguların paralelinde bir çocukluk deneyimi yaşattığı görülmüştür. Bu durum çocukluğun gelişimini, statüsünü, sosyal karakterini belirlemesi açısından önemli birer belirleyici olarak karşımıza çıkmıştır. Bütün tartışmanın sonucu olarak da çocukların hayatlarının geri kalanından bu travmatik halin etkilerini taşıyacak olmaları gerçeğinden dolayı çocuğun oturduğu evin, okuduğu okulun ve yaşadığı çevrenin sunduğu imkânları veya taşıdığı kısıtlılıklar onun yaşama ortamını oluşturduğundan, çocukların hayatlarını geçirdiği ortamlar ne kadar iyi olursa çocuk o oranda sağlıklı sosyalleşme pratiğini edinebileceği anlaşılmıştır.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

“Suriyeli Göçmen Çocukların Ev Bağlamında Mekânla Olan İlişkileri Ve Türkiye’ye Uyum Süreçleri” adı altında, dört bölümden meydana gelen bu tezde öncelikli olarak farklı çocukluk deneyimi olan çocuklardan mekânsal farklılaşmayı deneyimleyen göçmen çocukların çocukluk deneyimleri ortaya koyulmuş, bu deneyimle birlikte yeni yaşam örüntüsünü inşa etme sürecinde mekânsal ve sosyal uyum durumları ev mekanı ile yakın çevresi bağlamında değerlendirilmiş, son kısımda gerçekleştirilen alan çalışması ile birtakım neticelere varılmıştır.

Çalışmanın ana sorunsalı göç ve ev mekânı arasında bir etkileşimin var olduğu, bunun da en çok etkileneninin göçmen çocuk olduğu idi. Bu sorunun ne olduğu ve bu ilişkinin nasıl gerçekleştiği öncelikle göçmen çocuk ve ev mekânı kavramlarının tanımlanması ve kuramsal olarak nasıl ele alındığının ortaya konulmasıyla teorik çerçeve oluşturulmuştur. Ancak bununla birlikte sınırları muğlâk olan mekân, çalışmada ev mekânı ile sınırlandırılmış bu bağlamda da göçün çocuk üzerinden mekândaki yansımaları ev mekânı ve yakın çevresi üzerinden değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çocuklarda ev mekânını algılayışı açığa çıkartılarak, ev mekânı çocuğun iyilik hali bağlamında incelenmiştir.

Buna göre tezin kuramsal kısmında tezin ana konusu olan göç, Suriyeli göçmenler, toplumsal etki, sosyal hizmet için ev bağlamı gibi kavramlara değinilmiştir. İnsanın çocukluk evresini geçirdiği ev mekânının yıkılması ve yeni bir evin kurulmasında çocukluk üzerinde etken olan unsurlar kültürel unsurlar ve sosyal ilişkiler üzerinden de konu analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın mekânsal perspektiften yürütülmesi mekânsal farklılaşmanın etkilerinin çocuk üzerinden ortaya konulmasını sağlamıştır. Dolayısıyla toplumsal

etkileşimin çeşitli düzeylerinde farklı çocukluk tecrübelerini konulaştırmak, çocuk ve sosyal problemler arasındaki ilişkileri kritik etmek ve çocuğun korunmasına ilişkin farkındalık yaratmak amaçlarıyla yola çıkılan bu araştırmada çocuk ve ev, sokak, mekân ilişkisine bakılmıştır. Böylece çalışmada göçmen çocukların perspektifinden onların gerçeklik algıları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Göçmen çocuk meselesi pek çok alt tema atında ele alınmıştır. Çünkü onların - Suriyeli göçmen çocukların- sorunları ne sadece evsel yaşantıdaki kısıtlılıkları, ne sadece ekonomik, ne sadece sosyal ilişkilerdeki uyum, ne sadece eğitim ve ne de sağlıktır. Bunların bütünüdür. Evin fiziki şartlarından aile kompozisyonuna, arkadaşlık, yoksulluk boyutlarına kadar pek çok önemli değişken araştırmaya kendiliğinden yön vermiş ve kendi sonuçlarını belirlemiştir.

Araştırmacının ev mekânları ve göçmen çocuk ile ilgili gözlemleri, araştırmanın kuramsal altyapısı, tezleri ve bulguları ile tutarlı niteliktedir. Sosyo-kültürel bir hareketlilik olarak göç olgusunu ve bir göçmen toplumunun inşasında çocuk aktör temelinde değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışma Türkiye'de yaşanan göç hareketi ile birlikte birçok göçmen çocuğun bu süreçteki deneyimlerini betimlemeye ve anlamaya yönelik olmuştur. Bu göç sürecine ve beraberindeki değişkenlere dışardan bir gözlem yerine sürecin öznelerinin gözünden bakılarak değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda da görüşmelerdeki ortaklıkların, benzerliklerin, sürekliliklerin tespit edilerek durum analizi yapılmıştır. Buna göre;

Araştırmada görüşülen Suriyeli çocukların çocukluk öykülerinin temel bileşenleri olarak göç, mahalle, evsel bağlam, okul gibi dinamikler ve bölüntüye uğramış düzenlerini yeniden inşa etme ya da devam ettirme süreçlerinde temel çocukluk deneyimleri ortaya çıkartılmıştır. Çocukların sosyalizasyon sürecinde göç pratiğinin deneyimleyerek yerinden yurdundan olması mekânsal organizasyonlarını farklılaştırmış ve bunun sonucunda da sosyal hayatlarında bir tür bölüntüler yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu mekânsal organizasyonlarının sarsılması olgusunda mekân ve çevresini kapsayan evlerinin, arkadaşlarının, mahallesinin, okulunun farklılaşması gibi dinamiklerinin belirleyici olduğu ortaya konmuştur.

Ev ortamına dair tüm dinamiklere bakıldığında çocukların gelişimsel sürecine doğrudan etki ettiği görülmektedir. Özellikle de çocukların alışmış olduğu evsel kompozisyonun bir anda değişmesiyle çok farklı yaşam örüntüsüne kavuşması çocuğun yaşamında bazı bölüntülere sebep olmuştur. Yani çocuk göçmenler mekânın fiziki olarak değişmesinin çok ötesinde bir farklılıkla karşılaşmışlardır. Bedensel ve ruhsal gelişim dönemindeyken çocuğun birdenbire çok farklı bir yaşam örüntüsüyle karşılaşmıştır.

Araştırma bulgularına göre, Suriyeli göçmen çocukların Türkiye'deki sosyal hayata uyum konusunda çarpıcı bir zorlukla karşılaşmadıkları ve onlar açısından uyumu daha yumuşatan pek çok unsurun var olduğunu söyleyebiliriz. Okul pratiği, dil gibi etmenlerin göçmen çocukların sosyal uyumunu sağlamada en temel kolaylaştırıcı faktörler olarak ortaya konulmuştur.

Suriyeli göçmen çocukların yeni geldikleri mekânsal çevreye uyumunu kolaylaştıracak pek çok faktör olduğu gibi onları bekleyen pek çok sorunun da olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin görüşme yapılan hemen her çocuğun mutlaka çalışma öyküsü bulunduğu anlaşılmıştır. Suriyeli bu çocuklar mendil satarak, kentin otobanlarında dilenerek, simit satarak sosyalleşmektedirler. Ekonomik sıkıntıların çocuklar tarafından doğrudan algılandığı ve çocukların ailenin ekonomik sorunlarından kendilerinin de sorumlu olduklarını düşündükleri görülmüştür. Bütün bunların sonucunda da ruhsal, bedensel, zihinsel olarak gelişimsel dönemi örselenmiş/örselenen bir çocukluk gerçeği ciddi bir sosyal problem olarak karşımıza çıkmıştır. Keza çocuğun doğal bir şekilde ilişkilenebileceği gereken okul, oyun, oyuncak gibi pozitif uyarıcılardan mahrum olması çocukluk deneyimini olumsuz anlamda etkileyen bir belirleyicidir. Çocuğun yoksun kaldığı eğitim, sağlık, oyun oynama gibi temel kısıtlılıklar ileriki zamanlarında negatif bir deneyim olarak hayatının ileri dönemlerinde tesir edecektir. Diğer bir ifade ile çocuğun ev ile ya da sosyal çevresi ile kurmuş olduğu olumlu veya olumsuz tecrübeler sadece yaşandığı zamana ait olmayıp bireyin kendisiyle yaşam yolculuğunda zaman zaman nüksettireceği bir gerçekliği olacaktır.

Bu araştırma ile göçün zaman ve mekân üzerindeki etkileşimlerinden çocukların nasıl etkilendiği, nasıl bir yaşam döngüsünü deneyimledikleri hususu detaylandırılarak çocuk gözünden anlaşılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu tez göçmen çocuğun dününü, bugününü ve geleceğini anlamlandırma, söz konusu hedef kitle için bütünlüklü bir sosyal politika üretilmesine katkı sunmasına temenni etmektedir. Araştırma kapsamında sosyal hizmetin odağında yer alan insanın varoluşsal bütünlüğünün en önemli aşaması olan çocukluk dönemine mekânsal bir perspektiften bireye bütüncül bir şekilde bakan sosyal hizmet gözüyle değerlendirilmiştir.

Araştırmayla birlikte göçle gelinen ortamın mekânsal bağlamı ile varılan noktadaki bölgenin mekânsal bağlamı arasındaki benzerliklerin, farklılıkların uyum sürecini etkilediği ve çocukların böyle bir bağlam içerisindeki çocukluk organizasyonunda bölüntülere sebep olduğu, daha önce geliştirdikleri sosyal ve duygusal bağların zedelendiği anlaşılmıştır.

Ancak bununla birlikte zorunlu bir şekilde yerinden edilmiş ve maddi ve manevi kayıplara uğramış, travma mağduru çocuklar için okulun normalizasyon sürecini olumlulaştırıcı etkisi bir gerçeklik olarak ortaya konmuştur. Sosyal ve duygusal anlamlarda da bölüntüler hayatlarında bölüntü yaşamış çocuklar için okul süreklilik hissinin oluşturulmasında, her şey kaldığı yerden devam ediyor hissi, önemli bir detay olarak karşımıza çıkmıştır. Okula giden çocukların geldikleri yere ait fikirlerinin de daha olumlu olduğu anlaşılmıştır.

Yaptığımız bu araştırmayla ev birçok anlam katmanlarını çevreleyen bir o kadar da sabitlenmiş bir referans noktasına işaret eden çok boyutluluğuyla ortaya konmuştur. Evin fiziki olarak insanların güvenlik ve mahremiyet gibi dinamikleri yerine getirmesinin yanında toplumsal aidiyet ve kimliklerin oluşumunda da yeri olan toplumsal birer mekân olarak da çok işlevli yapısının olduğu anlaşılmıştır. Mekânların fiziki birer oluşumun ötesinde çeşitli kültürel ve toplumsal örüntülerle etkileşimli öğeler olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışmada mekân hem kişisel hem de kolektif olarak tanımlama, tanınma ve aidiyet ile ilgili bileşenlerden oluştuğu, sadece fiziki bir oluşum olarak değil, 'bir simgeler ve ilişkiler sistemi' şeklinde etki ve boyutlarının olduğu görülmüştür. Bu nedenle mekân, toplumsal ve tarihsel bir süreç içerisinde şekillenen, durağan olmayan dolayısıyla sürekli inşa halinde olan bir olgu olarak karşımıza çıkmıştır. Bu nedenle ev ve çevresi hem bireyselliği hem de toplumsallığı çevreleyen birbiriyle ilintili bir kapsam olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda toplumsal değişimin çocukluğa ilişkin etkileri politik, demografik, toplumsal ve kültürel (etnografik) unsurlar gibi fenomenlerle birlikte değerlendirilmesinin söz konusu çocukluğun pozisyonunu ortaya koyması bakımından önemli birer veri olmuştur.

Bunun sonucu olarak da göçmen çocuk ve ev mekân ilişkisine odaklanan bu çalışmada, mekânsal bağlamın çeşitli yanlarıyla kavramsallaştırılarak sosyal hizmetin ilişkiler anlamında yorumlanmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Bu kavramlar mekânda göçmen çocuk, şehir, mahalle, ev ve çevre gibi birbiriyle ilişkili farklı ölçekler ve bağlantıların anlaşılabilmesine olanak vermesi bakımından önemlidir. Bu noktada ev hem yaşam niteliğinde bir referans noktası olarak hem de çocukluk döneminin önemli bir belirleyicisi olarak karşımıza çıkmıştır.

Ayrıca bulgulara göre çocuğun ev mekânı ve yakın çevresiyle oluşturduğu tecrübelerinin onların gelişim sürecinde etkide bulunduğundan ev mekânının bireysel ve toplumsal niteliğinin yanı sıra yönlendirici niteliği sosyal hizmet çalışmalarında niteliksel üstünlüğü olan ve kaliteli ortamların oluşturulmasında adına üstünde önemle durulması gereken bir mesele olarak ortaya konulmuştur.

4.2. Öneriler

- Göçmen çocuklara yönelik iyileştirici politikaların çok-kültürcü bir yaklaşımla ayırmacı, etiketleyici ve yargılayıcı tutumlardan uzak olması gerekmektedir. Göçmenlere bakış açısında ve onlara yönelik hizmet ve politikaların geliştirilmesinde kalıp yargılar, prototip ve genel geçer

kategorileştirmelerden uzak durulmalıdır. Etnik grupların veya bireylerin kültürleri ve öznellikleri odak alınmalıdır. Öznellik güçlendirilmeli ve buna saygı duyulmalıdır. Böylece göçmenlere yönelik hizmet, politika veya destekler özgürleştirici bir etkinlik olarak ele alınmalıdır.

- Süreklilikteki kopuş durumlarına bakıldığında bu çocuklar ile diğer çocuklar arasında ayrı bir yere koymayı, onları farklı tutum ve davranışlarını anlamlandırabilmek için ayrı bir kategoride değerlendirmeyi gerektirmektedir. Çünkü bu çocukların kuşku, güvensiz ve korku duygularını deneyimledikten sonra tekrar duygusal ve sosyal bağlanmayı inşa etmesi zordur. Belki bu yüzden insanın kendini evinde gibi hissetmesi diye rahatlığı, huzuru, güveni anımsatan bu motto öylesine ya da tek bir anlam ifade etmez. Ev, insanın başına gelen en korunaklı en iyi şeydir. Bunun yıkılması ve sonra başka bir yerde kurulması ve aynı güvenliği ve huzuru tesis etmek kolay değildir. Yaşamdaki dinamik zincirin kopması sonrası tekrar organize olarak, kalındığı yerden aynı şekilde devam etmek gerçekçi değildir. İnsanın geçmişinden ve bugününde biriktirdiği olumlu ve olumsuz deneyimleri kişinin kendi hayatını farklılaştırdığı gibi ilişkilerini de değiştirip dönüştürmektedir. Bu konuda sosyal hizmet politikalarının mutlaka göçmen olan etnik grupların veya bireylerin duygu, düşünce, yaklaşım ve oryantasyonlarını dikkate alarak onların gerçeklik algılarını ön plana çıkarması gereklidir.
- Sonuçlar göçmen çocukların sosyal uyumlarının geliştirilmesi için yapılması gereken üç önemli noktaya işaret etmektedir. Öncelikle arkadaşlıkları ve sosyal etkileşimleri arttıkça sosyal uyumlarının arttığı anlaşılmıştır. Dolayısı ile bu çocukların yerel vatandaşlar ve diğer göçmen çocuklar ile arkadaşlık kurabilecekleri okula devam etmelerinin sağlanması önemli bir boyuttur. Yoksulluğun bir yansıması olarak ortaya çıkan çok nüfuslu ailenin bir veya iki odalı evde ikamet etmek zorunda kalmasına da çözüm bulunmalıdır. Ev düzeni ve oda paylaşımı çocukların psiko-sosyal gelişimine etki etmektedir. Onların hem aile içindeki hem de dışındaki ilişkilerini etkilemektedir. Yerel halk ile etkileşim miktarının da uyumu pozitif yönde etkilediği gözlenmiştir. Özellikle sabit bir iş yerinde

çalışan çocukların bile mekân ile ilgili daha pozitif tutumlar göstermesi onların sosyal etkileşimden verimli kazanımlar elde ettiklerine işaret etmektedir. Dolayısıyla yerel dokunun bir parçası olmak için okul, iş ve arkadaşlık ilişkilerinin düzenlenmesinin önemi gözlemlenmiştir. Geliştirilecek politikalarda bunların değerlendirilmesi gerekir.

- Suriyeli göçmen çocukların problemleri ekonomik yoksulluk, sağlıksız ev yaşamı gibi pek çok soruna işaret vermektedir. Bu yüzden çözüm pratikleri de birden fazla boyutta gerçekleştirilmelidir.
- Ayrıca savaş ortamlarına maruz bırakılan ya da tanıklık eden Suriyeli çocuklara dönük psikolojik, sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi, bu süreci normalleştirici uygulamalarla atlatılmasına odaklı çalışmalara önem verilmelidir.
- Çocuklar kendilerinin başlatmadıkları eylemlerin olumsuz sonuçlarıyla sosyalleşmekte ve gelişimsel dönemleri örselenmektedir. Bu durumu önceleyen onların yaşadıkları kayıplardan daha büyük yatıştırıcı telafi edici destek ağları oluşturulmalıdır.
- Göçmen çocukların yaşadıkları ev kaybının ve arkasındaki büyük bağlam gibi ya da yas süreci ve savaş ortamının vermiş olduğu maruziyetlerin yarattığı stres bozuklukları ile başa çıkmada kısacası maddi ve manevi olarak kaybedişleri en yüksek düzeyde yatıştırmaya dönük kapsayıcı adımlar atılmalıdır.
- Bireysel, toplumsal ve kültürel bağlamlarda ayrıştırıcı ötekileştirici olmayan, misafirlik gereği yapılan uygulamalardan ziyade bütünleştirici, toplumsal kabulü kolaylaştıran söylemlerde bulunulmalı ve bu yönde adımlar atılmalıdır.
- Konu ve sorunun kökeni başta politik nedenlere dayansa da sonuçları itibarıyla toplumsal, psikolojik ve ekonomik boyutlarının da olduğu gözlemlenmiştir. Bunun için meselenin daha çözüm odaklı yaklaşarak siyasi alanın dışına taşın ve taşıdığı yerde derin sosyal problemler üreten yanlarıyla tekrar ele alınması gerekmektedir.

- Okulun göçmen çocuğun sosyal hayattaki süreklilik zincirini hatırlattığından okul unsuru önemli bir normalleştirici olarak karşımıza çıkmıştır. Bu yüzden Suriyeli çocukların eğitim hakkından faydalanmaları ve eğitimlerine devam etmeleri için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Suriyeli çocukların okuyabileceği okullar yaygınlaştırılmalıdır.
- Bu çalışma ile açığa çıkartılan kuramsal bakış açısı ve çalışma bulgularının çocuk refahı konusuna yeni bir yaklaşım getirmek suretiyle; çeşitli şartlarda hayatlarını sürdüren göçmen çocuklara yönelik farklı modellerin iyileştirilmesi imkânına katkı vermesi öngörülmektedir. Buna göre sosyal hizmet disiplininin bilgi temeli gereği, toplumsal şartlar değişip dönüştükçe ve olgular farklılaştıkça öteki olana erişmek amacıyla eleştirel bir özellik kazandırılmalı yeni olgulara dışsallaştırmadan, köhneleyen sorunların da doğru analizi yapılarak bu doğrultuda hizmet modelleri iyileştirilmelidir.
- Çalışmanın sonuçları göçmenlere verilecek olan hizmetlerin sosyal katılımı ve adaleti sağlamaya yönelik olması gerektiğini ve bu hedefe ulaşabilmek için başta barınma ihtiyacı, ayrımcılık, yoksulluk ve dil olmak üzere yeni çevreye uyumu engelleyen faktörlerin elenmesine yönelik araştırmaların yapılmasını öngörmektedir.
- Göçmen çocukların fiziksel, duygusal ve manevi gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanması gereklidir. Bu ihtiyaçların göz ardı edilmesi onların karşılaştıkları zorluklara karşı kolektif bir duruş ve mücadele sergileme imkânına zarar verir. Ancak bu ihtiyaçların desteklenmesi onların içinde saklı olan gücü ortaya çıkaracak, yaratıcı ve sürdürülebilir bir dönüşüm başarımlarına katkı verecektir.
- Göçmen çocuk ve ev mekân ilişkisine odaklanan bu çalışmada, mekânsal bağlamın çeşitli yanlarıyla kavramsallaştırılarak sosyal hizmetin ilişkiler anlamında yorumlanmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Bu kavramlar mekânda göçmen çocuk, şehir, mahalle, ev ve çevre gibi birbiriyle ilişkili farklı ölçekler ve bağlantıların anlaşılabilmesine olanak vermesi bakımından önemlidir.

- Mekân konusuna sosyal hizmet disiplini içerisinde araştırma konularına ciddi bir biçimde yer verilmelidir.
- Sonuç olarak, ülkemizde göçmenlere yönelik hizmet ve politikaların çok-kültürcü ve eleştirel bir yaklaşım ile ele alınması gereklidir. Hangi hizmetlere ihtiyaç olduğunun ve bu ihtiyaçların hangi yöntemler ile karşılanması gerektiğinin belirlenmesinde hizmet alacak olan göçmenlerin bakış açılarının değerlendirilmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

- Adak, Nurşen. (Ed.) (2009). *Sosyal Problemler Sosyolojisi*. Ankara: Siyasal Yayınları.
- Afad. (2018). Barınma Merkezlerinde Son Durum (Suriye Raporu Tr). İstanbul: Afad Kurumsal Raporu.
- Akan, Y. Arslan. İ. (2008). *Göç Ekonomisi*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Akarsu, F. (1984). Piaget'ye Göre Çocukta Mekân Kavramının Gelişimi. *Mimarlık Dergisi*. 84(9). 31-33.
- Akbaş, E. Ve R. A. Topçuoğlu. (2009). Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu: Eleştirel Bir Değerlendirme, *Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20 (1), 95 – 103
- Akkaş, İ. (2015). Suriyeliler: Sınırlar Ötesindeki Yaşam Mücadelesi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi *Sbe Dergisi*, 5(1).
- Alankuş, S. (2007). *Çocuk Odaklı Habercilik*. İstanbul: Ips İletişim Vakfı Yayınları
- Assmann, J. (2018). Kültürel bellek. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bader, V. (2001). Göç Sonrası Bağlam. *London, Thousand Oaks, Caand New Delhi*, 1(2), 251-285
- Bağlı, M. Ve Binici, A. (2005). *Kentleşme Tarihi Ve Diyarbakır Kentsel Gelişimi*. Diyarbakır: Bilim Adamı.
- Barre, F. (1984). Çocuk Ve Mekan Ya Da Yitirilmiş Kent. *Mimarlık Dergisi*, 84(9), 15-17.
- Bauman, Z. (2013). *Akışkan Aşk İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair*. İstanbul: Versus Kitap.

- Bauman, Z. (2016). *Cemaatler: Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı*. Say Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2018). *Sosyolojik Düşünmek*, 17. Baskı, İstanbul: Ayrıntı.
- Becker, H. S. (2015). *Mesleğin İncelikleri: Sosyal Bilimlerde Araştırma Nasıl Yürütülür*. Baran Öztürk vd.(Çev.), Heretik Yayınları, Ankara.
- Berger, L Ve P, Luckmann. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Berry, J. W. (1985). *Cultural Psychology And Ethnic Psychology: A Comparative Analysis*. I. Reyes Lagunes Ve Y. Poortinga, (Ed.), *From A Different Perspective İçinde* (3-15). Lisse: Swets And Zeitlinger.
- Bıyıklı, L. (1995). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar Ve S.O.S. Çocuk Köyleri*. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (1), 3-10.
- Bilgin, N. (1984). *Çocuk(Lar) Ve Mekân(Lar)*, *Mimarlık Dergisi*, 84(9). 18-22.
- Bilgin, N. (1990). *Fiziksel Mekândan İnsani Ya Da İnsanlı Mekâna*. *Mimarlık Dergisi*, 241(3), 62-65.
- Bottomore, T,B. (2000). *Toplumbilim*. İstanbul: Der Yayınları.
- Bourdieu, P. Ve Wacquant, L. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. İstanbul: İletişim.
- Buz, S. (2002). *Türkiye’de Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Buz, S. (2006). *Kadın Ve Göç İlişkisi: Sığınan Ve Sığınmacı Kadınlar Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Buz, Sema. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*, Ankara: *Sığınmacılar Ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları*, No:5.

- Campbell, J. (2007). Social Work, Political Violence And Historical Change: Reflections From Northern Ireland, *Social Work & Society*, 164 – 172.
- Castles, S Ve Miller, M.J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chambers, I. (2005). *Göç, Kültür, Kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Cılga, İ. (2004). *Bilim Ve Meslek Olarak Türkiye’de Sosyal Hizmet*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları
- Cılga, İ. (2010). Yaşam Kalitesi Açısından Çocuk Haklarına Bütüncül Yaklaşım, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”Nin 20. Yılında Türkiye”De Çocuk Hakları (Ed. Acar, H. Ve İçağasioğlu Çoban, A), Ankara: Maya Akademi Yayınevi
- Creswell, J. W. (2013). Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları. Çev. edt: SB DEMİR) Ankara: Eğiten Kitap.
- Cüceloğlu, D. (2013). *İçimizdeki Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.
- Çahantimur, (1997). *Kültür Ve Mekan Etkileşimi Kapsamında Konut Ve Yakın Çevresi İlişkilerine Diyalektik Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen. Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çarıkçı, E., Hoşgör, A., Tılıç, H., (2017). *Bir Sosyal Politika Söylemi Olarak Kırılgan/Dezavantajlı/Riskli Gruplar*. Farklılıklar, Çatışmalar Ve Eylemlilikler Çağında Sosyoloji VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayın
- Çocuk Hakları (Bt). 23 Eylül 2013. [Http://Www.Mfa.Gov.Tr/Cocuk-Haklari-Konusundaturkiyede-Yapilan-Calismalar.Tr.Mfa](http://www.Mfa.Gov.Tr/Cocuk-Haklari-Konusundaturkiyede-Yapilan-Calismalar.Tr.Mfa).
- Çocuk Hakları (Bt). 23 Eylül 2013. [Http://Www.Unicef.Org/Turkey/Crc/_Cr23c.Html](http://www.Unicef.Org/Turkey/Crc/_Cr23c.Html)

- Çocuk Koruma Kanunu, Kanun Numarası 5395, Yayınlandığı Resmi Gazete Tarihi 15.07.2005, Sayı 25876.
- Deniz, A, Ekinc,, Y., A, Hülür. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları 27(1). 17 - 40
- Doğanay, Ü. Ve Ç, Keneş. (2016). Yazılı Basında Suriyeli 'Mülteciler': Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel Ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 40 (1), 143-184.
- Dovey K, (Ed.) (1985). "*Dwelling, Place And Environment*" D.Seamon & R. Mugerauer The Quest For Authencity And Replication Of Environmental Meaning İçerisinde
- Dovey,K. (1985). Home Andhomelessness, Home Environments: Human Behaviorand Environment, (Der. S, I. Altmanans C. Werner) *Plenompres*, 33-48.
- Duman, B. (2013). Yoğun Göç Almış Metropollerde Etniklik Ve Öteki İle İlişki, *Sosyoloji Dergisi*, 27(2), 1-24.
- Duyan, V. (2014). *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri*, Ankara: Sabev Yayınları
- Eco, U., (2018). Tez nasıl yazılır?. 3. Baskı. İstanbul: Can yayınları
- Ekici, S. Tuncel, D. (2015). Göç Ve İnsan. *Birey Ve Toplum Dergisi*, 5(9). 10-22.
- Ekinci, Y. (2015). Misafirlik Dediğin Üç Gün Olur! Suriyeli Sığınmacılar Ve Sosyal Dışlanma. *Birikim Dergisi*, 311, 48-54.
- Erbay, E. (2012). Türkiye'de Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma Ve İzlemeye Yönelik Uygulamaların Eleştirel Analizi Ve Bir Model Önerisi. *Journal Of Society & Social Work*, 23(2), 47-74.
- Ercoşkun, B. (2015). *Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Sosyokültürel Ve Sosyoekonomik Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Erden, G., & Gürdil, G. (2009). Savaş yaşantılarının ardından çocuk ve ergenlerde gözlenen travma tepkileri ve psiko-sosyal yardım önerileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 1-13.
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul Ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, Z. (2002). *Konut Ve Ev Kavramlarının Karşılaştırılmalı Analizi*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Fichter, J. (2012). *Sosyoloji Nedir?*. . Ankara: Anı Yayınları
- Glaser, B. S., & Strauss, A. (1971). A.(1967). The discovery of grounded theory. New york, 581-629.
- Goffman, E., & Ağırnaslı, S. N. (2018). Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Gökmen, H. S. (2006). Konutta "Çocuk" Var Mı. *Ege Mimarlık*, 2(57), 22-25.
- Göregenli, M. (2013). *Çevre Psikolojisi: İnsan Mekân İlişkileri*. 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M., & Karakuş, P. (2014). Göç Araştırmalarında Mekan Boyutu: Kültürel Ve Mekansal Bütünleşme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 101-115.
- Graham, M.J. (1999). "The African-Centered Worldview: Toward a Paradigm for Social Work". *Journal of Black Studies*. Sage Pub. 30: 1. s.103-122.
- Güldalı, O. (2014). Sosyal Hizmetin Diyalektiği: Sosyal hizmete Dair Eleştirel Çıkarımlar. *Journal Of Society & Social Work*, 25(2).
- Güzel, S. (2013). Göçmen Çocuklar Ve Denizli'de Yaşam Koşulları, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi, 1-36
- Harvey, D. (2013). *Sosyal Adalet Ve Şehir*. İstanbul: Metis Yayınları.
- http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf. (01.12.2016).
- http://www.manevisosyalhizmet.com/?page_id=154

[Http://Www.Unicef.Org/Turkey/Crc/_Cr23c.Html](http://www.unicef.org/Turkey/Crc/_Cr23c.html)

<https://www.sozcu.com.tr/2018/saglik/prof-dr-murat-erdogan-suriyeli-multeciler-konusunda-atilmasi-gereken-6-adim-var-2158949/>

<https://www.unicef.org/videoaudio/PDFs/Uprooted.pdf>.(14.02.2017).

Işık, O. (1994). Değişen Toplum/Mekân Kavrayışları: Mekânın Politikleşmesi, Politikanın Mekânsallaşması. *Toplum Ve Bilim*, 64(65), 7-38.

Işıkçı, Y. (2015). *Çocuk Gözüyle Türkiye’de Çocuk Hakları Sorunu*. Ankara: Hegem Yayınları.

Işıkçı, Y. M., & Karatepe, S. Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları Ve Tarihsel Analizi1. *Journal Of Academic Approaches*, 69.

İnal, K. (2010). *Türkiye’de Çocuk Emeği*. İstanbul: Ütopya

İnal, K. (2014). *Çocuk Ve Demokrasi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

İnal, K. (2017). *Çocuk Hakları Ve Siyaset*. Propaganda Yayınları.

İnsan Hakları Derneği. (2013). *Yok, Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye’den Gelen Sığınmacılar; İstanbul Örneği Raporu*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık

Jenks, C. (2012). *Temel Sosyolojik Dikotomiler*. Ankara: Birleşik Yayınevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Kültürel Psikoloji*. İstanbul: Evrim Yayınları.

Kara, D. (2017). *Sığınmacı Krizi Ve Barınma Sorununun Mekân Üretim Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Karataş, K. (2007). Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi Ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal Of Society & Social Work*, 18(2).

- Karataş, K. (2010). *Sosyal Politika Açısından Türkiye’de Çocuklar, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 20. Yılında Türkiye’de Çocuk Hakları* (Ed. Acar, H. Ve İçağasioğlu Çoban, A), Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Karataş, K., Acar, H., Cankurtaran Öntaş, Ö., Baykara Acar, Y. Ve Gökçearslan, E. (2004). Türkiye’de Çocuğun Korunması: Osmanlı’dan Günümüze Çocuk Refahına Yönelik Düzenlemeler, *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 15(1), 15 – 25.
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Keleş, R. (1978). *100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut Ve Gecekondu*. 2. Basım. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kongar, E. (2013). *Toplumsal Değişme Kuramları Ve Türkiye Gerçeği*. Remzi Kitabevi: İstanbul
- Kulaksızoğlu, A., Aydın, O., & Bilgin, H. (1996). Çocuklar İçin Uygun Yaşama Ortamları, *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 135-143.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide Ve Antropolojide Niteliksel Yöntem Ve Araştırma*,
- Lefebvre, H. (2010). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (2016). *Mekânın üretimi*. 4. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Mayall, B., & Ördem, Ö. A. (2016). *Çocuk Hakları İle İlgili Çocukluk Dönemi Sosyolojisi*. *Electronic Turkish Studies*, 11(18).
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2015). Nitel veri analizi (2. baskıdan çeviri),(S. Akbaba Altun ve A. Ersoy Çev. Eds). Ankara: Pegem Akademi.
- Moore, K. A., Lippman, L. H., & McIntosh, H. (2009). Positive Indicators Of Child Well-Being: A Conceptual Framework, Measures And Methodological Issues (No. İnwopa580).
- Neumann, L, W,. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Nitel Ve Nicel Yaklaşımlar*. Ankara: Yayın Odası Yayınları

- Onur, B. (2005). Çocukluğun dünü ve bugünü. *Kebikeç-İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 19, 99-112.
- Özak, N. (2008). Bellek Ve Mimarlık İlişkisi Kalıcı Bellekte Mekansal Öğeler. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen. Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özgür, Ö. (2009). *Çok kültürcü Sosyal Hizmet Uygulamasına Eleştirel Bir Bakış: Londra'dan Bir Örnek*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özservet, Y. (2015). *Göçmen Çocukların Şehre Uyumu Ve Eğitim Politikası. Uluslararası Göç Ve Mülteci Uyumu Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü*. (Ed. Bulut, Y.) Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Özservet, Y. Ç., & Sirkeci, I. (2016). Editörden: Çocuklar Ve Göç. *Göç Dergisi*, 3(1), 1-4.
- Pala, A. (2015). Yerinden Edilme Ve Yeniden Yurtlanma: Zorunlu Göç Ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Evin Kaybı Ve Yeniden Kuruluşu. *Moment Dergi*, 2(1). 81-99
- Park, E. R., Burgess, W. E (2016). Şehir. Kent Ortamlarındaki İnsan Davranışları Üzerine. 2. Baskı. Ankara: Heretik Yayınları
- Patton, M. Q. (2014). Nitel Araştırma Ve Değerlendirme Yöntemleri. Çev. M. Bütün ve SB Demir). Ankara: PegemA Akademi.
- Payne, M. (1997). *Modern Social Work Theory*, London: Macmillan Press
- Piaget, J. (2010). *Çocuğun Gözüyle Dünya*. Ankara: Dost Yayınları.
- Polat U. G. (2009). İç Göç Yaşamış Ve Yaşamamış Çocukların Okulda Uyumu. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26.
- Polat, G. (2007). İç Göçün Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi Ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, Cilt 18, Sayı 1,
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*, Ankara: İmge Kitabevi.

- RAPOR, O. T. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri.
- Schütz, A., (2016). *Eve Dönen. Yabancı Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik*. (Der. Levent Ünsaldı). (53-68). Ankara: Heretik Yayınları.
- Sheafor, W.B. Ve Horejsi, J.C. (2015). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler Ve İlkeler*. 2.Baskı. Ankara: Nika Yayınevi
- Sivri, H. (1993). *Fiziksel Ve Mekansal Çevrenin Çocuk Davranışına Ve Gelişimine Etkileri*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Solak, S. (2017). Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal Ve Kuramsal Bir Bakış. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6 (1), 13-37
- Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, Kanun Numarası 2828, Yayınlandığı Resmi Gazete Tarihi 27.05.1983, Sayı 18059
- Sözleşme.<http://www.unicefturk.org/public/uploads/files/5db1679769f48db888ea765a01dfc8ca9ff67b70.pdf>. (23.01. 2017).
- Swartz, D. (2013). *Kültür Ve İktidar Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*. İstanbul: İletişim Yay.
- Şirin-Öner, N. A. (2012). *Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar*. S. G. İhlamur-Öner, & N. A. Şirin-Öner (Der.) İçinde, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, 13-29. İstanbul: İletişim Yayınları
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. "Göç Terimleri Sözlüğü",
- Tekeli, İ. (2010). Toplu Eserler (13) *Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2011). *Göç Ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Thompson, N. (2014). *Kuram Ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. 2.Baskı. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü*. Ankara: Selvi Yayınları.

- Topçuoğlu, R. A. (2012). *Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketleri, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (Der. S. G. Ihlamur-Öner, & N. A. Şirin-Öner) (S. 501-518), İstanbul: İletişim Yayınları
- Topçuoğlu, R. A. (2014). Hayatı Değiştirmek İçin Yola Çıkanlar-Yola Çıkınca Değişen Hayatlar: Bir Müracaatçı Grubu Olarak Göçmen Çocuklar. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*. 25 (1), 89-107
- Tunç, A. Ş. (2006). Mülteci Davranışı Ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi*, 5 (2), 59-70
- Tümtaş, M, S. (2012). *Kent Mekân Ve Ayrışma*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tümtaş, S. M. Ve Ergun, C. (2016). Göçün Toplumsal Ve Mekânsal Yapı Üzerinde Etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi. *İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 21(4), 1347-1359.
- Unchr. (2017). [Http://Www.Unhcr.Org/Tr/Suriye-Acil-Durumu](http://www.unhcr.org/tr/suriye-acil-durumu)
- UNICEF. Çocuk Haklarına Dair
- UNICEF. The Growing Crisis For Refugee and Migrant Children.
- UNICEF. Syria Crisis Situation Report May
- Url 1 ([Http://Www.Aile.Gov.Tr/Haberler/15-Ulusal-Cocuk-Forumu](http://www.aile.gov.tr/Haberler/15-Ulusal-Cocuk-Forumu))
- Ury, J. (1999). *Mekânları Tüketmek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Uyan Semerci, P., Müderrisoğlu, S., Karatay, A., Ekim-Akkan, B., Kılıç, Z., Oy, B., & Uran, Ş. (2012). *Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun "İyi Olma Hali" Ni Anlamak* İstanbul Örneği.
- Werner, C. , I. Altmanand D. Oxley (1985) "Temporalaspects Of Homes: A Transactionalperspective," Pp. 1-32 İn I. Altmanand C. Werner (Eds.) Home Environments: Human Behaviorand Environment,Vol. 8. New York: Plenumpress
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık

- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, E. (2013). *Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanan Bireyler Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.(9. Genişletilmiş Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Sosyal Çalışma Ve Çocuğun İyilik Hali. *Journal Of Society & Social Work*, 20(1). S.85-93.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Sosyal Çalışmada Gereksinim Kavramı Ve Çocuk Refahı Sisteminde Gereksinim Temelli Politikalar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 6 (23). 47-56
- Young, I. M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş*. 3. Baskı. Ankara: Nika Yayın.

EKLER

EK 1. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

“Suriyeli Göçmen Çocukların Ev Bağlamında Mekânla Olan İlişkileri Ve Türkiye’ye Uyum Süreçleri” Araştırması Görüşme Formu

Sayın katılımcı,

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında Yüksek Lisans yapmaktayım. “Suriyeli Göçmen Çocukların Ev Bağlamında Mekânla Olan İlişkileri Ve Türkiye’ye Uyum Süreçlerinde Çocukluk Deneyimleri” üzerine bir araştırma yapmaktayım.

Çalışmanın güvenilir veriler üzerine inşa edilebilmesi için aşağıdaki sorulara samimi cevaplar vermeniz araştırmanın önemini arttıracaktır.

Bu çalışma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır.

Araştırmanın uygulaması ses kaydının yapılacağı yüz yüze görüşme ile gerçekleştirilecek olup görüşmenin kayıt cihazıyla kaydedilme sebebi konuşmalarınızın tamamını yazmanın ya da akılda tutmanın çok zor ve aktaracağınız her sözün çok önemli olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler bilimsel amaçlar dışında başka herhangi bir maksatla kullanılmayacaktır.

Katılımızdan dolayı teşekkür ederim.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Görüşmeci Adı Soyadı:

Görüşülen Adı Soyadı:

Görüşme Tarihi:

Görüşme Yeri:

Görüşme Süresi:

Görüşme Kayıt No:

BÖLÜM I – KİŞİSEL BİLGİLER

1. Doğum tarihini söyler misin? (Kaç yaşındasın?)
2. Nerede doğduğunu söyler misin? (Nerelisin?)
3. En uzun süre nerede yaşadın?
4. Türkiye'ye ne zaman geldin?
5. Anadilin nedir? (Kürtçe/Arapça)

BÖLÜM II – KİŞİLER ARASI İLİŞKİLER

B1. Aile Kompozisyonuna İlişkin

1. Ailende kimler var?
2. Anne ve Baban çalışıyor mu? Nerde?
3. Sen çalışıyor musun? Nerde?
4. Çalışan kardeşin var mı?
5. Kaç kardeşsiniz?

B2. Eğitim Durumuna İlişkin

1. Şu anda okuyor musun?
2. Kardeşlerin okula gidiyor mu?
3. Okulla aran nasıl? Okulla ilgili sorunlar var mı?

4. Öğretmeninle aran nasıl?
5. Okuldaki arkadaşlarına aran nasıldır?
6. Türkçe /Arapça müfredata göre eğitim veren okula mı gidiyorsun? Dil farklılığı ile nasıl baş ediyorsun?

BÖLÜM II-YAŞADIĞI EV, KENT VE MAHALLEYE İLİŞKİN SORULAR

1. Eviniz sizin mi, kira mı?
2. Eviniz nasıl bir ev, anlatabilir misin? (apartman dairesi/müstakil)
3. Evde kitapların, defterlerin, kalemlerin, oyuncakların vs. var mı?
4. Yaşadığın mahalleyi seviyor musun? Neden?
5. Mahalledeki arkadaşlarıyla aran nasıldır?
6. Mahallenizde akrabalarınız var mı?
7. Yaşadığın şehri seviyor musun? Neden?
8. Eklemek istediğin herhangi bir şey var mı?

Teşekkür ederim.

EK 2. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖZLEM FORMU

Yarı Yapılandırılmış Gözlem Formu

Gözlem Yapanın Adı Soyadı:

Gözlem Yapılan Çocuğun Adı Soyadı:

Gözlem Tarihi:

Gözlem Kayıt No

1. Evin özelliği: Müstakil veya apartman dairesi

.....

2. Evin inşa edildiği malzeme, genel yapısı, dış boya, bakım durumu, fiziki yapısı

.....

3. Evdeki eşyalar, beyaz eşya, oturma takımı, halı vs

.....

4. Çocuklara ait eşyaların olup olmama durumu: Oyuncak, okul malzemesi

.....

5. Mahallenin Genel Görünümü

.....

EK 4. ETİK KURUL İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 08.06.2018 09:17
Sayı: 35853172-300-E.00000083787

E.00000083787

Sayı : 35853172-300
Konu : Arş.Gör.Berivan KARABAŞ Hk.
(Etik Komisyonu)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 14.05.2018 tarihli ve 12908312-300/00000043635 sayılı yazı.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden Arş. Gör.Berivan KARABAŞ'ın Doç. Dr. Reyhan ATASÜ TOPÇUOĞLU danışmanlığında yürüttüğü "Suriyeli Göçmen Çocukların Ev Bağlamında Mekanla Olan İlişkileri ve Türkiye'ye Uyum Süreçleri" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 15 Mayıs 2018 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden ca7c4b1c-31a1-49e2-8886-fcc587d1b00c kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr

EK 5. GÖRÜŞÜLENLERE AİT TANITICI BİLGİLER

Görüşme 1

15 yaşında, erkek ve Suriye/Halep doğumlu. Ana dili Arapça. Okula gidiyor ve 7 kardeşi var. Kendisi çalışıyor. Annesi çalışmıyor, babası ise kanser hastası olduğu için çalışmıyor.

Görüşme 2

15 yaşında, kız ve Suriye/Qamışlo doğumlu. Ana dili Kürtçe. Okula gidiyor ve 5 kardeşi var. Kendisi çalışmıyor. Annesi çalışmıyor, babası iş buldukça çalışıyor.

Görüşme 3

15 yaşında, erkek ve Suriye/Qamışlo doğumlu. Ana dili Kürtçe Okula gidiyor. Kendisi çalışmıyor. 3 kardeşi var. Annesi çalışmıyor, babası çalışıyor.

Görüşme 4

15 yaşında, kız ve Suriye/Halep doğumlu. Ana dili Arapça Okula gidiyor. Kendisi çalışıyor. 10 kardeşler. Annesi çalışıyor, babası vefat etmiş.

Görüşme 5

18 yaşında kız ve Suriye/Qamışlo doğumlu. Ana dili Kürtçe okula gitmiyor. Kendisi çalışmıyor. 5 kardeşler. Annesi çalışmıyor. Babası vefat etmiş.

Görüşme 6

18 yaşında, kız ve Suriye/Halep doğumlu. Ana dili Arapça. Okula gitmiyor. 7 kardeşi var. Kendisi çalışmıyor. Annesi çalışmıyor, babası vefat etmiş.

Görüşme 7

15 yaşında, erkek ve Suriye/Qamışlo doğumlu. Ana dili Kürtçe Okula gidiyor. Kendisi çalışmıyor. 5 kardeşi var. Annesi çalışmıyor, babası iş bulduğunda çalışıyor.

Görüşme 8

16 yaşında, erkek ve Suriye/İdlib doğumlu. Ana dili Kürtçe Okula gidiyor. Kendisi çalışıyor. 6 kardeşi var. Annesi çalışmıyor, babası çalışıyor.

Görüşme 9

17 yaşında, erkek ve Suriye/Qamişlo doğumlu. Ana dili Kürtçe Okula gidiyor. Kendisi çalışıyor. 7 kardeşi var. Annesi çalışmıyor, babası vefat etmiş.

Görüşme 10

16 yaşında, erkek ve Suriye/Qamişlo doğumlu. Ana dili Kürtçe Okula gitmiyor. Kendisi çalışıyor. 8 kardeşi var. Annesi çalışmıyor, babası. İş bulunca çalışıyor.

Görüşme 11

17 yaşında, erkek ve Suriye/Qamişlo doğumlu. Ana dili Kürtçe Okula gidiyor. Kendisi çalışıyor. 4 kardeşi var. Annesi çalışmıyor, babası çalışıyor.

Görüşme 12

15 yaşında, erkek ve Suriye/Qamişlo doğumlu. Ana dili Kürtçe Okula gidiyor. Kendisi çalışıyor. 10 kardeşi var. Annesi çalışmıyor, babası iş bulunca çalışıyor.

Görüşme 13

16 yaşında, erkek ve Suriye/Qamişlo doğumlu. Ana dili Kürtçe Okula gidiyor. Kendisi çalışıyor. 13 kardeşi var. Annesi çalışmıyor, babası iş bulunca çalışıyor.

Görüşme 14

18 yaşında, erkek ve Suriye/Qamişlo doğumlu. Ana dili Kürtçe Okula gidiyor. Kendisi çalışıyor. 8 kardeşi var. Annesi çalışmıyor, babası çalışıyor.

Görüşme 15

16 yaşında, erkek ve Suriye/Qamişlo doğumlu. Ana dili Kürtçe Okula gitmiyor. Kendisi çalışıyor. 7 kardeşi var. Annesi çalışmıyor, babası iş bulunca çalışıyor.

Ek 6. AYDINLATILMIŞ ONAY FORMU

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

(Araştırmacının Açıklaması)

Suriye'deki savaş dolayısıyla yerinden edilerek ülkemize sığınan Suriyeli göçmen çocuklara yönelik yeni bir araştırma yapmaktayız. Araştırmanın ismi "Suriyeli Göçmen Çocukların Ev Bağlamında Mekânla Olan İlişkileri Ve Türkiye'ye Uyum Süreçleri" dir.

Batman'da yaşayan Suriyeli çocuklarla görüşmeyi planlıyoruz. Ancak hemen söyleyelim ki bu araştırmaya katılıp katılmamakta serbestsiniz. Çalışmaya katılım gönüllük esasına dayalıdır. Kararınızdan önce araştırma hakkında sizi bilgilendirmek istiyoruz. Bu bilgileri okuyup anladıktan sonra araştırmaya katılmak isterseniz formu imzalayınız.

Bu araştırmayı yapmak istememizin nedeni, Türkiye'de sayıları gün geçtikçe artan göçmen çocukların karşı karşıya kaldıkları barınma meselesini ev bağlamında mekânla olan ilişkileri ve yeni bir ülkeye, topluma uyum deneyimi sürecini bir sosyal hizmet meselesi olarak ortaya koymak ve bu deneyimi görünür kılmaktır.

Mekânlar genel olarak da insan toplumları için katmerli anlam boyutlarına sahiptir. Hem etkileyen ve hem de etkilenen konumdadır. Mekânlar toplumsal süreçlere dair hafızası vardır. Hem o mekânı inşa edeni hem de yıkanı etkileyip dönüştürme gücüne sahiptir. Dolayısıyla insanın üzerinde yaşadığı mekânın dönüşümü insanın hayat tarzının, diğer insanlarla etkileşim biçiminin ve tüm sosyal hayatının dönüşümü anlamına gelmektedir

Bu durum sosyal hizmet disiplininin mekânı inceleme nesnesi olarak ele almasını zorunlu kılmaktadır. Bu noktada toplumsal bir sürecin ürünü olarak ev mekânı, hem göçmen çocukların çocukluk deneyimlerini barınma olgusu üzerinden betimleyebilmemiz ve hem de bu çalışmanın ihtiyaç duyduğu toplumsal çözümlere için önemli bağlamlardan olması sebebiyle araştırmamızın temel dinamiklerindedir.

Daha açık ve detaylı belirtecek olursak; Barınma yerinin temel ihtiyaçlardan olan güvenlik ve sağlık gereksinimlerini karşılayan bir olgu olmasının yanı sıra kişisel, sosyal ve psikolojik gelişimi de etkileyen önemli bir olgudur da. Çocukluk olgusuna toplumsal bir süreç olarak baktığımız zaman çocuğun barınma mekânlarıyla ilişkisinin ve barınma ortamından kazandığı eğilimlerin doğru belirlenmesi, olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya konulması önemlidir.

Bu bağlamda sosyal hizmet, kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesine ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü olarak işlev görür. Bu yüzden ev mekânınızdaki hayatınıza ve taleplerinize yönelik ya da karşılaştığınız sorunları, karşılanamayan gereksinimlerinizi bizimle paylaşmanızı istiyoruz. Burada özellikle, bireysel olarak deneyimlediğiniz sorunların neler olduğunu, Suriyeli olmayan kişilerle iletişiminizi, destek aldığınız kimselerin bulunup bulunmadığını ve toplumsal kaynaklara ve hizmetlere ne derece ulaşabildiğinizi öğrenmek, kısacası yeni bir yaşam kompozisyonuna adapte olma durumunuzu merak ediyoruz. Böylece sosyal hizmet gereksinimlerinizi görünür kılmak istiyoruz.

Araştırmanın uygulaması, sizinle, ortalama bir saat sürecek ve eğer kabul ederseniz ses kaydının yapılacağı yüz yüze görüşme ile gerçekleşecektir. Görüşmenin kayıt cihazıyla kaydedilme sebebi konuşmalarınızın tamamını yazmanın ya da akılda tutmanın çok zor ve aktaracağınız her sözün çok önemli olmasından kaynaklanmaktadır.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Reyhan ATASÜ TOPÇUOĞLU' nun sorumluluğunda, yine Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü yüksek lisans öğrencisi Arş. Grv. Berivan KARABAŞ tarafından gerçekleştirilecek bu çalışmaya katılımınız araştırmanın başarısı için önemlidir. Bu çalışma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır.

Araştırma uygulaması sonucunda sizden alınan bilgiler bilimsel araştırma amaçları dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. Bize verdiğiniz bilgilerin gizliliği kesinlikle korunacaktır.

Bu çalışmaya katılmayı reddedebilirsiniz. Bu araştırmaya katılmak tamamen isteğe bağlıdır ve reddettiğiniz takdirde Müdürlüğümüz tarafından size sağlanan hizmetlerde herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Yine çalışmanın herhangi bir aşamasında onayınızı çekme hakkına sahipsiniz.

(Katılımcının Beyanı)

Doç. Dr. Reyhan Atasü Topçuoğlu sorumluluğunda Arş. Grv. Berivan KARABAŞ tarafından bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukardaki bilgiler bana aktarıldı. Bu bilgilerden sonra böyle bir araştırmaya “katılımcı” olarak davet edildim.

Eğer bu araştırmaya katılırsam araştırmacı ile aramda kalması gereken bana ait bilgilerin gizliliğine bu araştırma sırasında da büyük özen ve saygı ile yaklaşılabileceğimin inaniyorum. Araştırma sonucunun eğitim ve bilimsel amaçlarda kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin ihtimamla korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi.

Projenin yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan çekilebilirim. (Ancak araştırmacıları zor durumda bırakmamak için araştırmadan çekileceğimi önceden bildirmemin uygun olacağı bilincindeyim.)

Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana da bir ödeme yapılmayacaktır.

Araştırma süresinde herhangi bir saatte Arş. Grv. Berivan KARABAŞ'ı 05360195232 numaralı telefonda arayabileceğimi biliyorum.

Bu araştırmaya katılmak zorunda değilim ve katılmayabilirim. Araştırmaya katılmam konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmış değilim. Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda adı geçen bu araştırma projesinde “katılımcı” olarak yer

alma kararını aldım. Bu konuda yapılan daveti büyük bir memnuniyet ve gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

İmzalı bir form kâğıdının bir kopyası bana verilecektir.

Katılımcı

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza

Katılımcı ile görüşen araştırmacı

Adı soyadı, unvanı:

Adres:

Tel:

İmza

Ek 7. ÇOCUK RIZA FORMU

Sevgili Katılımcı,

Benim adım Berivan KARABAŞ. “Suriyeli Göçmen Çocukların Ev Bağlamında Mekânla Olan İlişkileri Ve Türkiye’ye Uyum Süreçleri” üzerine bir araştırma yapmaktayım. Amacımız, ülkemizde yaşayan Suriyeli çocukların yeni mekân deneyimlerini siz Suriyeli çocuklar gözünden değerlendirmektir.

Bu araştırmaya katılacak olursan sana yaşadığın ev mekânı ve mahallendeki/okulundaki arkadaş ilişkilerin ile ilgili sorular soracağız.

Araştırma ile yeni bilgiler öğreneceğiz. Bu araştırmaya katılmanı öneriyoruz.

Araştırmayı ben, Arş. Grv. Berivan KARABAŞ ve Sorumlu Araştırmacı Doç. Dr. Reyhan Atasü TOPÇUOĞLU ile birlikte yapıyoruz. Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır

Bu araştırmanın sonuçları senin gibi Suriye’den gelen ve Türkiye’de yaşayan çocukların uyum deneyiminin ve sorunlarının görünür kılınması için yararlı bilgiler sağlayacaktır. Bu araştırmanın sonuçlarını akademik alanda paylaşacağız, sonuçları bildireceğiz ama senin adını söylemeyeceğiz.

Bu araştırmaya katılmak senin isteğine bağlı ve istemezsen katılmazsın. Bu nedenle hiç kimse sana kızmaz ya da küsmez. Önce katılmayı kabul etsen bile sonradan vazgeçebilirsin, bu tamamen sana bağlı.

Araştırmanın uygulaması ses kaydının yapılacağı yüz yüze görüşme ile gerçekleştirilecek olup görüşmenin kayıt cihazıyla kaydedilme sebebi konuşmalarınızın tamamını yazmanın ya da akılda tutmanın çok zor ve aktaracağınız her sözün çok önemli olmasından kaynaklanmaktadır.

Aklına Şimdi gelen veya daha sonra gelecek olan sorularını istediğin zaman bana sorabilirsin.

Telefon numaram ve adresim bu kâğıtta yazıyor. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorsan aŐaĐıya lütfen adını ve soyadını yaz ve imzanı at. İmzaladıktan sonra sana bu formun bir kopyası verilecektir.

Çocuğun adı, soyadı:

Çocuğun imzası:

Tarih:

AraŐtırıcının Adı, Soyadı, Ünvanı: Berivan KARABAŞ, Arş. Grv.

Adres :

Tel:

İmza:

Tarih:

Ek 8. EBEVEYN RIZA FORMU

Sayın Ebeveyn,

İsmim Berivan KARABAŞ. Türkiye’de yaşayan ‘‘Suriyeli Göçmen ocukların Ev Bağlamında Mekânla Olan İlişkileri Ve Türkiye’ye Uyum Süreçleri’’ ile ilgili bir araştırma yapmaktayız. Amacımız, ülkemizde yaşayan Suriyeli göçmen çocukların değişen yaşam kompozisyonuyla birlikte yeni yaşama, ev mekânına, arkadaş çevresine adaptasyon deneyimini Batman’da yaşayan Suriyeli göçmen çocuklar gözünden değerlendirmektir.

Çocuğunuzun bu araştırmaya katılacak olmasına izin vermeniz halinde çocuğunuza evsel yaşantısına ve yeni sosyal hayatında uyum sürecine ilişkin sorular soracağız.

Araştırma ile yeni bilgiler öğreneceğiz. Çocuğunuzun bu araştırmaya katılmasını öneriyoruz.

Araştırmayı ben Arş. Grv. Berivan KARABAŞ ve Sorumlu Araştırmacı Doç. Dr. Reyhan ATASÜ TOPÇUOğLU ile birlikte yapıyoruz. Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır.

Bu araştırmanın sonuçları Türkiye’de Suriyeli göçmen çocukların yönelik uygulanan eğitim politikalarının incelenmesi ve geliştirilmesi için yararlı bilgiler sağlayacaktır. Bu araştırmanın sonuçlarını akademik alanda paylaşacağız ama çocuğunuzun adını söylemeyeceğiz.

Bu araştırmaya katılmak için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Araştırmaya katıldığınız için size ek bir ücret ödenmeyecektir.

Çocuğunuz ile ilgili bütün bilgiler gizli tutulacak, ancak çalışmanın kalitesini denetleyen görevliler, etik kurullar ya da resmi makamlarca gereği halinde incelenebilecektir.

Aklına Şimdi gelen veya daha sonra gelecek olan sorularını istediğin zaman bana sorabilirsiniz. Telefon numaram ve adresim bu kâğıtta yazıyor.

Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorsan aŐaĐıya lütfen adını ve soyadını yaz ve imzanı at. İmzaladıktan sonra size bu formun bir kopyası verilecektir.

Ebeveyn adı, soyadı:

Ebeveyn imzası:

Tarih:

AraŐtırıcının adı, soyadı, ünvanı: Berivan KARABAŞ, Arş. Grv.

Adres:

Tel:

İmza:

Tarih